

KAKO POTROŠITI SVIJET

mala škola ratova za resurse

DRAŽEN ŠIMLEŠA

d:p:k:m

SADRŽAJ

Uvod	1
BLISKI ISTOK	
pretplaćeni na Sjedinjene Američke Države	3
RUSIJA I CENTRALNA AZIJA	
najviše diktatora po kvadratnom metru	10
DALEKI ISTOK I JUGOISTOČNA AZIJA	
između bogatstva i siromaštva	19
AFRIKA	
komadanje žrtve	26
LATINSKA AMERIKA	
bijeg u samostalnost?	31
SAD	
najveći žderači planete	44
EUROPA	
dame i gospodo, predstavljamo vam euroatlantske dezintegracije?	56
HRVATSKA	
odozgo zeleno, odozdo plavo - a naprijed?	62
ZAKLJUČAK	
pajdo, pošto ti plaćaš kilovat?	67
O autoru	77

UVOD

„Dobro došli u 21. stoljeće. Svijet za koji nitko od nas nije spreman.“

Tako Richard Heinberg započinje svoj analitički esej *Sumrak?*, objavljen 7. lipnja 2006. godine. Heinberg nije mačji kašalj, a nije ni nekakav analitički kinta kunta koji je pročitao pet brošurica o nekoj temi pa sad tupi li ga tupi kao da sudba svijeta ovisi o njemu. Autor je cijenenih knjiga, od kojih je posljednja *Peak Everything: Waking Up the Century of Declines*.

U svojim knjigama i na predavanjima hrabro govori o smjeru kojim svijet treba krenuti, ukoliko se želimo iskreno posvetiti borbi protiv klimatskih promjena i nestabilne političke situacije u svijetu uzrokovane između ostalog i jagmom za preostalim prirodnim resursima. Heinberg u spomenutoj knjizi apelira da se okrenemo zadovoljavanju svojih potreba s manjom potrošnjom i štednjom energije, što je stav svjetlosnih godina udaljen od gotovo svih vodećih političkih i ekonomskih institucija, koje u potrazi za spasonosnim rješenjem, glavinjaju od nuklearnih elektrana preko automobila na vodik do uništavanja za bud zašto prelijepih prirodnih resursa kao što je rijeka Dobra.

Mi si za sada ne dajemo za pravo kao Heinberg najaviti „svijet za koji nitko od nas nije spreman“, jer nemamo toliko znanja, a i neki promili se nadaju kako nije u pravu. Zapravo, putovanje kroz ovu knjigu će nam i poslužiti kao samopomoć (to je danas jako popularno) u potrazi za odgovorom na pitanje kakve utjecaje će energetska kriza imati u godinama koje dolaze. U knjizi se nećemo baviti teorijama zavjera, trućkanjem o navodno megamoćnim komisijama i ložama, a niti tajnim komitetima vlastodržaca iz sjene. S guštom ćemo izbjeći društvo šarlatana koji si utvaraju da imaju dalekovidnu kuglu, kvazinostradamuse koji najavljuju sukobe civilizacija i epohalne crte bojišnice obavijene determinirajućim kaosom. Inzistiranjem na tim zamućenim juhicama, umjesto da se bavimo bistrim tezama i činjenicama, vrlo brzo trilaterala završi kao tralalala. Sustav kojem je ta jalova kritika upućena trpi to kao težinu ptičjeg perca, pa nije niti čudno da mnoge analize društvene moći umjesto u ozbiljnim rubrikama skončavaju na policama odmah pored rubrike Ufologija.

Nasuprot tome, pokušat ćemo analizom stvarnih događaja i političkih kretanja prikazati kako se odnosi moći u svijetu kroz pozicioniranje i ratove za resurse prelamaju i na političku i socijalnu situaciju te uništavanje prirode i okoliša. Dapače, glavna teza kojom započinjemo

glasi: osiguranje energije i borba za resurse odredit će svijet u godinama koje dolaze. Hm, i nije neko otkrivanje tople vode.

Ovim uvodom najavljujemo knjigu o energetskej situaciji u svijetu, a zamislili smo je kao putovanje svjetskim prostranstvima, regijama i državama. Analizirat ćemo kako se relevantni društveni akteri odnose prema energiji – toj ključnoj temi našeg opstanka. Stoga ćemo knjigu podijeliti po sljedećim poglavljima ili temama:

Bliski istok – pretplaćeni na Sjedinjenje Američke Države

Rusija i Centralna Azija – najviše diktatora po kvadratnom metru

Daleki istok i jugoistočna Azija – između bogatstva i siromaštva

Afrika – komadanje žrtve

Latinska Amerika – bijeg u samostalnost?

Sjeverna Amerika – najveći žderači planete

Europa – dame i gospodo, predstavljamo vam euroatlantske dezintegracije?

Hrvatska – odozgo zeleno, odozdo plavo – a naprijed?

Zaključak – pajdo, pošto ti plaćaš kilovat?

BLISKI ISTOK

pretplaćeni na Sjedinjenje Američke Države

Počinjemo s Bliskim istokom, regiju koju SAD čereče i oblikuju sebi po guštu već gotovo sto godina.

Ako nije bezobrazno to tako postavljati, Bliski istok je vjerojatno najiscrpljenija regija našega svijeta. Ne samo zbog crpljenja fosilnih goriva kojima ova regija obiluje kao niti jedna druga, već i zbog iscrpljivanja stanovništva regije kojima se kao lopticom nabacuju lokalni domaći diktatori zaogrnuti vjerskim fundamentalizmom i globalne ubojice zaogrnuti nasmiješnom demokracijom punoj oružja i bombi. Radi se o regiji koja ima sudbu da zajedno s Centralnom Azijom i Rusijom čini „stratešku elipsu“, odnosno područje gdje se nalazi 75 posto naftnih i 65 posto dokazanih plinskih nalazišta. Što vrijeme više odmiče to silno prirodno bogatstvo postaje sve više omča oko vrata običnih ljudi, a značenje fosilnih goriva za svijet ne sugerira kako će se nešto bitnije promijeniti u doglednoj budućnosti.

Doduše, ne može se poreći kako su pametniji među nama podavno shvatili što će kontrola nafte, pa onda i plina, značiti za svjetsku moć. Već 1920. godine, najmoćnije naftne korporacije su tzv. Ugovorom crvene linije, kako se to u diplomatskim krugovima pristojno kaže, podijelile zone interesa u regiji. Vrlo brzo su Amerikanci shvatili gdje se krije sveti gral budućih odnosa u svijetu. Američki predsjednik Roosevelt još se prije kraja Drugog svjetskog rata u veljači 1945. godine našao sa saudijskim princem Ibn Saudom. Lijepo mu je rekao – čuj Ajbn, pametan si čovjek i vidiš kuda stvari idu, daj lijepo tu naftu s kojom ionako ne znaš šta ćeš koliko je imaš, a mi ti zauzvrat nudimo da postaneš prvi poslijeratni frendli diktator. Tako su se SAD obvezale štiti saudijsku dinastiju, a Saudijska Arabija je postala jedan od najvjernijih kupaca američkog oružja. Jimmy Carter je danas poznatiji kao dobitnik Nobelove nagrade za mir, a manje po „Carterovoj doktrini“. Potonje je zaslužio kad je 1980. godine u svom govoru o stanju nacije, objasnio kako „vitalni interesi“ SAD-a leže u Perzijskom zaljevu, odnosno u slobodnom protoku tamošnje nafte, što se mora osigurati „pod svaku cijenu“. Danas znamo što to znači. Carter je imao dostojne nasljednike. Najljepše je kad je roditelj ponosan na svoje dijete pa današnji rat protiv terorizma Busha sina, zagrije staro srce oca Busha, i podsjeti ga kako je on grmio o „novom svjetskom poretku“.

Najvjerniji regionalni saveznici u stvaranju novog svjetskog poretka sve su samo ne preslika ideoloških floskula o sukoba civilizacija. S jedne strane Izrael, s druge strane Saudijska

Arabija. Zajedno s Egiptom zauzimaju visoka mjesta najvećih kupaca američkog naoružanja. SAD je cijelu regiju učinio vojnim taocem svojih energetske interesa te kada govorimo o zemljama Bliskog istoka govorimo o najmilitariziranijoj regiji na svijetu i tu se ne šteti. Od 1990. do 2001. godine zemlje Bliskog istoka uvezle su oružja u vrijednosti 190 milijardi dolara, najviše od SAD-a. A nakon reklama nastavljamo sa mirovnim pregovorima.

Izrael je toliko siguran u potporu SAD-a da već nekoliko desetljeća na svakakve zamislive i nezamislive načine krši ljudska prava Palestinaca te se agresivno odnosi prema susjednim zemljama. U održavanju nasilja gotovo su uvijek imale partnere i u mnogim palestinskim terorističkim skupinama koje su sijale smrt po izraelskim civilnim ciljevima. Mnogi će zaključiti kako se upravo u razrješenju tog odnosa, odnosno sukoba Izrael - Palestina krije tajni kod i drugih nestabilnosti u regiji. Ovdje ćemo još napomenuti kako potpisujemo pravo Palestinaca na vlastitu državu, je l' hajte imaju je i drugi pa što ne bi i oni ostvarili tu, kako nam tumače, tekovinu civilizacijskog napretka. Ali očekivati kako će osnivanje samostalne države Palestine riješiti probleme s Izraelom, a pogotovo njihove unutarnje ravno je iluziji. Palestince nakon što dobiju kakvu takvu državu tek čeka buđenje iz tisućljetnog sna, kakvo je dočekalo i mnoge druge.

Izrael pak mirne duše možemo smatrati 51. američkom saveznom državom. Na količini veta koje su SAD izglasavale godinama, kad god bi se pokušala donijeti ikakva rezolucija UN-a s osudom Izraela, mogle bi biti ljubomorne i mnoge savezne države na službenom američkom teritoriju. I posljednje razaranje Libanona samo je još jedan dokaz koliko je Izrael siguran u tu svoju poziciju. Ono što upada u oči je proizvodnja unutrašnjih sukoba koji i pored, a često upravo zbog američke prisutnosti, razaraju zemlje regije iznutra. Tako se u Iraku sukobljavaju Šijiti i Suniti, u Palestini pripadnici Fataha i Hamasa, u Libanonu oni koji žele zemlju približiti Siriji te kao takvi su bliski proiranskom Hezbollahu i oni koji žele zemlju maknuti iz tog zagrljaja. Mnoge druge zemlje uspijevaju zauzdati takva kretanja isključivo izrazitim diktatorskim i autoritarnim stilom vladanja kao što je slučaj s Ujedinjenim Arapskim Emiratima, Kuvajtom, Bahreinom, Saudijskom Arabijom i drugima. Ova potonja je, kao što smo rekli, pod posebnom paskom SAD-a zbog svoje u svjetskim razmjerima neupitne opskrbljenosti naftom, a za muslimanski svijet iznimna kao centar vjere zbog Meke i Medine.

IRAK - MANUFAKTURA KAOSA

Prije agresije na Irak, američka državna tajnica Condoleezza Rice upozorila je cijeli svijet kako SAD „ne žele da napunjeni pištolj postane gljivasti oblak“, aludirajući na nuklearno oružje koje Saddam navodno posjeduje. Potpredsjednik SAD-a Dick Cheney je govorio kako imaju nepobitne dokaze o povezanosti iračke vlade i al-Qaede. I jedni i drugi su si tepali kako su samo božje sluge. No danas znamo kako kampanja za rušenje Saddama Husseina, jer Irak navodno posjeduje oružje za masovno uništenje te je prijetnja okolnim zemljama, SAD-u i svjetskom miru, predstavlja jednu od podlijih laži koje su političke elite ikad proizvele na ovoj planeti. Dodatno sprdanje s pozicijom i značenjem UN-a, u doba kada toj nekoć uglednoj organizaciji nogari ionako dobro klecaju, samo još više dočarava koliko su opasni ljudi u samom vrhu vlasti SAD-a. Prava je istina kako su oni sami dobili priliku ispuniti ono što su dugo priželjkivali - vojno se pozicionirati u regiji najbogatijoj naftnim i plinskim izvorima.

Project for a New American Century (PNAC) u kojem su u drugoj polovici '90-ih godine sjedile mudre glave krajnje republikanske desnice, kasniji nosioci najvažnijih poluga vlasti, još je tada zazivao pozicioniranje u zemljama Bliskog istoka uz svrgavanje Saddama Husseina. Ta žuđena „transformacija“, kako se cijeli proces nazivao, za američku vojsku, industriju pa i cijelo društvo, „bit će teško izvedena bez dovoljnog jakog katalizatora“, koji je definiran u sintagmi „novi Pearl Harbour“.

Početkom 2001. godine Skupina za energiju pod izravnim upravljanjem potpredsjednika SAD-a Cheneyja ima sastanak na kojem se energetska sigurnost zemlje slaže nad mapama iračkih naftnih polja, naftovoda, rafinerija i druge infrastrukture važne za naftnu industriju. Nevladina organizacija Judicial Watch, uspjela je sudskom tužbom, pozivajući se na Zakon o informiranju, učiniti dokumente i zaključke sa sastanka dostupnima javnosti nekoliko godina kasnije. Pored Iraka (11 posto svjetskih naftnih rezervi), Cheneyevi energetičari su sastančili i nad mapama svih naftnih i plinskih polja u Saudijskoj Arabiji (25 posto svjetskih naftnih rezervi) i Ujedinjenih Arapskih Emirata (8 posto svjetskih rezervi). Bio je to preslasni zalogaj za naše nekonzervativne žderonje. Ono što im je zasigurno posebno upadalo u oči i mamilo suze ljute je dodatni dokument u kojem je bio popis svih država i korporacija koje su imale ugovore s vladama Saudijske Arabije, Ujedinjenih Arapskih Emirata i Iraka za projekte iskorištavanja nafte te plina. Na popisu za Irak jasno se vidi kako se iračkom naftom slave francuski TotalFinaElf, ruski Lukoil, kineski China National Petroleum te drugi. Sad bar znamo koliko je koštalo protivljenje agresiji na Irak u Vijeću sigurnosti UN-a. Na sastanku

Cheneyeve skupine gdje se crnio um od pomisli na sva ta silna polja crnog blaga, sjedili su i predstavnici najjaćih naftnih korporacija Exxon, Shella, BP-a, Conocoa i drugih. Ponovimo, godina sastanka je 2001., i to prije teroristićkog napada na SAD.

Kako su prolazili mjeseci postajalo je sve jasnije da UN-ovi inspektori koji njuškaju po Iraku tražeći oruđe za masovno uništenje, sve više izražavaju stav kako u Iraku više nema opasne robe koju su SAD i Velika Britanija prodavali Saddamu u '80-ima. Da se prićekalo još malo, inspektori UN-a bi donijeli definitivni zaključak kako oruđa za masovno uništenje u Iraku više nema, a to bi za sobom povuklo preispitivanje sankcija te veće iskorištavanje iraćke nafte, upravo za one europske, ruske i kineske korporacije.

Događaj koji je također odlučan za agresiju na Irak, daleko više nego se kroz medije prezentiralo, monetarna je provokacija Saddama iz jeseni 2000. godine, kada je odlučio svu iraćku naftu koja se prodavala kroz UN-ov program *Hrana za naftu* naplaćivati u eurima, umjesto u dolarima kao sav „normalan“ svijet. Važnost dolara u globalnoj ekonomiji i ratovima za energetske resurse, jedna je od najvažnijih tema danas i mi ćemo joj posvetiti znaćajan prostor u kasnijim poglavljima. Ovdje je dovoljno napomenuti kako je Saddamova odluka bila šamarćina SAD-u i možemo samo misliti kako su našim naftomanima žile probijale vratne niti, a zubi mrvili usno meso zbog te očite bezobrasćine neposlušnog sina. Najveći kupac iraćke nafte unutar programa *Hrana za naftu* bile su upravo SAD, i to čak dvije trećine od ukupno prodavane. Dok su slinili nad onim mapama, Cheneyevi dećki sigurno su mislili da kako se samo taj iraćki diktatorćić kakvih imamo na desetine širom svijeta, usudi em nam prodavati skupu naftu, em nas zajebava tjerajući da kupujemo i dajemo mu eure, a ne dolare. To se jednostavno nije smjelo dopustiti, a i moralo se pokazati bilo kojoj drugoj zemlji koja bi se usudila slijediti iraćki put što joj slijedi. U lipnju 2003. godine, odmah nakon okupacije zemlje, trgovina iraćkom naftom prebaćena je nazad u dolare.

Irak je danas rasuta zemlja i ne bi nas trebalo ćuditi ako u budućnosti bude rascjepkan na tri, pa i više dijelova. Ćak i da nije okupacijskog terora te brutalnog nasilja između Sunita i Šijita, Amerikanci su gurnuli ovu zemlju nekoliko desetljeća unazad. Odluke agresorske vlasti o ukidanju subvencija za hranu, amerikanizaciji cjelokupne poljoprivredne proizvodnje, podjeli najunosnijih naftnih, energetskih i uslućnih poslova „zaslućnim“ korporacijama, otpušćanju desetine i desetine tisuća drćavnih slućbenika i radnika, te slabi pomaci na poboljšćanju infrastrukture, učinili su Irak jednim od najsiromašnijih i najtećjih mjesta za život.

Čak i opsesija o pumpanju neodrživog američkog potrošačkog balona toliko žuđenom iračkom naftom nije do kraja ostvarena, jer se svako toliko napadaju rafinerije, naftovodi i ostala infrastruktura potrebna za normalnu opskrbu naftom. Zbog pobunjeničkih napada, Irak je početkom 2005. godine proizvodio svega pola milijuna barela dnevno, što je daleko od preko 1,5 milijuna barela kolike su trenutne mogućnosti. Danas se i bivši apologeti rata skanjuju što se to tamo u pustinji događa, i u šoku pune medije izjavama kako to ipak nije zahvalnost kakvu su očekivali za isporuku demokracije. Zemlje saveznice u zločinu bježe glavom bez obzira, a u SAD-u nagradno pitanje za milijun dolara, pa čak i milijardu dolara, glasi - kako osigurati povlačenje iz Iraka, a i dalje trupliti o ratu protiv terorizma koji nikada neće završiti.

I dok se polako navikavamo na svakodnevnu mjericu iračkih vijesti, pažnja se usmjerava na sljedeću izabranu žrtvu sulude američke politike.

IRAN - KOCKANJE PROVOKACIJAMA

Ako izuzmemo stožere demokratskih kandidata na zadnjim izborima za Kongres i Senat u SAD-u, vrlo je lako pogoditi na kojem se još mjestu u svijetu otvarao šampanjac. Pozicija Irana, kojem su mnogi već predviđali skloništa i nabrijane dečke iz Utaha, danas izgleda puno bolje nego prije pola godine. Američki političko-naftno-vojni industrijski kompleks koji osigurava neodrživoj ekonomiji da se i daje privremeno kotrlja, u trganju latica *napast ću te, neće te napast*, trenutno su za Iran stali na *neću te napast*, mada nikad nije sigurno da šapa neće posegnuti za sljedećom laticom i istrgnuti je.

Ipak, trenutno to nije izgledno i nekoliko je razloga za trenutno pregrupiranje američke imperijalne konjice i tapkanje na mjestu. Gubitak oba doma u SAD-u smo već spomenuli, i od tada je Bushu teže samo mahnuti rukom da bi mu na svaki ratni poklič slijedile ovacije i poslušno aplaudiranje. Utihnuli su i ideološki magovi nekonzervativne desnice koji su donedavno krajnje ozbiljno zagovarali i ograničeni nuklearni napad na Iran. Doduše, ovdje isto treba stati s daljnjim slavljem, jer demokrate u vanjskoj politici više karakterizira nesuvislost i bezidejnost, nego jasna i svrsishodna kritika Busha. Iran za sada najviše profitira na krizi i propalom poslu u Afganistanu i Iraku, jer je jasno kako bi oni bili nekoliko puta dublji pijesak za Amere. Toga su svi svjesni pa se u zadnje vrijeme manje priča o datumu mogućeg američkog napada na Iran, a više o uključivanju Irana u iračku krizu kao posrednika, pa pozivi stižu čak i od krugova bliskih trenutnoj vlasti SAD-a. Iran je itekako

svjestan tih novonastalih okolnosti i sada zasigurno likuju uz dužan oprez.

U međunarodnoj zajednici, osim par antiameričkih legla, postoji konsenzus kako nisu bez vruga američke brige oko iranskih nuklearnih ambicija, jer se radi o mušičavoj vladajućoj garnituri koja se rado istura kao obrambeni bedem islamskog svijeta od modernih križara sa Zapada. Dodatno sve zbunjuje dilema je li iranski predsjednik Ahmadinedžad zaista opasno trknut kada počne s antisemitskim litanijama ili se radi o bedastim provokacijama gdje nastoji pokazati kako može biti gluplji od svojih protivnika na globalnoj političkoj pozornici. I „demokratski imperijalisti“ i „autoritarni fundamentalisti“ u stanju su se kockati sa sudbinom cijelog svijeta, a nabacivanje idiotskim izjavama služi im samo da učvršćuju svoje pozicije u lokalnim okvirima, čime postaje jasnije koliko zapravo trebaju jedni druge. Veći pritisak na Iran prijeći i tradicionalna dvoličnost svjetske politike, jer unatoč stavu prema nuklearnoj energiji, ostaje nejasno zašto Iran ne bi imao pravo na takvu energiju, a druge zemlje bi. Iran ne skriva svoju želju da osigura struju pomoću nuklearne energije i teško da će odustati od toga, čak i da SAD na kraju krene u agresiju na ovu zemlju.

ZAŠTO JE IRAN TAKO VAŽAN?

Iz sličnih razloga kao i Irak. Iran posjeduje druge po redu najveće zalihe nafte (11,1 posto) i druge po redu najveće zalihe plina (15,3 posto). Saudijska Arabija ima više nafte, Rusija više plina, ali niti jedna zemlja nema u tolikoj mjeri oba resursa. Također, Iran je ne samo veliki proizvođač/izvoznik nafte i plina, već i zbog svoje pozicije predstavlja važno sjecište trenutnih i mogućih putanja za naftovode i plinovode. Iran je istovremeno zemlja Bliskog istoka, ali i Centralne Azije te predstavlja most prema ostatku kontinenta.

Pokušaji Irana da se u energetsom ratu pozicioniraju kao regionalno raskrižje predstavlja jednu od najvećih prijetnji planovima SAD-a. Tu se krije i najveći razlog američkog grunjanja o iranskoj opasnosti, jer SAD nastoji centralno-azijsku energetska mrežu preusmjeriti prema zapadu. Zato Iran isto plete mrežu svojih saveznika i energetske suradnje. Potpisani su energetske ugovori s Rusijom, Kinom i Indijom, od kojih je onaj s Kinom iz 2004. godine vrijedan čak 70-100 milijardi dolara. S obzirom da pored vojnih, Washington nastoji i preko ekonomskih, političkih i drugih pritisaka osigurati/zadržati utjecaj u regiji, uložili su ogromne diplomatske napore da prisile Kinu povući se iz ovog ugovora, ali bez uspjeha. U pregovorima je i izgradnja plinovoda od Irana preko Pakistana do Indije, a iščekuju se i razgovori o afganistanskoj ruti za plin.

Razlozi što Iran traži saveznike za iskorištavanje njihovih rezervi nafte i plina, leži u činjenici kako njima realno trebaju investicije i dodatno znanje da pokupe sav taj ugljikovodični šlag na dnu torte. Premda Iran trenutno uživa na valu visokih cijena nafte, svjesni su kako i njihove zalihe ugljikovodika neće vječno trajati. Već sada Iran nije više u stanju zadovoljavati OPEC-ove (kartel zemalja izvoznica nafte) kvote, a zbog nedovoljne razvijene proizvodne infrastrukture, uvoze preko pola benzina kojeg potroše.

Kockanje provokacijama za sada se najviše odigrava na polju gdje je i Irak odigrao bacanje previše. Ne samo da su prebacili svu svoju trgovinu naftom u eure, također kako bi kaznili crnog vruga SAD, već opasno prijete i uspostavom naftne burze koja bi trgovala eurima za cijeli svijet, što je zaista bez presedana. Time bi iranska naftna burza bila konkurencija onima u New Yorku, Londonu i Ujedinjenim Arapskim Emiratima koje sve trguju u dolarima. I ova odluka za sada ima karakter one loptice koja se nabacuje s jedne na drugu stranu. Ameri poručuju *ukoliko nećete biti poslušni sredit ćemo vas* a Ahmadinedžad odgovara *ako ćete i dalje nastaviti srati, mi ćemo cijelom svijetu omogućiti trgovanje naftom u eurima*. Trgaju se laticice, a mi smo ostavljeni kao gledatelji u toj apsurdnoj gladijatorskoj makljaži. Do sada je provođenje u praksu iranske prijetnje o antidolarskoj naftnoj burzi odgađano nekoliko puta, i pravi razlozi su manje realne poteškoće i komplikacije stvaranja jednog takvog novog energetsko-financijskog sustava, a više taktiziranje iranskih čelnika.

Ipak, kao dio proslave Islamske revolucije, iranska burza otvorena je u veljači 2008. godine na otoku Kish koji je proglašen i zonom slobodne trgovine. Za trgovinu u nafti, naftnim derivatima i plinu, primaju se „prijateljske“ valute iranski rial, euro, jen i rublja. Ukoliko ikome išta znači, prva transakcija obavljena je 18. veljače u 09:30 ujutro, a čast prve prodaje zapala je 2200 tona polietilena. Ovaj korak je ravan nekoliko 11. rujnova, i situacija da SAD još uvijek čupka one laticice, a što ne šalje bombardere da režu iransko nebo, ostavlja nam dva odgovora. Jedan kaže kako SAD u ovom trenutku zapravo nema snage (manje vojne, a više političko-ekonomske) poslati Iranu rakete na kojima piše *Mum, this one is for you*. Drugi pak odgovor kaže kako mentalitet i duh Cheneyevih dečkiju više ne stoluje u Bijeloj kući.

Ali tko bi mogao povjerovati u to?

RUSIJA I CENTRALNA AZIJA

najviše diktatora po kvadratnom metru

Zbog blizine Rusije, koja tradicionalno polaže pravo na ovo područje, i sve prisutnijeg pozicioniranja SAD-a u regiji, nadmudrivanje starih rivala vidljivo je najviše u kaspiskokavkaskoj regiji. Kako smo naveli ranije, zajedno sa Bliskim istokom ovo područje čini „stratešku elipsu“. Radi se o područjima bogatim naftom i plinom bez premca u svijetu, a samim tim su magnet za ratove i sukobe za resurse.

RUSIJA - BUĐENJE DIVA

SAD je pobijedio Rusiju u Hladnom ratu, ali u energetske ratu najjače karte su drugačije podijeljene i predstoji još dosta bacanja da vidimo tko će slavodobitno staviti dlanove na sav ulog, a tko će lupnuti šakom o stol. Kako je i sam SSSR pao zbog vlastitih slabosti na koje su se tek nadovezale „vanjske nepovoljne okolnosti“, tako i danas SAD veću prijetnju predstavlja sam sebi, nego sve one sile zla koje toliko reklamiraju. A nekad je bilo tako drugačije. Nekad je energija bila politička kategorija i lako se bilo igrati krizama, a danas pored politike rubrika geologija najčešće diže dva prsta kada se postavi pitanje: *Ko će nam danas reći koliko vrijedi barel nafte?*

Memorandum CIA-e iz '70-ih koji su prije par godina postali dostupni javnosti zbog Zakona o informiranju, pokazuju nam kako su se bavili predviđanjima vrhunca proizvodnje nafte u Rusiji. SAD je znao koliku moć Rusiji daje izvoz nafte i plina pa ih je obradovao podatak CIA-e kako će vrhunac iskorištavanja ruske nafte doći početkom '80-ih. CIA nije puno fulala, jer se vrhunac proizvodnje nafte u Rusiji dogodio u drugoj polovici '80-ih. I tada SAD zove u pomoć svoju staru prijateljicu Saudijsku Arabiju koja u drugoj polovici '80-ih preplavljuje svijet naftom i spušta joj cijenu za čak 60 posto. U studenom 1965. godine, barel nafte bio je 30 dolara, da bi do lipnja 1986. godine pao na 10 dolara i tek u travnju 1989. godine se popeo na 20 dolara po barelu. S obzirom da se radilo o jednom od glavnih izvora zarade, rasklimanom SSSR-u to je bilo previše.

Ali danas, Rusija na čelu s Putinom i kloniranim nasljednikom Dmitrijem Medvedevim, kočoperi sa kako nije još od Gagarinovog leta. Glavni razlog za to buđenje gotovo već

eutanaziranog diva zasigurno su ogromne zarade koje Rusija ostvaruje zahvaljujući izvozu nafte i plina. Nakon nestabilnih '90-ih kada su zapadne korporacije u bratskom dogovoru s nacionalnim mafijašima rasturale rusko društvo i odvele većinu stanovništva u omču siromaštva, ponovo se pojavila čelična ruka koja se „brine“ za boljitak naroda. Nakon što je osvojio vlast 2000. godine, bivši oficir KGB-a Vladimir Putin, započeo je s konsolidiranjem državne kontrole nad plinskom i naftnom industrijom Rusije. Richard Heinberg s kojim smo započeli knjigu, ističe da je Putina to toliko obuzelo da je napisao i disertaciju *Prema ruskoj transnacionalnoj energetske korporaciji* u kojoj je bez ikakvih figa u džepu najavio kako bi Rusija trebala koristiti svoje velike energetske rezerve za geostratešku prednost. Napisano – učinjeno. Velik dio ruskog vanjskog duga je otplaćen, nagomilala se lova u državnim rezervama, a Gazprom je pretekao BP kao drugu svjetsku energetske korporaciju. Trenutno je Rusija u proizvodnji nafte gotovo poravnata s američkim saveznikom Saudijskom Arabijom, premda Saudijska Arabija više izvozi, jer Rusija koristi velike količine za svoje potrebe. Rusija zauzima sve veći udio na europskom tržištu nafte i plina (četvrtinu nafte i trećinu plina), a i ni Japan i Kina kao veliki energetske potrošači nisu imuni na njene ugljikovodične čari.

Rusija se vraća na političku scenu zahvaljujući visokim cijenama nafte, ali je svjesna kako tu ne može puno sama diktirati, posebno ne pored OPEC-a. Zato je sa plinom potpuno drugačije i tu Rusija ima rezerve kao nitko nigdje (oko 45 posto). Putinov cilj je svojevrsna plinska verzija OPEC-a, kartela koji će osigurati mrežu kroz Centralnu Aziju te opskrbljivati Europu i Kinu. Od 2001. godine postoji Forum zemalja izvoznika plina s članicama Rusijom, Alžirom, Bolivijom, Brunejima, Iranom, Indonezijom, Libijom, Nigerijom, Omanom, Katarom i Venezuelom. Premda nema status tijela kao što je OPEC da može određivati cijene plina, radi se o skupini zemalja koje zajedno kontroliraju 66 posto dokazanih rezervi zemnog plina i sigurno je da razmišljaju i u tom smjeru. Ukoliko Rusija uspije u svom naumu i osnuje plinski savez koji će određivati i globalnu cijenu plina, Zapad će se s nostalgijom prisjećati dana kada je *pjev Internacionale* bio glavni razlog da se tresu gaće.

A Rusija je fakat neumorna u stvaranju tih nabrijanih gomilica. The Shanghai Cooperation Organization (SCO) je stvorena u lipnju 2001. godine, a članice su Rusija, Kina, i četiri bivše sovjetske republike iz Centralne Azije (Kazahstan, Kirgistan, Tadžikistan i Uzbekistan). Dok je malo diskusije o SCO-u u američkim medijima, ta organizacija strpljivo širi svoj kapacitet djelovanja kao geopolitička protuteža Washingtonu. Pored drpanja vjernih američkih saveznica poput Kazahstana i Kirgistana, te neodlučnog Uzbekistana, u SCO-u vrbuju i ostatak Azije. Status promatrača imaju Iran, Mongolija, Pakistan i Indija, od čega je prvih tri

zatražilo i status punopravnih članica. Na sastanku početkom 2007. godine iranski je predsjednik Ahmadinežad dočekan kao heroj regije. Premda još nisu potpuno ispunili svoje najave o „prioritetima zajedničkih energetske projekata“, ovakvo okrupnjavanje sigurno mršti obrve u Washingtonu.

Bahatost Putina koji je svjestan novostečene energetske uloge svoje zemlje ide dotle da čak i jedna moćna Europska Unija mora paziti da ne provocira prevelikim povlačenjem za ruski rukav oko takvih sitničarija kakva su ljudska prava, slobode medija i teror nad stanovništvom Čečenije. Tu se za ništa ne zahtijeva preveliki komentar, niti za ubojstva političkih protivnika od kritički nastrojenih novinarki do špijunskih prebjega, a kamoli za šovinističke izjave divljenja silovateljskim „uspjesima“ svog izraelskog kolege. I propust energetske dogovora Rusije i EU u Helsinkiju nije prouzročila klizanje ni najmanje kapi znoja sa čela Velikog Vladimira. Putin je otišao iz Finske nadmen kako je i došao, poručio dečkima i curama iz EU da mu se jave kad se dogovore, te ih ostavio da se bačkaju s „nezrelom“ Poljskom koja je nešto zakomplicirala s vetom zbog blokade izvoza poljske mesine u Rusiju.

No kao i mnogi moćnici ove planete, i Putin glumi *cool* momka dok hladnokrvno dijeli simte tamte čvegere po glavicama nafte i plina gladnih svjetskih štemera, a zapravo cijelo vrijeme namiguje svojim kompanjonima u nadi da nitko drugi ne gleda. Proizvodnja plina je trenutno u padu u Rusiji i to uz teške ruske i europske zime, može natjerati Rusiju da smanji svoj izvoz plina, a time i zaradu. Isto tako, stanovništvo Rusije plaća jako nisku cijenu za plin, a domaći zahtjevi su sve veći. Putin zna da će njegova zemlja trebati enormne kapitalne investicije kako bi održala pumpanje ugljikovodika. Europa i Japan trebaju te ugljikovodike, a imaju gotovine za investicije.

Zato će Putin i dalje namigivati, a samo pažljivi pratitelji zbivanja na velikoj sceni će uočiti da razlog tom titranju nije sigurnost u plodnu budućnost, već zakamufilirani jačmenac sadašnjeg taktiziranja.

KAVKASKO-KASPIJSKA REGIJA - AUKCIJA ZA DIKTATORE

Ovdje ih se nagomilalo kao da ispadaju s tvorničke trake uz dilemu da se ne zna koji je model bolji u svojoj ulozi. Gospodari današnjih državnica redom su bivši komunistički činovnici koji su nakon raspada Sovjetskog Saveza samo nastavili upravljati svojim oblastima uz drugačiji izbor odredišta servilnosti: SAD ili Rusija.

Još 1999. godine, Kongres je izglasao Zakon o strategiji puta svile u kojem se otvoreno ističe potreba pozicioniranja SAD-a u Centralnoj Aziji i kaspiskom bazenu zbog smanjenja ovisnosti o nafti iz nesigurnog perzijskog zaljeva. Danas se to službeno zove borba protiv terorizma.

Rusija je više puta objavila kako ne prihvaća opravdanja SAD-a da je pozicioniranje u regiji dio borbe protiv terorizma, već osvajanje resursa, što Rusija neće gledati skrštenih ruku. Glavni cilj SAD-a je, kako smo već naveli u prvom dijelu, preusmjeriti kretanje energenata iz regije prema zapadu i tu se nije štedilo. Zbog centraliziranosti sovjetskog režima, svi naftovodi i plinovodi išli su prema sjeveru, a najjeftinija/najbrža ruta za prijevoz kaspijske nafte ide preko Irana. Jasno je iz kojih razloga i jedna i druga opcija ne šmekaju Amerima. Busheva administracija želi smanjiti utjecaj Moskve na Centralnu Aziju i oslabiti Gazpromovu rastuću kontrolu energetske opskrbe prema Europi i Kavkazu, promovirajući nove rute za plin i naftu koji bi zaobilazili Rusiju i Iran. Zato se i išlo preko britanskog BP-ja u ogromnu investiciju novog pravca Baku-Tbilisi-Ceyhan (Azerbejdžan-Gruzija-Turska) kroz teritorij „razumnih i demokratskih država“. Izgradnja preko 1700 kilometara dugog naftovoda koji počinje u Azerbejdžanu i preko Gruzije dolazi do Turske vrijedila je četiri milijarde dolara, a pratili su je prosvjedi ekoloških i ljudskopravaških udruga. Za naftovod su osiguranje dali Svjetska banka za obnovu i razvoj (EBRD), a građevinske zahvate u Azerbejdžanu i Gruziji povjereni su između ostalih i Bechtelu. To je tako kada razum pobjeđuje. Naftovod je okrenut prema Zapadu i zbog Kine. Tako nafta iz Centralne Azije postaje europska i zapadna nafta, a ne azijska. 1:0 za Washington.

Koliko su očajni naftni gladaši dovoljno govori činjenica kako su ogromne svote novaca investirane u naftovod koji prolazi blizu šest potencijalnih ratnih zona: regija Gornji Karabah u Azerbejdžanu, Čečenija i Dagestan u južnoj Rusiji, separatističke enklave u Južnoj Osetiji i Abhaziji u Gruziji, te kurdska područja u Turskoj. Privid sigurnosti trebala bi osigurati američka vojna baza izgrađena 2002. godine u blizini naftovoda u Gruziji. Michael Klare, profesor studija *Svjetska sigurnost i mir* na koledžu Hampshire točno ističe kako bi samo ili luđak išao graditi naftovod u takvom području ili netko potpuno očajan za svaki barel nafte, netko tko je svjestan kako su područja gdje bi bilo lakše doći do nje već zauzeta ili na zalasku. Dodatno bruse živce i posljednji podaci koji pokazuju kako kaspisko područje i nije bogato naftom kolika su bila predviđanja puna nade u otkriće bliskoistočne kopije, pa su u skladu s tim i mnoge zapadne naftne korporacije najavile smanjivanje svojih istraživačkih ulaganja u regiji. Čak i naftom najbogatiji Kazahstan nema kapaciteta i logistike da iskoristi bogatstvo na kojem leži. Polovinom godine najavili su skok sa sadašnjih dnevno proizvedenih

1,3 milijuna barela nafte na 3 milijuna barela, ali tek 2015. godine, a do tada 'ko živ 'ko mrtav. Iskorištavanje nafte otežavaju i nesređene crte razgraničenja. Po uzoru na hrvatsko-slovensko rješavanje morske granice, slično se događa i u Kaspijskom moru. Tako je prije nekoliko godina iranski vojni patrolni brod presreo istraživački brod u vlasništvu BP-ja koji je krenuo u potragu za naftom iz Azerbejdžana i prisilio ga na povratak uz poruku kako se radi o iranskom teritoriju.

Sve zemlje regije karakterizira vladavina diktatora od kojih bi nas neki da nije tužno i opasno svojim blentavim idejama nasmijavali. Dok kolektivno uzgajaju kult ličnosti njihove države zauzimaju posljednja mjesta na ljestvici zemalja najmanje sklonih korupciji, a vodeća mjesta u postotku siromašnog stanovništva. Širi se i opasnost od gladi, jer sve zemlje centralne Azije gube plodno tlo koje se pretvara u pustinju, a Kazahstan je sam izgubio gotovo polovinu plodnog tla od 1980. godine.

U Centralnoj Aziji Washington slijedi staru i poznatu imperijalnu politiku podržavajući korumpirane i autokratske režime koji nude poslove u energiji i baze za vojsku SAD-a. SAD su se upele iz petnih žila doći do ruskih granica i podržavaju što novčano što vojno čitavu lepezu pitoreskkih diktatora. Istovremeno su raznobojno sponzoriranim revolucijama podrivali vlade koje su odbile tako igrati. Koliko su pustili svoje super ljepljive pipke kada treba zakačiti energetske resurse, dovoljno govori podatak kako su vojno prisutni u Afganistanu, Uzbekistanu, Kirgistanu i kako smo rekli Gruziji. Ostvarene su i tijesne vojne suradnje s Kazahstanom i Azerbejdžanom, dva najveća proizvođača nafte u tom dijelu svijeta.

Pošto su dobili čast biti početak novog pumpanja nafte prema zapadu, Azerbejdžan zaslužuje da sa njim započnemo tužni niz. Azerbejdžan je prošao kroz ratno stanje i prije dobivanja nezavisnosti 1991. godine. U regiji Gornji Karabah, pretežno kršćanski dio kojeg nastanjuju Armenci, htio se odcijepiti od većinskog muslimanskog dijela Azerbejdžana i pripojiti Armeniji. Započeo je rat Armenaca naspram zajedničkih snaga regionalne vlade Azerbejdžana i sovjetske vojske. Nakon raspada SSSR-a, azerbejdžanske trupe ostaju same u ratu, a primirje se potpisuje 1994. godine. U ratnim godinama Armenci su uspjeli osvojiti regiju Karabah i 20 posto teritorija Azerbejdžana. Tisuće ljudi je poginulo, uz 250.000 izbjeglica na strani Armenaca i 1,1 milijun na strani Azera. Pogađate, SAD je pomagao armensku stranu u ratu, ali uobičajeno za američke rošade, sada imaju vjerne saveznike u Azerbejdžanu. U Azerbejdžanu danas najveće udjele u naftnim poljima imaju američke i britanske korporacije. Kao i u drugim kavkaskim novostvorenim državama i ovdje je bivši

komunistički lider Heydar Aliyev preuzeo vlast i počeo upravljati čvrstom rukom. Aliyev je započeo s provođenjem neke svoje hibridne državne verzije Islama, te su pored nezavisnih medija i bilo kakve opozicije, proganjane i islamističke skupine koje nisu prihvaćale Aliyeva kao vrhovni autoritet. U namještenim izborima tatu Aliyeva, naslijedio je sin Ilham Aliyev 2003. godine. U svibnju 2006. godine, Bush u Bijeloj kući ugošćuje sina Aliyeva, naglašavajući u pozdravnom govoru važnost sigurnosne i energetske veze dviju nacija.

Nursultan Nazarbajev, bivši komunistički lider drma pak Kazahstanom, a postaje nezamjenjivi predsjednik od 1991. godine. Bez obzira što Kazahstan nije dozvolio izgradnju baza na svom teritoriju, poslali su svoje trupe u Irak te primili pomoć u snabdijevanju američkim helikopterima, avionima i brodovima. Danas im je najveći problem što ih je, ne odveć hrabro, poznati britanski komičar uzeo kao glavne mete svojih pošalica pa se silno žele prikazati Zapadu kao napredna zemlja, ali za to uglavnom koriste jeftinu propagandu i trošenje novca na velebna građevinska zdanja.

Bliske veze SAD ostvaruje i s kirgistanjskim predsjednikom Askarom Akayevom koji je dozvolio korištenje teritorija svoje zemlje za napad na Afganistan. Zauzvrat je Akayev nagrađen s paketom pomoći od 49,9 milijuna dolara 2002. godine, od čega je 12 milijuna dolara bila vojna pomoć.

Uzbekistanski predsjednik, također autoritarnog stila Islam Karimov, isto je dozvolio smještanje američke baze u toj zemlji za napad na Afganistan. Karimov je također iskoristio parole i demagogiju rata protiv terorizma kako bi opravdao represiju nad islamskim grupama u svojoj zemlji. Vlast koju je bivši ministar obrane SAD-a Donald Rumsfeld opisao kao ključnog vojnog partnera SAD-a u ratu protiv terorizma, pobila je nekoliko stotina ljudi u antivladinim prosvjedima u gradu Andižanu u svibnju 2005. godine. Kada je Karimov podsjetio SAD na vojne baze u Uzbekistanu, SAD ne samo da su odustale od ikakvih zahtjeva za provođenjem istrage o masakru civila, već su blokirali i provođenje istrage unutar NATO-a. Ipak, Karimova je jako naljutilo prvotno gruntanje SAD-a i poručio im da izvole u roku od pola godine povući vojsku s njegovog teritorija, što je vlastodršcima u SAD-u uzrokovalo trokiranje srčane aorte i umirivanje jogunastog diktatora novim ponudama u lovi i najmodernijim pljucama.

Diktator Sparmurat Nyazov, bivši komunistički lider koji se prozvao Turkmenbashijem ocem svih Turkmena, zaista je posebna priča. Nyazov vlada diktatorskim mjerama nudeći zauzvrat narodu osiguranje minimalnih uvjeta za život. Odredio je da svatko mora ljubiti njegov lik i djelo, po sebi nazvao mjesec siječanj, odredio od kada počinje starost, ispisao novu službenu

religiju i dao svoje ime novoj sorti dinje koja je velika baš kao i on. To mu nekim čudom nije pomoglo da se iščupa iz zagrljaja smrti krajem 2006. godine, jer je zakazalo srce od očito prevelike ljubavi prema narodu. Njegov nasljednik Gurbanguly Berdimuhamedow zadržao je tip vladanja, premda treba priznati kako tek iščekujemo dostignuća suludih ideja prethodnika.

Tata svih Turkmena dok je još bio živ, odlučio je kako je najbolje podanike držati u izolaciji pa je u Turkmenistan zaista teško ući, a stranim je korporacijama zabranjeno poslovati. Jedina iznimka je ruski gigant Gazprom o čijim je plinovodima ovisna cijela zemlja. Upravo u rezervama prirodnog plina leži vrijednost Turkmenistana na današnjim aukcijama za resurse. Doduše, ne može se reći kako Nyazov nije pokušao proširiti energetska politiku pa je 1999. godine potpisan preliminarni ugovor sa Shellom o izgradnji alternativnog plinovoda ispod Kaspijskog mora prema Azerbejdžanu, ali je odmah došla prijetnja iz Rusije kako će Gazprom ugaziti glavni plinovod. Alternativni je plinovod odmah maknut sa dnevnog reda. Turkmenistan je odbio dati SAD-u korištenje zračnog prostora, kao i izgradnju vojnih baza za napad na Afganistan.

Tadžikistan se također 2004. godine svrstao na rusku stranu, dozvolivši pozicioniranje 20.000 ruskih vojnika na svom teritoriju.

Rusija ništa manje od SAD-a ne sudjeluje u proizvodnji nestabilnosti u regiji, posebno u Gruziji. Odmah nakon raspada Sovjetskog Saveza, dvije gruzijske pokrajine Abhazija i Južna Osetija ratom su se pokušale pripojiti Rusiji uz svesrdnu pomoć Moskve. Ipak, niti jedna država na svijetu ih nije priznala (osim Rusije). Danas čak 90 posto stanovništva tih pokrajina ima rusko državljanstvo. Obje pokrajine su i opstale do sada isključivo zahvaljujući Rusiji, čija ih vojska čuva na liniji razgraničenja glumeći mirovne trupe i time prijeći centralnu vlast u Tbilisiju da uspostavi suverenitet nad cijelim područjem. Parlament Abhazije je kroz zazivanje „stoljetnog bratstva“ uputio službeni zahtjev Moskvi za priznanjem. To je samo pojačalo ionako stalno prisutnu napetost između Gruzije i Rusije. Mihail Sakašvili, gruzijski predsjednik, najavio je da bi bilo kakav pokušaj odcjepljenja Gruziju prisililo da krene u rat. Istovremeno, sadašnju gruzijsku vlast pomaže vojno SAD, a pozvani su i u NATO savez. Do sada je Putin koristio separatističke težnje ovih dviju gruzijskih pokrajina kako bi ucjenjivao Zapad eventualnim dobivanjem državnosti Kosova. Putin je istaknuo da pravila trebaju biti ista za sve pa ako Kosovo ima pravo na samostalnost, onda bi trebale imati i ta dva proruska područja u Gruziji. Ovo cjenkanje bi mu se moglo obiti o glavu, jer niti jedna niti druga nisu imale status u prijašnjoj zajednici

kao Kosovo u Jugoslaviji, pa se niti ne mogu povlačiti paralele između njihovih situacija. Ukoliko Putin prihvaća samostalnost vlastitih pulena u kavkaskom području, postavlja se pitanje na osnovu čega isto ne bi imala pravo i Čečenija, zemlju koju su ruske snage razorile do neprepoznatljivosti, a i danas teroriziraju lokalno stanovništvo. Slično bi se moglo postaviti pitanje i za Dagestan i Ingušetiju, u koje se '90-ih prelio separatistički pokret iz Čečenije, a koje su danas isto u sastavu Ruske Federacije.

Koliko je shizofrena situacija u regiji dočarava nam uključenje svih centralnoazijskih zemalja u NATO-vo Partnerstvo za mir. Istovremeno, mnoge američke saveznice kao članice već spomenutog azijski orijentiranog SCO-a, provode zajedničke vojne vježbe s Rusijom.

Ali Washington je tisuće kilometara daleko, a njegovi rivali Rusija i Kina su blizu. Najgori scenarij za Washington bio bi rusko-iranska koalicija koja dominira centralno-azijskom naftnom i plinskom proizvodnjom te opskrbnim rutama. Rusija i Iran imaju velike zalihe potrebnih resursa i te nacije su geografski smještene da lako osiguraju opskrbu ugljikovodicima tržištima u razvoju. Washington je suprotno, veliki uvoznik i plina i nafte i njegova sposobnost da zaštiti vojno svoje saveznike je upitna, posebno nakon debakla u Afganistanu i Iraku. Neprijateljstvo Busheve administracije i prema Rusiji i prema Iranu, mogla bi ih natjerati na čvršće savezništvo.

AFGANISTAN - UZGOJ NEPRIJATELJA

Nismo zaboravili rubnu zemlju Centralne Azije. No možda je i bolje da je ne spominjemo, jer američka politika prema ovoj zemlji zaslužuje bez prevelikih objašnjenja jedino komentar: E vala, jeste kreteni. SAD je u Afganistanu najbolje dokazao kako se fino njeguje tradicija uzgoja neprijatelja, prvo kreiranjem plodnog tla za nastanak najreakcionarnijeg izdanka islamskog fundamentalizma talibanske provenijencije kada su im trebali kao laka i fanatična konjica protiv SSSR-a, ali i danas kada ponovno stvaraju plodno tlo za njihovo jačanje svojom katastrofalnom politikom u toj zemlji. Pored talibana kreirano je i stanje olakšanog uzgoja opijuma pa UN procjenjuje kako je u Afganistanu urod opijuma u 2005. godini dosegnuo rekordne razine od 6100 tona, dovoljno za proizvodnju 610 tona heroina. To je 92 posto svjetske proizvodnje.

Dakle, rastu polja opijuma, a rastu bogami i talibani, na što se svima normalnima ježi koža. U izvještaju njemačkog kontingenta u Afganistanu iz kasnog proljeća 2008. godine, ističe se kako pravi napadi talibana tek slijede, te se naslućuje panika priznanjem kako se nalaze

svega par desetaka kilometara od centra Kabula.

Razočaranje koje su ljudi doživjeli nakon svrgavanja talibana, gdje su ih s blagoslovom i pod patronatom saveznika zamijenile slične siledžije Sjevernog saveza i drugih lokalnih šerifa, zapravo su omogućile talibanima da se regrupiraju i ponovno ojačaju te osvoje srca i umove lokalnog puka. Da su se talibani naučili i politici dovoljno govori podatak kako sada, za razlike od svoje prethodne vladavine, podržavaju seljake u uzgoju opijuma i osiguravaju im distribuciju i daljnje tržište. Time se kao naizgled dobroćudni krpelji prianjaju lokalnim ljudima, koji pak siju opijum, jer su savezničke vlasti pa onda i Karzajeva vlada uništili konkurentnost bilo koje druge poljoprivredne kulture. Tako SAD zatrpavaju Afganistan svojim prehrambenim proizvodima, koji se često uvoze u zemlju unutar humanitarne pomoći, a Afganistan to vraća proizvodnjom sirovine toliko potrebne za „normalno“ funkcioniranje bogatijeg sloja SAD-a.

Premda nije označen kao mjesto velikih rezervi nafte i plina, osim nagađanja o mogućim nalazištima nafte i plina na sjeveroistoku zemlje, Afganistan je zanimljiv kao tranzitno područje kako bi se izbjegli Rusija i Iran. Plinovod zbog kojeg se išlo u rušenje Talibana, ponovno je potpisan 2002. godine od strane Tadžikistana, Afganistana i Pakistana.

Eh, kako sada gotovo čeznutljivo zvuče riječi iz 2002. godine bivšeg američkog ministra obrane Donalda Rumsfelda kako je pobjeda i stanje u Afganistanu „postignuće koje zaustavlja dah“ i „uspješan model koji bi se mogao primijeniti i u Iraku“. E, vala, jeste kreteni...

DALEKI ISTOK I JUGOISTOČNA AZIJA

između bogatstva i siromaštva

Philip Stephens, kolumnist neoliberalnog magazina Financial Times kaže kako će „sljedeća faza globalizacije najvjerojatnije imati azijsko lice. Amerikancima i Europljanima to sigurno neće biti ugodno“. I zaista neće. I jedni i drugi su svjesni da azijski kontinent dobiva sve više na važnosti i moći. To uzrokuje probleme i američkoj i evropskoj eliti, jer treba nahraniti apetite svih tih probuđenih regionalnih partnera, a da ne ispadne kako vonj kolonizacije još uvijek čuči ispeglanih odijela.

Radi se o ogromnom prostoru isto takvih kontrasta, pogotovo kada pogled usmjerimo prema dvjema najvećim državama tog područja: Kini i Indiji. Slave ih čak i u UN-u zbog najvećih uspjeha u borbi protiv gladi i ekstremnog siromaštva. Tu se isprepliću kineski gospodarski bum priobalnog područja na istoku zemlje sa zapuštenom ruralnom unutrašnjošću koju ponegdje pritišću i separatističke težnje. Tu se isprepliću indijski gradovi nikli na uglancanoj proizvodnji čipova i visoke tehnologije s umiranjem gladnih ljudi na prljavim gradskim ulicama. Tu se isprepliće čak 40 posto svjetskog stanovništva. Mnogi će gledati prema njima zadivljenim okicama, jer ne samo da su motor cijelog kontinenta, već sve češće određuju i globalna kretanja.

KINA - MLADI AMERIKANCI PRIHAJAJU

Oni malo stariji vjerojatno se sjećaju pokušaja na tadašnjoj slovenskoj televiziji da sinhronizirano prevode američke vesterne. Ideja je prekinuta, kao i kod nas slični pokušaji prevođenja srpskih filmova u drugoj polovici '90-tih, jer se ekipa valjala od smijeha ne zbog smiješnih scena, nego zbog suludih jezičnih konstrukcija. Tako je i '80-tih John Wayne upozorio svoje drugare kako *Indijaneri prihajaju!* Da je netko stvaran u '80-ima uzviknuo kako *Kinezi prihajaju*, isto bi mu se ekipa valjala od smijeha, mada je od tada počeo nezapamćen ekonomski rast Kine. No po onome što danas znamo o Kini i životnom stilu koji se tamo širi, zapravo bi netko trebao uzviknuti *Mladi Amerikanci prihajaju!*

Kina je 2003. godine postala drugi najveći potrošač nafte iza SAD-a. U izvještaju *World Energy Outlook 2006*, Svjetska agencija za energiju upozorava kako će s obzirom na

sadašnji rast, Kina prestići SAD u emisiji stakleničkih plinova 2009. godine, čak 10 godina prije predviđenog roka. Još 2005. godine, prema podacima *Earth Policy Institute*-a, pretekli su SAD u potrošnji žita, mesa, ugljena i željeza. Po sadašnjim trendovima potrošnje, gramzivosti za energetske resursima i zagađenju okoliša, Kina se predstavlja svijetu kao mlađa verzija američkog sna. Sna koji ostatku planete predstavlja najgoru noćnu moru. Kao što je Bush u transu negiranja klimatskih promjena pojasnio kako „američki način života nije za pregovore“ tako je nedavno zaključio i Lu Xuedu, kineski zamjenik direktora Ureda za globalne međunarodne odnose: „Ne može se reći ljudima koji se bore da zarade dovoljno za jesti kako trebaju smanjiti svoju emisiju“. Naš dragi Lu zapravo slabo komunicira s ostatkom svoje administracije. Prema studiji *Green National Accounting Study Report 2004*, Kina je te godine imala 63 milijarde dolara gubitka zbog zagađenja i ekoloških incidenata, najviše kao posljedice zagađenja vode i zraka. Pan Yue, kojeg Lu i njemu slični vjerojatno uopće ne fermaju niti pet posto, zamjenik je direktora Državne agencije za zaštitu okoliša i on skrušeno priznaje kako čak petina kineskog gospodarskog rasta, svoj uspjeh duguje uništavanju okoliša. Podaci koji se nadovezuju na ove su zastrašujući, posebno ako imamo u vidu količinu ljudi koji žive u tom području. Jedna trećina Kine pati zbog kiselih kiša koje nastaju zbog pretjeranog emitiranja sumporovog dioksida iz termoelektrana na ugljen. Emisija tog plina je dvostruko veća od sigurnosnog nivoa te je u porastu za 27 posto u odnosu na 2000. godinu. Već sada Kina koristi više ugljena nego SAD, EU i Japan zajedno. Pri tome emitira sumporovog dioksida dvostruko više od SAD-a.

Više od 300 milijuna seoskog stanovništva nema pristup pitkoj vodi, a 400 milijuna gradskih stanovnika diše jako zagađen zrak (od toga ih 15 milijuna boluje od bolesti respiratornog sustava). Posebno bode u oči činjenica kako je nekadašnji ponos Kine u svijetu, pristup proizvodnji, pripremi i konzumiranju hrane danas potpuno narušen i srozava se iz godine u godinu.

Kina je danas uvoznik hrane, a 2005. godine proizvela je 34 posto manje žitarica u odnosu na 1998. godinu. Razlozi su povezani sa zagađenjem zraka, vode i tla. Samo u razdoblju 1999.-2005., Kina je izgubila 8 milijuna hektara plodnog tla koje se zbog industrijalizacije i loše poljoprivredne politike pretvaralo u pustinjska područja. Na Dan zaštite okoliša, 6. lipnja 2006. godine Državno vijeće Kine objavilo je izvještaj u kojem priznaju ekstremno srozavanje stanja u okolišu. U izvještaju se ističe kako se čak 60 posto teritorija zemlje može smatrati ekološki ranjivim. Oko 90 posto pašnjaka blizu je degradacije i dezertifikacije.

Ovi podaci nam zapravo pokazuju kako su u ovom trenutku Kinezi ipak najveća opasnost

samima sebi. Jasno je kako kineska potrošnja raste i kako je njihova emisija stakleničkih plinova sve veća, no u ovom trenutku utjecaj Kine na klimatske promjene još je uvijek daleko manji i od SAD-a i od većine zemalja EU-a u odnosu na broj stanovnika. Tako kada Međunarodna agencija za energiju u spomenutom izvještaju za 2006. godinu upire predugim prstom u Kinu, zapravo drži fige iza leđa skrivajući brutalni pritisak na planet koji čine Zapadna društva.

Unatoč ogromnim lokalnim problemima koji su posljedica nekontroliranog i neodrživog ekonomskog rasta ovisnog o fosilnim gorivima, Kina se ne osvrće previše na rupe u temeljima svog uspjeha i sumanuto juriša zajedno s drugim vodećim zemljama u posljednjem napadu na prirodne resurse. Prepuna gotovine od svog ogromnog trgovinskog suficita, sve je uspješnija u natjecanju sa SAD-om za buduću naftu, ne samo u Aziji, već i u Africi i Latinskoj Americi. To nas ne treba čuditi – love imaju k'o blata, nafte gutaju sve više, a pokrivaju jedva polovinu svojih potreba vlastitim izvorima. Kina je započela s pozicioniranjem u regiji. Kupila je 60 posto u Aktobeu, trećem po veličini naftnom polju u Kazahstanu čije se rezerve procjenjuju na jednu milijardu barela nafte i krenula u izgradnju 3400 kilometara dugog naftovoda od Kaspijskog mora u Kazahstanu do zapadne kineske provincije Xinjiang. Kina čak 20 posto svoje nafte dobiva iz Irana i sa tom zemljom ima ugovore vrijedne desetine milijardi dolara. U tom kontekstu bit će zanimljivo pratiti njihovo ponašanje na trganje latica oko agresije SAD-a na Iran. Dobila je i ugovore o isporuci nafte iz Chavezove Venezuele. Kineski predsjednik odlazi u Afriku češće nego u mnoge dijelove Kine i s tim kontinentom Kina ima čitav niz trgovinsko-energetskih ugovora, posebno s Angolom i Nigerijom, zemljama Gvinejskog zaljeva na zapadu Afrike. Kina u zamjenu za naftu nudi izgradnju cesta i željeznica, škola i bolnica, brojne proizvode i tehnologiju. Čak su odbili osuditi Sudan zbog pasivnosti centralne vlade na genocid u regiji Darfur, jer je Sudan dopustio Kini izgradnju 800 kilometara dugog naftovoda prema obali. Razlog prozaično američki: kineska China National Company (CNPC) je suvlasnik 40 posto konzorcija Greater Nil koji proizvodi svu sudansku naftu. Mladi Amerikanci brzo uče. Kineski CNPC ulaže u naftnu industriju Sudana kao u niti jednu drugu zemlju na svijetu. Također su počeli s obavljanjem zajedničkih vojnih vježbi s Kirgistanom. Vjerojatno najveću zabrinutost SAD-a ostavila je zajednička vojna vježba Rusije i Kine u kolovozu 2005. godine. Ruski odnosi s Kinom su se zatopili zadnjih godina i od veće suradnje prijeći ih najviše tradicionalni strah jednih od drugih.

Kineski rastući apetit za energijom povlači za sobom probleme za Japan i Južnu Koreju koji isto trebaju ugljikovodike. U proteklih pola stoljeća te zemlje su bile centar američkog

globalnog utjecaja. Ali američka sposobnost da osigura buduću energetska opskrbu je sve više upitna u sporedbi s onom dobro pozicioniranih Rusije i Irana. I Koreja i Japan će se morati sukobljavati s Kinom da održe svoj dio potrošnje od ukupno nabavljivih energenata. Trenutno su Kina i Japan u sukobima zbog teritorijalnog prava i pristupa za mogućnost crpljenja u Istočnom kineskom moru. Hoće li SAD moći pomoći Japanu ukoliko se ovo pretvori u opasnije koškanje? Nisu slučajne sve češće prave debate u Japanu o potrebi rušenja pacifističkog Ustava i izgradnje jake vlastite vojske. Kao što se SAD-u ne sviđa rusko korištenje energenata za ostvarivanje političkih ciljeva, tako im se ne sviđa niti kinesko korištenje ekonomske moći i bogatstva za ostvarivanje političkih ciljeva, koji u ovom slučaju za njih znače nabaviti što više nafte iz što više izvora bez obzira na cijenu. To je problem, jer je ovako uređen svijet premali za dva SAD-a. Posebno dok ga vodi apsolutno nenormalna vlast. Koliko je primitivni đikanluk ušao u svaku poru američke vlasti dovoljno govori kako je Bush za vrijeme posjeta kineskog predsjednika Hua Jintaoa SAD-u 2006. godine, ovome pustio tajvansku himnu usred primanja u Bijeloj kući. Hu je to otprio i otišao u Saudijsku Arabiju, vjernu saveznicu SAD-a i potpisao nekoliko ugovora za dopremanje nafte u Kinu u zamjenu za sofisticirano oružje i druge tehnologije.

Ipak, iza ove geopolitičke snage i iza kineskog spektakularnog ekonomskog rasta krije se dugotrajna ranjivost. S obzrom na veliku populaciju i inherentni demografski konflikt između industrijaliziranih priobalnih gradova i osiromašenih poljoprivrednih dijelova u unutrašnjosti, Kina će sve teže održavati represiju vlastitog stanovništva. Unutrašnji politički nemiri će jačati ukoliko se rast neće moći održavati, a rast će se smanjiti bez beskrajne energetske opskrbe. Koliko je daleko otišla opsjednutost kineskih vlasti kontrolom, dovoljno govori podatak kako se razmatra Zakon o odgovorima na izvanredne situacije u kojem se dozvoljava lokalnim vlastima da kazne medije ukoliko pišu o nesrećama ili ekološkim katastrofama bez dozvole političkih glavešina. Kinu cijeli svijet smatra svjetskim pobjednikom „utrke prema dnu“, gdje države licitiraju prema dolje – koja će dati najmanje radničkih prava, najmanje zakona o zaštiti okoliša, najmanje ograničenja za korporacije. Godinama je bila san svih neoliberalnih siledžija – spojila je najbrutalniju verziju kapitalizma u tržištu i čvrstu ruku komunizma u politici. Magični spoj jeftinog masovnog rada, zadovoljnih potrošača i probrane čete nadglednika. Samim tim je nevjerojatno da tukci u Komunističkoj partiji Kine ne vide kako zidaju svoj spomenik na mulju, blatnjavoj kaljuži koju su i pokušali ostavit iza sebe, tamo dalekih '80-ih kada se nezaustavljivo krenuli napred iz siromaštva, a John Wayne je na slovenskoj televiziji upozoravao jedino na Indijanere.

INDIJA - POVLAŠTENO KLACKANJE

Indija je također toliko velika i raznolika da je svijet za sebe. Svijet suprotnosti kakav se rijetko sreće. Srce ti se steže pri pomisli na raširenu pojavu ubijanja ženske novorođenčadi, jer su žene manje cijenjene i imaju manje šanse za uspjeh u siromašnom i patrijahalnom društvu. Srce ti se širi, pumpaju veselo i klijetka i pretklijetka pri pomisli da imaju saveznu državu Kerala koja nudi nadu ne samo Indiji, već i cijelom svijetu sa drugačijim modelom razvoja. Kerala uporno, uz sve teškoće i probleme koje ima, odbija udarce neoliberalnih batinaša, i nudi razvoj utemeljen na lokalnim resursima i održivom odnosu prema okolišu, uz rodnu ravnopravnost, malu smrtnost djece i socijalnu osjetljivost. Te odlike su sve više u opasnosti, pa će srca koja kucaju za Kerala trebati pojačati snagu svojih pumpica. Ali zaista, svijet suprotnosti kakav se rijetko sreće.

U političkom smislu Indiji je u ovom trenutku pravo fino i za sada balansira levitirajući na dvije stolice da ne kažemo između dvije vatre. Jedna je od najvjernijih saveznica SAD-a i zato Bush potpisuje ugovore s Indijom gdje obećaje dijeljenje nuklearne tehnologije kako bi ova dobila na energetske sigurnosti, dok Iranu za slične težnje šalje podmornice i vojne brodove. Poslušno cvrkuću i kada u UN-u treba glasati protiv iranskog nuklearnog programa. SAD i Indiju pored sigurnosti, značajno veže i trgovina. Istovremeno, unatoč jasnom i lobistički upornom protivljenju SAD-a, Indija sklapa 7 milijardi dolara vrijedan ugovor izgradnje plinovoda s Iranom, koji bi joj trebao pokriti rastuću potrošnju uslijed ekonomskog razvoja. Plinovod prolazi i kroz Pakistan i time čini energetske ovisnima ove dvije zemlje koje su donedavno ratovale, a još uvijek imaju neriješena granična pitanja. No, Indija se pridružila i plinovodu koji ide od Turkmenistana preko Afganistana do Pakistana. Sada bi trebao dobiti i svoj produžetak do Indije. Ovaj pravac podržavaju i SAD, jer nisu valjda džabe išli „oslobađati“ onaj tamo Afganistan. A i onaj ludi Ahmadinedžad im fakat ide na živce, pa mu nije loše koji posao izjaloviti. Jasno je kako tu Indija koristi svoju povlaštenu geografsku poziciju i kao i mnoge zemlje na licemjernoj klackalici stavlja teret na jednu ili drugu stranu. Za sada nema nikakvih naznaka da naglo odskoči s tla strana klackalice na kojoj sjedi SAD, ali ukoliko se nastavi vojno koprcanje SAD-a u Iraku, pa se agonija nastavi i agresijom na Iran, Indija se možda prisjeti kako se nalazi na azijskom kontinentu.

Indijski gospodarski rast ovisi o opskrbi energijom, a sa sve skupljom naftom i manjim zalihama ugljena, dugoročni planovi rasta su upitni. S obzirom na svoje rastuće apetite za energijom i ona je krenula u globalnu potragu za fosilnim resursima. Kao i Kina, i Indija je iskoristila odlazak većine zapadnih korporacija iz Sudana te se pozicionirala u toj

opustošenoj zemlji. Pored sudjelovanja u naftnoj priči, Indija je ponudila i vojnu obuku za sudanske vladine snage. Kina i Indija se pak jako fajtaju u samoj Aziji za osiguranje toliko potrebnih energenata. I ono gore spomenuto pretumbavanje plinovodima koji Indiji dolaze sa zapadnih granica imaju svoj razlog i u neuspjehu osiguranja dotoka plina s istočnih granica, iz Burme ili kako je danas službeno zovu Mianmara. Vojna hunta koja vlada bivšom Burmom odlučila je odustati od čekanja s kretanjem u posao dogovorenog ugovora o distribuciji plina preko Bangladeša, i jednostavno potpisala ugovor s korporacijom PetroChina na sljedećih 30 godina. Bangladeš je odugovlačio i Kina je uskočila u prazan prostor, pa sada Indija muku muči s pronalaskom drugog pravca za plinovod s istočne strane koji bi zaobišao Bangladeš, ali svaka takva nova ideja koštat će dvostruko više zbog dužeg pravca. Ovo je samo upotpunilo sliku nadmoći kineskih energetske korporacije u odnosu na indijske, nadovezujući se već na sličan niz preuzimanja poslova iz Kazahstana, Ekvadora, Nigerije i Angole.

Jedno je jasno - s obzirom na veličinu i značaj Kine i Indije, gotovo je nemoguće očekivati ikakvu stabilniju i mirniju opskrbu energentima u Aziji ukoliko se nastavi ovaj tihi rat za resurse između njih. Možda je naznaka pozitivnih kretanja bio osvojeni zajednički projekt u Siriji krajem 2005. godine, ali nedavni događaji oko Mianmara ponovno nas podsjećaju kako će kod političkih elita kada su ratovi za resurse u pitanju, uvijek proraditi „sebični gen“.

PACIFIČKA OTOČJA - SVIJET U NESTAJANJU

Zaslужili su da im damo posebno mjesto. Oni će biti prve žrtve klimatskih promjena. Promjena koje smo stvorili mi na Zapadu. Možemo to shvatiti kao metaforu nepravedne raspodjele klimatskih promjena koje će prvi osjetiti oni koji ili nisu ili su jako malo odgovorni za njih. Prije su služili kao odlagalište za nuklearne pokuse velikih sila, a sada služe kao odlagalište potrošnje fosilnih resursa. Skriveni deponij zapadnjačkog životnog stila. Proizvodnja hrane, turizam, cjelokupni život ovih otoka smješten je u priobalnoj zoni koja prva dolazi na udar sve češćih uragana i povećanja razine mora. Na Fidžiju je 90 posto sela u priobalnom području, na Samoi 60 posto škola. Obližnja Indonezija bi mogla izgubiti oko 2000 otoka. Obala je važna i s obzirom na ribarsku djelatnost značajnog dijela stanovništva, a i kao prostor koraljnih grebena i šuma mangrova, iznimno bogatih i vrijednih ekosustava. Na otoku Tuvalu su se pomirili sa sudbinom koju smo im namijenili i već imaju potpisan sporazum s Novim Zelandom o prihvatu svih stanovnika i stanovnica otoka kako će utjecaj klimatskih promjena napredovati, a razina mora učiniti život na Tuvalu nemogućim.

Za ovakav scenarij mogu zahvaliti i svojoj najbližoj velikoj susjedi Australiji. Australija kao najbliži veliki susjed snosi veliku odgovornost, jer je pratila svoju učiteljicu po klimatskoj politici SAD u odbijanju Kyoto protokola sve do izbora sadašnjeg premijera Kevina Rudda krajem 2007. godine. I ovdje stoji kako je neshvatljiva blentavost političkih elita, jer je 2006. godina bila najtoplija za Australiju od kad se mjeri temperatura sa čitavim nizom suša i požara. Ne samo to, već je Australski ured za meteorologiju istaknuo kako svi podaci govore da se područje Australije zagrijava brže od ostatka planeta. No, to sljepilo i neosjetljivost na slabije je samo uhodana tradicija koju Australija njeguje u regiji. Njihov odnos prema malom i iznemoglom Istočnom Timoru trebao bi ući u udžbenike kada se uči o politici koju Dale Allan Pfeiffer naziva „energetskim fašizmom“. Australija je uz SAD i Britaniju desetljećima podržavala diktatorski režim Suharta u Indoneziji, a ovaj je bio poslušan i pametan te nudio zauzvrat obilne količine nafte iz okupiranog Istočnog Timora. Suharto je prepustio dio teritorija Australiji, upravo onog dijela na kojem se nalaze bogata naftna nalazišta. Australija je nastavila uživati tu slast i nakon što su se indonezijske snage u potpunom rasulu i kaosu povukle iz Istočnog Timora. Istočni Timor je shvaćajući doslovno svoju novostečenu samostalnost poželio samostalno upravljanje i naftnim poljima koja mu pripadaju te je zatraženo posredovanje međunarodnih pravnih instanci, jer je Australija nešto razmišljala kako su pohlepni ti Istočnotimoranci – umjesto da budu sretni što konačno njihovi sportaši mogu paradirati na Olimpijadama, oni se sada uhvatili tih naftnih polja. I da se ne gubi vrijeme, Australija se 2002. godine povukla iz procesa koji je vodio Međunarodni sud pravde, a koji se ticao utvrđivanja međunarodnih pomorskih granica između Australije i Istočnog Timora. Naime, shvatili su da će međunarodnom arbitražom izgubiti velik dio teritorija koji im je 1972. godine nesebično poklonio diktatorski režim Suharta. Tako je Australija ostavila u svojim rukama teritorij bogat fosilnim gorivima i nastavila ga iskorištavati, a Istočni Timor koji ima godišnji budžet nekoliko desetaka milijuna dolara i jedna je od najsiromašnijih zemalja na svijetu ostaje u zrakopraznom prostoru međunarodnog prava. Do 2004. godine Istočni Timor je godišnje gubio oko 350 milijuna dolara zbog okupacije Australije koja im pljačka prirodne resurse.

Počeli smo ovo poglavlje s mislima o azijskoj noti nadolazećih godina pa je red da to i zaokružimo. Zamjenik urednika časopisa The Hindu upozorio je prošle godine: „Ukoliko će 21. stoljeće biti azijsko, azijska pasivnost u energiji mora završiti. Dok imamo najveće proizvođače i najbrže rastuća potrošačka društva u energiji, Azija trenutno ovisi o institucijama, trgovinskim pravilima i vojskama izvan regije kako bi trgovali između sebe“.

I tko bi ga znao koliko će to još trajati?

AFRIKA

komadanje žrtve

Afrika? Ma joj, sigurno se sjećate Afrike. To je onaj kontinent kojeg znamo iz dokumentaraca o životinjama. Tada se divimo toj divljini. Inače ih se sjetimo svakih 20-ak godina kada im organiziramo humanitarne koncerte. Ako ste ipak zaboravili spektakl u čast Afrike od prije dvije godine s koncertima prepunim glazbenih i inih zvijezda žao nam je, vidimo se opet za 20-ak godine. Uz nadu da će i dalje vaši domaćini biti udarni plemenitaški BB tandem - Bob i Bono. Dobro, malo pretjerujemo, mi ovdje pričamo o Africi i kada nadrapa netko iz Hrvatske, kao što je slučaj s otmicama u Nigeriji. Po tom prešutnom dogovoru o ignoriranju čitavog jednog kontinenta, pomislili bi kako tamo nema ništa važno i značajno.

No kao i uvijek opet bi trebali poslušati one koji imaju dobre informacije.

Carter je otkrio karte i objavio svijetu kako Perzijski zaljev predstavlja nacionalni interes SAD-a. Clinton je otkrio karte i objavio svijetu kako Centralna Azija i Kaspijski bazen predstavljaju nacionalni interes SAD-a. Isto je učinio i George Bush s Afrikom. Zapadna Afrika je posebno apostrofirana kao *mljac mljac* regija u Cheneyevom *National Energy Plan*-u iz 2001. godine kojeg smo spominjali u prvom poglavlju. Kako nafta s poznatih i starih odredišta sve teže nalazi put do SAD-a, nadanja za ovaj dio Afrike idu čak do uspostavljanja pune konkurencije nafti s Bliskog istoka što je malo izvan realnosti, ali mogu biti sretni i ako uspiju ufatiti 25-30 posto ukupnih potreba u sljedećih par godina. Trenutno SAD dobiva oko 15 posto svog uvoza iz Afrike, a vrh zauzimaju zemlje Gvinejskog zaljeva, Nigerija, Angola i Ekvatorijalna Gvineja.

NIGERIJA - PROKLETSTVO RESURSA

Nigerija je jedan od najboljih primjera „prokletstva resursa“. Zemlja bogata resursima, a osim 200-njak odabranih obitelji većina stanovništva životari u siromaštvu i gladi. Čak 66 posto stanovništva živi u apsolutnom siromaštvu s manje od jednog dolara na dan. Po ljestvici Indeksa ljudskog razvoja (HDI) kojim UN mjeri kvalitetu života u pojedinoj zemlji, Nigerija zauzima 151. mjesto od 177. ukupno. Najmnogoljudnija je afrička zemlja sa 137 milijuna ljudi, ali i 250 etničkih grupa pa su sve češći međuplemenski sukobi. 50 posto

stanovništva je muslimanske vjere, a 40 posto kršćanske. Zemlja je nakon dobivanja nezavisnosti bila obilježena vojnom diktaturom, a čak je i nakon prvih izbora 1999. godine proglašena trećom najkorumpiranijom državom na svijetu. Tada je izbore dobio bivši vojni general Olesegun Obasanjo, koji je kao diktator vladao Nigerijom i tijekom '70-ih. Narod voli ljude s iskustvom.

No, Nigerija je peti po redu opskrbljivač naftom SAD-a i zato je toliko važna, posebno ako znamo da se većina njene nafte klasificira kao „laka nafta“, znači kao ona do koje je lako i jeftino doći. Prve bušotine postavlja Shell '50-ih godina, a ta je korporacija postavila i neka od neslavnijih dostignuća u poticanju kršenja ljudskih prava i uništavanja okoliša u toj zemlji posebno u delti rijeke Niger. Otkada je počeo izvoziti naftu na Zapad, Shell je iz delte rijeke Niger izvukao milijarde dolara. Korporacija je osiguravala diktatorskom režimu ogromne zarade, a diktatorski režim je osiguravao mir i red kako bi posao mogao mirno teći. Dodatno je iz zahvalnosti najuži krug diktatora Sanija Abachea ulagao pokradenu lovu u dionice i nekretnine na Zapadu. To je bilo ruka ruku nije samo tako.

Ogoni narod koji nastanjuje područje koje je Shell desetljećima iskorištavao i zagađivao organizirao se u nenasilan pokret početkom '90-ih. No, s obzirom da je u ukupnom izvozu nafte iz Nigerije Shell sudjelovao sa čak 50 posto, a nafta sudjeluje s 90 posto u zaradi od izvoza, bilo je jasno kako će feder sprega korporacija-diktatura učiniti sve da zaustavi takva talasanja. Tisuće ljudi je ubijeno i na desetine sela uništeno. U 50 godina iskorištavanja nafte u delti rijeke Niger izlilo se 1,5 milijuna tone nafte, što je 50 puta više od izlivanja prilikom katastrofe s tankerom Exxon Valdez. Shell je danas pak prvak korporativne društvene odgovornosti, oni su „novi etički obrazac“ korporacija koje se furaju na energetska efikasnost i „balansiran pristup akcijama protiv klimatskih promjena“. Da nije tužno smijali bi im se. Ovako se oni nama smiju, a i cijelom pravnom sustavu. Priznali su naoružavanje nigerijskih policijskih snaga koje su terorizirale lokalno stanovništvo. Time su postali sudionici i u namještenom procesu protiv pjesnika Ken-Sare Wiwe i još osmorice pripadnika Ogoni naroda, koji su pogubljeni nakon fejk suđenja 1995. godine. Ipak iz Shella smiju odgovoriti *kako je to bilo davno, kako su naučili lekciju i da stvarno majke im mile preko groba neće više nikad*. Suđenje protiv njih, koje je podigla Wiwina obitelj, povlači se već nekoliko godina po sudovima u SAD-u.

Kako to već obično biva, kad makneš pitome dođu divlji. Ubojstvo Wiwe i njegovog nenasilnog pokreta, otvorila je prostor za mnogo radikalnije skupine i dok si rekao društvena korporativna odgovornost u Nigeriji imamo čitavu lepezu militantnih hahara koji

otimaju strance, dižu naftovode u zrak i blokiraju rafinerije. To nas, ako ćemo pravo, i ne čudi, jer je nabrijana mladež godinama gledala kako se bjelosvjetski moćnici slaste njihovom naftom puneći džepove sebi i probranoj lokalnoj eliti, dok njima ostaju crne lokve i zagađen zrak od isparavanja. Odrastati u takvoj atmosferi ne rađa ništa drugo nego raspizdoto ljude koji nemaju što izgubiti, a presuda se stavlja na teret prvome koji naiđe, a odgovora opisu sumnjivca. U jednom od komuniqueja dali su do znanja što to znači: „Mi nismo niti komunisti niti revolucionari. Mi smo samo jako ogorčeni ljudi“.

Nitko više ne broji napade militantata, prekide u protoku crnog zlata kroz naftovode i zatvaranja rafinerija što zbog silovitih napada, što zbog predostrožnosti. Mladim ljutim ljudima u delti rijeke Niger to dođe kao izlazak van. Militanti žele dio kolača i to otvoreno priznaju. Zato često naplaćuju nesmetan prolaz nafte, a ako im se ne udovolji, radi dinamit ili čapaju strane radnike i traže otkup. Pametni su pa uvijek odvoje dio za lokalne zajednice. Premda bi ih u svakoj drugoj zemlji opisali kao bandite i švercere naftom, osigurali su status lokalnih Robin Hoodova. Vlastima ih je teško locirati, jer im sela pružaju zaštitu i utočište, a i gerilski su brzi u svojim riječnim čamcima. Imaju maštovita imena: Dobrovoljne snage ljudi delte Nigera i Pokret za emancipaciju delte Nigera. Mnogi ističu kako protiv njih nema konkretnijih i preciznijih akcija vlasti upravo zbog svijesti centralne vlasti u nepravednoj raspodjeli bogatstva od nafte, pa se stoga tolerira njihovo „lopovsko oporezivanje“ trgovine naftom. Pitanje je samo koliko će dugo taj „neautorizirani porez“ tolerirati u Bijeloj kući?

ANGOLA I EKVATORIJALNA GVINEJA - KOPIRANJE PROKLETSTVA

Angola je druga po redu u proizvodnji nafte u Africi, a Ekvatorijalna Gvineja treća.

Pored ogromnog bogatstva u nafti i dijamantima, u Angoli čak 82 posto stanovništva živi u siromaštvu. U HDI izvještaju 2004. godine, UN je Angolu svrstao na 166. mjesto od ukupno 177. No, kao i kod Nigerije i ovdje iščitavamo istu šprancu. Angola je SAD-u sedmi po redu opskrbljivač naftom i zato joj dionice rastu. Nafta sudjeluje s 80 posto u prihodima zemlje. Građanski je rat u Angoli trajao preko 25 godina, a kontrola nad resursima je bila najveći mamac.

I danas postoji jak pokret za odcjepljenjem u regiji Cabinda koja, pretpostavljate, ima najviše - 50 posto - svih rezervi nafte Angole. Postrojenje američke naftne korporacije Chevron Texaca u regiji Cabinda okruženo je minskim poljima zbog sigurnosti, a zaposlenici se dovoze i odvoze helikopterima. Sin bivšeg francuskog predsjednika Mitteranda uhapšen je

2000. godine kao jedan od umiješanih u šverc oružjem za jednu od zaraćenih strana u Angoli. Teodoro Obiang Nguema drma Ekvatorijalnom Gvinejom od vojnog udara 1979. godine. SAD je 1995. godine zatvorio ambasadu u Ekvatorijalnoj Gvineji zbog očajnog stanja sa ljudskim pravima u toj zemlji. Onda su krajem '90-ih brojne korporacije, između ostalih Exxon i Chevron Texaco, otkrili nalazište nafte u toj zemlji. I sad ti onda tručkaj o ljudskim pravima. Na svom putu u SAD 2002. godine, Nguema je obećao Amerikancima miran san, jer će im investicije u njegovoj zemlji biti dobro čuvane i osigurane. Godinu dana kasnije ambasada SAD-a ponovno je otvorena, premda se stanje sa ljudskim pravima nije ništa popravilo, ali je zato Nguema oslovljen od Condoleeza Rice kao prijatelj SAD-a. Prije koju godinu preživio je pokušaj državnog udara koji je vodio nitko drugi doli Sir Mark Thatcher, sin bivše britanske premijerke Margaret Thatcher. Ah, ta djeca, ti im omogućiš sve, a oni bi se igrali velikih političara.

Kao i u slučaju centralnoazijskih zemalja i ovdje SAD osigurava višemilijunske iznose za vojnu pomoć i naftne investicije. SAD je poduzeo tihu izgradnju vojske u Zapadnoj Africi s osobljem dovedenim iz Nigerije i vojnim brodovima iz Gvinejskog Zaljeva. Započeto je i vojno pomaganje Gabonu kojega su nedavna otkrića stavila u sam vrh nalazišta nafte na kontinentu. Vojne snage SAD-a trenirale su vojsku Gabona, a znanje se koristi na civilima i protivnicima režima u toj zemlji. Vjerovali ili ne, moguće je da u *Izvještaju o ljudskim pravima State Departmenta* iz 2005. godine stoje zajedno tvrdnje kako je stanje ljudskih prava u Gabonu loše, ali kako su odnosi SAD i Gabona izvrsni.

Kao što smo naglasili u prošlom poglavlju, i Kina se jako pozicionira u Africi, a i ostale zemlje ovdje pletu svoje niti. Kina uvelike financira svoje saveznice. U Sudanu izvoz nafte donosi čak 70 posto zarade, a više od pola zarađenog troši se na vojsku. Sudan se ugrožava i upadima pobunjenika iz susjednog Čada, a Čad je pak zanimljiv jer je jedan od domaćina preko 1000 kilometara dugog naftovoda koji ide do Kameruna. Odavde dolazi 160.000 barela svaki dan pa je logično da u Svjetskoj banci ističu kako „projekt može biti katalizator za veću demokraciju“. U praksi to izgleda tako da predsjednik Čada Idriss Deby koristi zaradu od naftovoda za kupovinu oružja kojim tlači domaće stanovništvo, premda su inače dečki i cure iz Svjetske banke jako osjetljivi na takvo nenamjensko trošenje proračuna. Naftovodom upravlja konzorcij na čelu s američkim Exxonom koji uzima čak dvije trećine profita.

Očito ekonomski razvijeni svijet vidi Afriku manje kao područje za razvoj, a više kao brdo resursa za pokupiti. Koliko je Afrika siromašna u novcu, toliko je bogata u resursima. To su

vrlo dobro znali svi koji su je pljačkali i prekrajali od doba robova, preko kolonizacije, do današnjeg humanitarnog cementiranja pozicije žrtve. Kontinent je bogat brojnim rudama, dragim kamenjem, nafta sve više šiklja van, trgovina drvom cvate, a nije za odbaciti niti dvije gurmanske poslastice – kakao i kavu gdje ljudi rade u robovskim uvjetima do boli potplaćenih poslova. Cijedenje gotovo cijelog kontinenta nastavilo se i u eri globaliziranog svijeta, pa Afrika više troši na otplatu vanjskih dugova Svjetskoj banci i MMF-u, nego što ulaže u zdravstvo ili školstvo. Okoliš sve više erodira i dodatno ugrožava očajno zdravstveno stanje ljudi, posebno sa sve većim utjecajem klimatskih promjena. To je dobitna kombinacija laprdanja o slobodnoj trgovini. Pljačka resursa, ratovi i diktature, uništen okoliš, lova ide van, neovisno radi li se o korporacijama, Svjetskoj banci, MMF-u ili nekom u nizu, ljudi sve bolesniji, prijeko potrebni lijekovi sve su skuplji, a jeftinije je zabranjeno koristiti, jer tako kaže Svjetska trgovinska organizacija (WTO). Zato cvate ona na početku spominjana humanitarna rapsodija premda Afrika manje dobije od sve te pomoći u godinu dana, nego što izgubi nepravdnim trgovinskim uvjetima za svoje proizvode.

I to ti je slobodna trgovina.

LATINSKA AMERIKA

bijeg u samostalnost?

Posebno za Meksiko, al' vrijedilo je i za cijeli kontinent, desetljećima se mantralo nametnuto prokletstvo - daleko Bogu, preblizu SAD-u. Mislilo se pri tom na kadroviranje i upravljanje kontinentom, u režiji sjevernog susjeda koji je određivao cijenu pomidora na tržnici u Rio de Janeiru, a di neće tko će stolovati u najvažnijim prijestolnicama Latinske Amerike. To je uzrokovalo političku nestabilnost gotovo na cijelom kontinentu, regularno ubijanje političkih neistomišljenika desničarskih vlada ustoličenih pod patronatom i podrškom SAD-a te ogroman jaz između bogatih i siromašnih.

Mnogi danas ističu kako se Latinska Amerika crveni, ne od stida, već od premoći ljevičarskih ideja i partija na kontinentu. Opet, i tu treba biti oprezan i ne zanositi se površnim pogledima, jasno je kada stavimo Chaveza ili bolivijskog Moralesa i brazilskog Lulu i čileansku Bachelet, imamo širok spektar lijevih ideja i politika. No i to je promjena. Povijesno su SAD gledale na Latinsku Ameriku kao na svoje dvorište i nisu dozvoljavali previše samostalnih poteza tamošnjih lidera. Ali može biti kako su ovaj put stvari otišle predaleko da bi se sredile uobičajenim metodama, jer SAD ne može više u Latinskoj Americi uvoditi demokraciju, paralelno kao što to čine u Iraku, a nagovješćuju Iranu. Čini se da se događa ono što je izgledalo nemoguće do prije pet godina - Latinska Amerika izlazi iz kontrole SAD-a i mogla bi se čak ujediniti u neprijateljstvu prema sjevernom susjedu. Lideri zemalja Latinske Amerike sve ozbiljnije promišljaju, za sada zaista samo kao ideju, model udruživanja po uzoru na Europsku Uniju - s izborima i parlamentom, zajedničkom vanjskom politikom te trgovinskim ugovorima.

Premda imaju još toliko toga na leđima, danas na istrčavanju aktivističkog maratona za socijalnu pravdu i zaštitu okoliša, šiju ostatak svijeta za nekoliko kilometara. Od meksičkih zapatista koji su prvi ispisivali note na kajdanki globalne borbe protiv neoliberalizma do argentinskih okupiranih tvornica kojima upravljaju radnici i radnice. Od brazilskih seljaka bez zemlje koji zauzimaju zanemarena prostranstva bogatih ljenguza i pretvaraju ih u životne prostore do ekoloških programa u urbanim centrima kao što su Curitiba (Brazil) i Bogota (Kolumbija), pred kojima se metropole i bogatijih zemalja mogu slikat. Od Urugvaja koji je postao prva zemlja u kojoj je pitka voda zakonski određena kao pravo svake osobe te je zabranjena privatizacija vode i vodovodnog sustava do Paragvaja koji je 2004. godine

donio zakon kojim zabranjuju masovno krčenje šuma i od tada provode satelitski nadzor kako bi mogli istovremeno reagirati ukoliko uoče uništavanje šuma. Nije bez vruga nedavno Noam Chomsky cijeli kontinent nazvao „najzbuđljivijim mjestom na svijetu“.

VENEZUELA - SOCIJALIZAM d.o.o.

Vjerujemo kako nikoga ne čudi što počinjemo s najpoznatijom i najživahnijom antiameričkom drznicom na svijetu. Već se dugo nije rodio netko tko s takvom ljubavlju izražava mržnju prema političkoj eliti SAD-a, a da ova ne mopže pucnuti prstima i poslati isti tren disciplinsku oklopnu konjicu. Kočoperenje Huga Chaveza počinje poprimati obrise letećeg cirkusa u kojem je on glavni lik, a glavni cilj ismijati „kapitalističku bagru“ sa sjevera. Od zadnjeg naganjanja Busha po Latinskoj Americi, gdje bi ga kao sjena pratio i slao kući nebiranim riječima, do one poznate predstave u zgradi Ujedinjenih naroda kada je po Chavezu govornica zaudarala na vruga koji je tu bio dan prije njega, a vrug se zove George W. Bush. Inače, performance u Ujedinjenim narodima vrijedi spomenuti kao prvorazrednu marketinšku kampanju. Chavez je naime kao potporu svojim uvjerenjima, mahao knjigom Noama Chomskyog „Hegemony and Survival: America’s Quest for Global Dominance“, objavljenoj još 2003. godine. Malo prije toga, u studenom 2007. godine bila je na Amazonovoj ljestvici prodaje na skromnom 160.722. mjestu. Nakon Chavezove reklamne kampanje, Chomskyjeva knjiga je u svega nekoliko dana skočila na sedmo mjesto najprodavanijih primjeraka na Amazonu, da bi jedno vrijeme bila i broj jedan. Eto, draga Oprah, tako se radi marketing za literaturu.

Bez obzira slažete li se s njim ili ne, je li vam simpatičan ili ga smatrate opasnim nasljednikom „fidelista“ ili u boljoj varijanti politikantskim ridikulom, Chavezu treba priznati nekoliko stvari.

Od kraja 1998. godine kada je prvi puta došao na vlast, Chavez je demokratskim kanalima, uz potvrde međunarodnih tijela o regularnosti, šest puta dobivao podršku stanovništva Venezuele, što na izborima, što na referendumima. Jedini referendum koji je s pravom izgubio je ovaj posljednji pred kraj 2007. godine, kada je glupo tražio dozvolu za diktaturu. Uz to je preživio dva ozbiljna pokušaja državnog udara. Trenutno se takvim legitimitetom, a bogami bi se namučili da zavirimo i u povijesne čitanke, nitko u svijetu ne može pohvaliti. Uostalom, nije loše za tipa koji je političku karijeru počeo neuspjelim pokušajem vojnog udara 1992. godine, za što je odležao u ćuzi dvije godine.

Preobrazio je ekonomiju zemlje u korist siromašnih i obespravljenih, što ako hoćemo tražiti pandane na globalnom nivou možemo izbrojati na prste jedne ruke. Kada je Chavez došao na vlast 61 posto ljudi u Venezueli je živjelo ispod granice siromaštva. Krajem 2005. godine taj broj je pao na 43,7 posto stanovništva i dalje pada. Mnogi će zaključiti kako je napredak i veći jer je Chavezova vlada provela brojne reforme protiv siromaštva i gladi koje službeno statistika ili teško ili uopće ne bilježi. Ljudima je porasla kvaliteta života. Uspostavljene su tržnice na kojima siromašni mogu kupovati subvencioniranu hranu - riža, grah, pileтина, mlijeko i kruh prodaju se po 30-40 posto nižim cijenama. Do kraja 2004. godine osnovano je unutar misije Mercal 13.000 takvih tržnica u kojima je zaposleno više od 41.000 ljudi, a 11 milijuna ljudi sudjeluje kao korisnici. Edukacijski sustav je također prošao reforme. Od uvođenja čak tri obroka u škole kako bi se smanjila pothranjenost djece do borbe protiv nepismenosti. Do 2005. godine, 1,5 milijuna ljudi je naučilo pisati, što je čak 90 posto od ukupnog broja nepismenih u zemlji. Organizirani su i besplatni tečajevi za rad na kompjuterima i internetu te odnedavno na operativnim sustavima otvorenog koda. Nezaposlenost je pala na 20 posto 2003. godine da bi se 2006. godine kretala oko 10 posto. Do kraja 2005. godine vlast je podijelila 2,2 milijuna hektara državne zemlje za 130.000 seljaka organiziranih u zadruge, jer je i Venezuela bila obilježena uobičajenom latinoameričkom raspodjelom - do tada je 2 posto velikih zemljoposjednika zauzimalo 60 posto zemlje. Zadrugarstvo je razvijano i u drugim područjima. Studenti koji završe studije ekonomije, menadžmenta, tehničkih znanosti i slično odlaze osnivati ili pomagati rad zadruga. U odnosu na 1999. godinu kada je bilo svega 762 zadruge u zemlji, danas ih je 70.000. Ustav Venezuele, mala plava knjižica je najprodavanije štivo u zemlji. Unutra su i takve odredbe i članci kakvi se mogu naći samo u poveljama ili ciljevima aktivističkih udruga i nevladinih organizacija.

I to sve uz žestoke pokušaje da se reforme prema njegovom „socijalizmu 21. stoljeća“ osujete kako iznutra, tako i izvana od strane SAD-a. A nije imao podršku niti prirodnih sila, jer niti godinu dana od dolaska na vlast dok se još bakćao sa žestokim protivljenjima ekonomske elite u zemlji, Venezuelu je zadesila tragična nesreća otkliznuća tla zbog obilnih kiša. Usljed odrona, poginulo je 30.000 ljudi, uglavnom najsiromašnijeg sloja koje je i gradilo straćare na strmim rubovima grada. To je bio dodatni težak udarac za tek ustoličenog Chaveza, koji je i došao na vlast njihovim glasovima obećavši im bolji život.

Premda rizično s obzirom da je na vlast došao upravo glasovima siromašnih ljudi, Chavez je prve godine svog vladanja više koristio za ovladavanje svim ekonomskim polugama zemlje kako bi uopće i kontrolirao raspodjelu novaca (za siromašne), nego što te godine pamtimo

po socijalnim reformama. Dapače, možemo u vremeplovu naizmjenice pratiti Chavezova fokusiranja - kada se borio za „opstanak“, socijalna pitanja padala su u drugi plan, kada je potpuno ovladao i političkom arenom i najvažnijom firmom u zemlji nacionalnom naftnom kompanijom (PDSVA), krenuo je u ostvarivanje svoje bolivarske revolucije. I to je bio odličan potez, jer nam pokazuje na koji način je Chavez spriječio ono „prokletstvo resursa“ koje smo spominjali u prošlom poglavlju o Africi. I pokazuje nam da nije glup političar.

Jasno, ekonomska poluga Venezuele je nafta. I fino im se skupilo. Venezuela po svjetskim rezervama nafte zauzima sedmo mjesto, ali najviše u zapadnoj hemisferi. Kao i Kanada obiluje velikim količinama katranskog pijeska, što je nova fora zaduženih sedativ-ideologa kojom nas se pokušava umiriti kako nafte zapravo ima i više nego dovoljno za nastavak ove sulude utrke prema dnu. Na stranu što nafta iz katranskog pijeska sigurno neće osigurati jeftinu cijenu goriva, zapišimo sada kako i to na svjetskim burzama diže dionice. A u slučaju sparivanja lake nafte i katranskog pijeska, Venezueli printaju ispise najvećih naftnih rezervi, većih od onih u Saudijskoj Arabiji. I jasno da dečkima i curama iz Washingtona to zvuči *juuuuuu*.

Kada je Chavez došao na vlast, nacionalna naftna kompanija (PDSVA) bila je u rukama njemu nesklone ekonomske elite. I ajde, budimo iskreni, lako ćemo mi za Chavez, ali nacionalna naftna kompanija je bila nesklona običnim ljudima Venezuele. Premda je PDSVA zarađivala ogromnu lovu od prodaje nafte, u Venezueli za vrijeme dolaska Chavez na vlast, kako je već rečeno, prema podacima UNDP-ja tri petine stanovništva živi ispod granice siromaštva. Zato su njihovi partneri u SAD-u pa i drugdje mastili brk. Podružnice PDSVA-e smještene u SAD-u su dobivale naftu iz Venezuele ispod cijene te takvu jeftiniju naftu preprodavale dalje u SAD-u po skupljoj cijeni. Do polovice '90-ih PDVSA je kao nacionalna naftna kompanija Venezuele svake godine prosječno prebacivala 500 milijuna dolara na svoje račune u inozemstvo, čime su obogaćivali ekonomije tih zemalja uglavnom SAD. Zaključak je bio jasan: Venezuela financira bruto društveni proizvod SAD-a. Chavez je to htio prekinuti. Prvo je 2001. godine skupština izglasala zakon o investiranju zarade od trgovine naftom u zdravstvene, obrazovne, socijalne i druge programe orijentirane prema povećanju kvalitet života ljudi. Dodatno su povećani porezi koje strane naftne korporacije trebaju platiti Venezueli za eksploataciju nafte. Niti par mjeseci poslije Chavez je smijenio dotadašnju upravu PDSVA-e, a ovi u suradnji s Trgovinskom komorom Venezuele, sindikatima, oporbom te uz podršku privatnih medija kreću u travnju 2002. godine u njegovo rušenje. Tu su se događaji izmjenjivali kao u kakvom trileru, jer je nakon dva dana sukoba i stotine poginulih objavljen uspjeh državnog udara, da bi se nakon kontra-prosvjeda Chavezu

odanih građana i dijela vojske ovaj sutradan vratio na položaj. Nakon toga je bilo zatišje par mjeseci da bi krajem godine protivnici Chaveza krenuli u novi ekonomski pritisak na vlast blokadom naftnih rafinerija i luka, što je značilo ogromni manjak u državnoj kasi. Blokada je trajala čak 63 dana, da bi je Chavez razriješio slanjem vojske i nasilnim zauzimanjem rafinerija i luka.

Dakle, prve godine Chavezove vlasti obilježene su političkim reformama, ovladavanjem glavnim polugama vlasti u ekonomiji te nastojanjima da preživi pokušaje državnih udara. Raširila su mu se krila nakon ovladavanja crpljenjem i trgovinom venezuelanske nafte. Tu se malo i raspištoljio i odlučio pokazati kako s njim nema cile mile - nakon zauzimanja državne naftne kompanije podijelio je pod optužbom za pobunu i državnu izdaju otkaze za 18.000 menadžera i radnika koji su sudjelovali u štrajku i blokadi rafinerija i luka te ih zamijenio novima.

No, Chavez je dobio važnu poruku - raja je uz njega i bez pomoći i pobune običnih ljudi mogao bi se fućkati tamo u travnju 2002. godine kad je stvarno bilo li-la tko će dalje upravljati zemljom. Narod je dao jasnu poruku kako neće dopustiti nasilne intervencije u demokratske procese. A to je najvažnija stvar koju stanovnici Venezuele mogu jasno izraziti s obzirom koliko su u Washingtonu zainteresirani za te demokratske procese. Kasnije objavljeni dokumenti CIA-e jasno dokazuju kako su u SAD-u ne samo znali da se sprema državni udar na Chaveza, nego su ga i dobrano pomagali. Svega pola godine prije pokušaja državnog udara iz SAD-a je u Venezuelu poslano nekoliko milijuna dolara za financiranje Chavezovih protivnika. Na dan državnog udara 2002. godine, predsjednik Međunarodnog republikanskog instituta (IRI), George Folsom istaknuo je kako su „svi sektori civilnog društva ustali u obranu demokracije“. New York Times objavljuje uvodnik u kojem se ističe kako „jučerašnjom ostavkom predsjednika Huga Chaveza, venezuelanskoj demokraciji više ne prijeti čovjek koji bi htio postati diktator“, a Chicago Tribune se pridružuje još nevjerojatnijom tvrdnjom kako „nije svaki dan da demokracija profitira od vojne intervencije koja ide protiv legalnog izabranog predsjednika“. Bravo, petica iz slobode medija.

Da je Chavez zadovoljan isključivo ulogom lokalnog naftnog velmože, još bi nekako u Washingtonu i prožvakali tog bezobraznika. Ali ovaj fakat nema namjeru prihvatiti ulogu prvog u selu, već je upro li ga upro u prelijevanje svog socijalizma ne štedeći ogromnu lovu od zarade naftom. S čitavim nizom zemalja stvorio je programe razmjene nafte za proizvode i usluge potrebne Venezueli, i kako bi još više napakostio SAD-u razmjena se često obavlja bez korištenja dolara, već tradicionalnim putem trampe - ja tebi, ti meni. Tako primjerice, s

Argentinom imaju ugovor o trampni nafte za mlijeko. Najhvaljeniji takav program je onaj s Kubom, koja je u zamjenu za naftu poslala u Venezuelu tisuće i tisuće doktora te ostalog liječničkog osoblja da sudjeluju i u početku iznesu misiju/program Barrio Adentro - uspostavljanja klinika za osnovnu zdravstvenu skrb u siromašnim područjima zemlje. Do danas je otvoreno čak 1907 takvih kliničkih centara širom zemlje. Ovdje je zanimljivo spomenuti kako je Vijeće venezuelanske federacije liječnika blisko oporbi, pokrenulo kampanju protiv liječnika iz Kube optužujući ih kao „agente Fidela Castra“ te su čak organizirali i prosvjede protiv došljaka s Kube. Naravno, nisu ponudili da zauzmu njihova mjesta. Nakon toga je podignuta ustavna tužba, jer kubanski liječnici nisu imali sve potrebne diplome i dozvole kako zahtijeva domaći zakon o praksi medicine. Ustavni sud je odbio tužbu sa zaključkom kako se radi o humanitarnoj misiji koja ne podliježe takvim strogim pravilima. Tek se danas mogu vidjeti i promjene s novom generacijom doktora i medicinskog osoblja pa je 2005. godine u programu sudjelovalo nešto više od 6000 venezuelanskih liječnika i ostalog osoblja.

Chavez je i najagilniji promotor ugovora ALBA (Alternativa Bolivariana para las Américas), koja bi trebala okrenuti zemlje Latinske Amerike međusobnoj suradnji i partnerstvu, i suprotstaviti se „nametanju“ podređenosti SAD-u unutar Ugovora o slobodnoj trgovini između obje Amerike (FTAA). Chavez je pozvao na solidarnost, pa je u ALBA-u uveo Fond za kompenzaciju strukturalnog prilagođavanja unutar kojeg bi bogatije članice pomagale siromašnije. U srpnju 2005. godine Venezuela je posudila Ekvadoru 300 milijuna dolara kako se ne bi morali zadužiti na međunarodnom tržištu da otplate vanjski dug. Unutar programa Petrocaribe, 13 karipskih državnica od Venezuele dobiva jeftiniju naftu koja se obavezala pokriti 40 posto cijene kada god je barel nafte iznad 50 dolara, što je od tada do danas slučaj.

Ne samo da ruje sa svojim socijalizmom po kontinentu, nego se Chavez ne ustručava zaviriti na sam teritorij kojem je suveren George W. Bush. Potonji je bijesno odbio pomoć Venezuele nakon uragana Katrina, jer si je umislio kako je njegova administracija sposobna pomoći stanovnicima New Orleansa i drugih pogođenih područja, ali Chavez nalazi druge kanale za pomoć siromašnim stanovništvu SAD-a. Za to koriste svoju naftnu podružnicu u SAD-u Citgo, i trenutno preko nje nekoliko desetina siromašnih kućanstava u New Yorku dobiva jeftiniju naftu za grijanje. Njihova moć i nije mala, jer vrijednost ulaganja i nekretnina Citgo-a u SAD-u doseže 12 milijardi dolara, a zapošljavaju i 150.000 ljudi.

Chavez je svjestan da će za dugoročni uspjeh njegovog socijalizma trebati nešto čvršće od

nafte. Zato je i pokrenuo programe diverzifikacije privrednog sektora kako ne bi ovisili samo o izvozu nafte. Venezuela je 2002. godine zarađivala od izvoza nafte 75 posto, što je i dalje ovisnička pozicija, ali se smanjuje u odnosu na 1977. godinu, kada je nafta u izvozu zauzimala čak 95 posto. Kao podrška dugoročnom cilju uvedene su carine na velik broj uvezene robe, a inicirana je i kampanja *Made in Venezuela* kojom se želi povećati konkurentnost domaće robe. I ovdje bilježimo uspjeh – 2004. godine rast nenaftnog sektora bio je 17,8 posto, a naftnog 8,7 posto.

Jasno, treba kao i toliko puta prije u knjizi, i ovdje ćemo skrenuti pažnju na majstore blefiranja. Tako će Chavez održati vatren govor protiv vražjeg Busha u zgradi Ujedinjenih nacija, a i općenito će biti prvi na redaljka antiameričke retorike, ali će isto tako uredno svaki mjesec slati naftu u SAD-u kao nigdje drugdje. Bush je vrag, ali vrag koji je uredan platiša s pokrićem zelembaća i to je onda retorika koja se najbolje razumije. Venezuela pokriva 15 posto uvoza nafte SAD-a i time je peti najveći izvoznik nafte u SAD. Sa druge strane zauzima čak trećinu izvoza SAD-a koji ode prema zemljama Latinske Amerike.

U Venezueli ne skrivaju kako žele stvoriti novo društvo, nešto posebno. Premda su mnogi slični pokušaji u prošlosti propali ili završili u potpunoj suprotnosti, ovdje se ističe kako su svjesni toga te kako ne žele ponavljati greške „diktature proletarijata“ niti „onoga za što je Che Guevara umro“. U tom kontekstu se i ističe priznavanje privatnog vlasništva u Venezueli. Plan koji je u procesu stvaranja je osnivanje mnogih lokalnih skupština u kvartovima i selima koje se onda koncentričnim krugovima umrežavaju u veće oblike upravljanja. Lokalne skupštine imaju autonomiju i odlučivanja za područja koja se tiču samo njih. Sada se stvara paralelni sustav i nadaju se da će stari s vremenom otići.

Ipak, neke posljednje najave od samih revolucionara upozoravaju da bi mogli ponoviti kubanske greške. Koliko se na domaćem terenu radi jasno i duboko, toliko su mnoge globalne poruke mutne i plitke. Chavez tu, kao i mnogi prije njega, upada u klopku površnog antiamerikanizma koji počiva na poučku – neprijatelj mog neprijatelja je moj prijatelj pa je često u maznim odnosima s vođama neprijatelja SAD-a, od Irana preko Sjeverne Koreje i Kine.

Također, Chavez je prilično neodređen u komentiranju kritika kako želi i treći mandat na mjestu predsjednika zemlje premda trenutno po zakonu nema pravo na to, ali ima većinu u skupštini koja bi taj zakon mogla promijeniti. Kako bi dobio odriješene ruke da u drugom mandatu ubaci u petu brzinu i uvede Venecuelu u eru „maksimalne revolucije“, skupština mu je početkom 2007. godine izglasala vođenje zemlje dekretom sljedećih 18 mjeseci. Mnogi

opravdano strahuju kako je to početak ozakonjivanja autoritarnog tipa vladanja što je trenutno usporio jedino neuspjeh na posljednjem referendumu. Povećao je broj sudaca u Ustavnom sudu s 20 na 32, postavivši sebi lojalne suce kako bi i tamo osigurao kontrolu. Privatnim medijima je naloženo minimum 60 minuta tjedno edukacijskog programa propisanog od strane vlade za što je Chavez dobio packu od Human Rights Watch-a. Nekima je i odbijeno produženje koncesije što je protumačeno kao dodatan pokušaj kontrole medija. Po zemlji se prodaju lutkice ala Action Man s likom Chaveza, čime zanimljivim pristupom doprinosi izgradnji vlastitog kulta ličnosti. I jasno je da u tome uživa.

KOLUMBIJA - KOKA I KOKANJE

Mnoge zemlje Latinske Amerike prošle su svu silu državnih i vojnih udara, diktatura i totalitarizama, državnog terora i gerilskog teroriziranja. Danas isto tako mnoge govore o tim temama u prošlom vremenu i većina ih spada u ono što se kolokvijalno naziva krugom demokratski uređenih država. Kolumbija je i dalje razdrmana u prezentu i sadašnje pozicije u tom kaosu zauzimaju se još od '60-ih godina 20. stoljeća. Tu zbilja ne znaš od koga prije možeš nadrapati: državnog aparata i vojske trenirane od strane, recimo to pristojno, američkih vojnih stručnjaka; narkodilera i njihovih paravojskih skupine desne provenijencije; te ljevičarskih gerilskih organizacija. Vojska i paravojska često zajedno surađuju i žmire na „sitne nestašluke“ partnera u borbi protiv ljevičarskih gerila, odnosno kako se danas službeno kaže i u Kolumbiji, ratu protiv terorizma na domaćem terenu. Ljevičarske gerile rasprostiru se čak na gotovo polovini teritorija od čega kontroliraju velik dio. Da pojasnimo, vlada republike Kolumbije nema suverenitet, odnosno autoritet na najmanje trećini teritorija, a i na sljedećoj petini ne bi dali ruku u vatru da običan čovjek, a kamoli strani turist, može mirno poći u šetnju bez pancirke i napamet naučenog broja bankovnog računa.

Najpoznatija i najjača ljevičarska gerilska skupina je Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia - Ejército del Pueblo (FARC) iliti po naški Revolucionarne oružane snage Kolumbije. Da malo osvježe imidž, početkom '80-ih dodali su i naziv iza crtice i da ne bude zabune oplemenili se plaštem narodne vojske. Oni se s više ili manje uspjeha kočopere na čak 35-40 posto teritorija Kolumbije i na velikom dijelu tog područja su najmoćniji suvereni. Manje uspješni u zauzimanju i osiguranju svog feudalnog lena je ekipa iz Ejército de Liberación Nacional (ELN) - Nacionalne vojske oslobođenja. Oni su u 40-ak godina ratovanja s vladom uspjeli proširiti svoj utjecaj na nekih 10 posto teritorija. FARC ima 15.000-18.000 ljudi pod svojim zapovjedništvom, a ELN 3000-5000. I jedni i drugi vole hapati prirodnih

ljepota gladne zapadnjačke turiste i bogate ljude za čije oslobođenje onda traže otkupnine. Ovi u FARC-u se bave i uzgojem koke, preradom i dilanjem kokaina. Fanatično jurišaju na rafinerije i naftovode, posebno one u stranom vlasništvu, a negdje normalnost feudalnih nameta u Kolumbiji 21. stoljeća ide do takvih apsurdna da im strane korporacije uredno isplaćuju lovu, odnosno porez da nafta teče nesmetano kroz teritorij koji FARC kontrolira. Ovdje treba dodati kako naftne korporacije zapravo uopće ne zanima ideološka pozadina njihovih „redara“ dok god oni jamče sigurnost protoka crnog zlata. Zabilježeni su slučajevi isplate od strane Occidental Petroleuma te BP-ja i državnim vojnim snagama u područjima, gdje su kršena ljudska prava lokalnog stanovništva, zagađivan okoliš, a bilo je i slučajeva ubojstva.

FARC je poznat i po neslavnom rekordu koji se tiče regrutiranja djece u svoje redove. Gotovo 20-30 posto njihovih vojnika je mlađe od 18 godina, a mnogi nemaju niti 12. U Kolumbiji 64 posto stanovništva živi u siromaštvu, a u ruralnim područjima to skače i do gotovo 80 posto. I upravo tu momci koji još uvijek zazivaju Marxa i Lenjina nalaze svoje najvjernije pristalice, jer su obični ljudi razočarani neučinkovitošću i korumpiranošću centralne vlade, pa je siromašnim mladim ljudima odlazak u gerilu karta za bijeg od gladi i siromaštva. Doduše, nije rijedak slučaj i da radi prijeki sud partije, pa ukoliko mladi mušičići iz „odabranog“ sela ne uviđaju kako je za njihov bitak na ovome svijetu spasonosno postati aktivnim članom jedne ljevičarske gerilske skupine koja dila drogu pod parolama o slobodi i bratstvu, onda cijelo selo nastrada. Civili su još više stradavali od paravojnih desničarskih skupina, od kojih je najpoznatija bila Autodefensas Unidas de Colombia (AUC) – Ujedinjene snage Kolumbije za samoobranu. Paravan za samoobranu svojih narko interesa je zapravo cilj ubijanja političkih neprijatelja, gdje su na prvom mjestu pripadnici ljevičarskih gerila, a nisu nesretni niti ako ukokaju nekoga iz sindikata, aktivista nevladinog sektora te oporbenih političara. Trenutno su službeno raspušteni, premda su neki njihovi dijelovi i dalje aktivni. Pribrojimo ovom društvu još i poznate narko-kartele koji imaju vlastite vojske i biti će nam jasna pozadina one teze o razdrmanosti Kolumbije.

Kolumbija je treća po redu primateljica vojne pomoći SAD-a, odmah iza neupitnog Izraela i Egipta. I nije da nije zahvalna – jedna je od rijetkih vjernih prijateljica SAD-a na kontinentu. Dapače, ta suradnja se iz godine u godinu produbljuje.

Krajem 2000. godine SAD je započeo s primjenom Plana Kolumbija, unutar kojeg se borba protiv polja koke svela na zaprašivanje pesticidima iz aviona kako bi se polja tako uništila. Zaprašivanje je najviše obavljano u južnij regiji Putumayo, koja je i slučajno regija bogata

naftom. Nafta općenito zauzima sve veći udio u ukupnoj zaradi Kolumbije i trenutno pokriva petinu izvoza. Procjene o rezervama su nepotpune pošto se velik dio mogućih nalazišta nalazi na teritoriju koje kontroliraju ljevičarske pobunjeničke skupine.

Plan Kolumbija je vrijedan 1,2 milijarde dolara, od čega se čak 70 posto odnosi na direktne vojne potrebe. U događajima poslije 11. rujna rat protiv droge se izjednačio s ratom protiv terorizma. Problem koji se javio uslijed zaprašivanja utjecaj je pesticida na cjelokupni ekosustav te na prehrambene usjeve. Čak su i guverneri šest južnih okruga prosvjedovali jer se širi glad i stanovništvo odlazi iz južnog dijela Kolumbije. Upravo iz tih razloga, u rijetko viđenom suglasju, parlament EU je 2001. godine odbio podržati Plan Kolumbiju s 474 glasova protiv i samo jednim za, jer se projekt previše oslanja na vojsku i militarizaciju Kolumbije.

Američku su pomoć tradicionalno pratili izdašni krediti MMF-a koji su zauzvrat zahtijevali privatizaciju i prihvaćanje neoliberalnih načela u ekonomiji. Po nalogu MMF-a prihvaćena je i nova odredba koja je omogućavala stranim korporacijama da umjesto prijašnjih 50 posto, zadrže čak 70 posto nafte eksploatirane iz novih polja. Državna naftna korporacija simpatična imena Ecopetrol, prošla je restrukturiranje 2003. godine te je razbucana na manje firme, a kao novi uvjet MMF-ovom kreditu od 2,1 milijarde dolara, nova odredba o naftnim pravima dozvolila je stranim korporacijama da zadrže svih 100 posto pronađene nafte dok god bušotine rade. Porez naftnim korporacijama na iskorištavanje je smanjen sa prijašnjih 20 posto na svega 8 posto ukoliko se iz naftnog polja crpi manje od 5000 barela na dan što je bio slučaj s gotovo svim poljima stranih korporacija. Time se pripremio teren za potpunu privatizaciju Ecopetrola jer je svakome jasno kako se neće moći natjecati sa stranim naftnim korporacijama pod tim uvjetima. Ecopetrol je postao najobičniji posrednik što je rijetko viđen slučaj u svijetu. Tako se događa da Ecopetrol mora kupovati naftu iz Kolumbije od stranih korporacija po tržišnim svjetskim cijenama da bi onda izvezio tu istu naftu u SAD.

Predsjednik Kolumbije je Alvaro Uribe, kojem od polovine 2006. godine teče drugi mandat. Uribe je dobio ogromno povjerenje građana obećanjima da će se obračunati s gerilskim skupinama i očito je da su birači izmučeni građanskim ratom od nekoliko desetljeća odlučili izabrati čvrstu ruku. No, kritičari upozoravaju kako Uribe koristi svoju poziciju i za obračun s političkim neistomišljenicima. U svom prvom mandatu pokušao je proglasiti dvije zone u Kolumbiji područjima gdje bi vojska imala veće ovlasti od civilnih institucija i tek je presudom Ustavnog suda onemogućen taj pokušaj tihog uvođenja diktature. Te dvije zone

okružuju na istoku zemlje Caño Limón naftovod i naftna polja u vlasništvu Occidental Petroleuma. 2003. godine u tuđmanovskom je stilu napao nevladine udruge, nazvavši ih servisom terorizma i neprijateljima Kolumbije. To je bio njegov odgovor na izvještaj 80 nevladinih udruga, gdje se kritizirala njegova sigurnosna politika. Time je Uribe pokazao kako je naučio lekciju svojih tutora, praktički ponovivši riječi potpredsjednika Occidental Petroleuma Lawrencea Meriagea, koji je na svjedočenju pred Kongresom prije prihvatanja Plana Kolumbija istaknuo kako se samo dvije grupacije u Kolumbiji protive eksploatiranju nafte i razvoju – ljevičarske skupine i nevladine udruge.

Službene statistike ističu kako je povećana sigurnost i kako je nasilje smanjeno. Caño Limón naftovod je 2001. godine bio napadan 170 puta od strane FARC-ovih gerilaca, a 2004. godine 17 puta. No i ovdje predstavnici civilnog društva ističu kako je povećana sigurnost u gradovima, ali su ruralna područja ostala potpuno zapuštena. Ljevičarske gerile su se uglavnom i povukle u seoska ili prigradska naselja, jer su ih iz urbanih sredina potjerali ili vladine snage ili desničarske paramilicije. Zato je u južnij regiji Putumayo, gdje je Plan Kolumbija najviše i provođen, broj napada na naftovode i naftna postrojenja sa 48 u 1999. godini, skočio na rekordnih 144 u 2003. godini. Serija napada FARC-ove gerile 2005. godine dovela je do smrti preko 200 vojnika pa čak i do ostavke ministra obrane Kolumbije. Da vladine trupe i desničarske paramilicije ne prave nikakvu razliku između kritičara Uribea, dovoljno govori počinjenje jednog od najvećih zločina 2005. godine. U osveti zbog FARC-ove ofenzive, vladine trupe su ušle u mirovno selo San José de Apartadó, koje je još 1997. godine proglasio neutralnost u sukobima i zabranu unošenja oružja u područje mirovnog sela. Vojnici Kolumbije su pobili petero odraslih i četvero djece, uključujući i osnivača Luisa Eduarda Guerra-Guerra.

Ni poljima koke ni kokanju ljudi ne nazire se kraj u Kolumbiji.

BRAZIL - BLISKI ISTOK ALKOHOLA

Da, Brazil nije zemlja bogata naftom i na prvu loptu ne bi trebao biti ovdje. No, knjiga se zove *Kako potrošiti svijet*, a Brazil zaista trošimo. Oni su bogati jednim resursom, točnije znanjem i tehnologijom kako iskoristiti resurs – šećernu trsku iz koje dobivaju etanol koji onda koriste u benzinskim motorima. Poznati su u cijelom svijetu po svom programu ProAlcool započetim još u '70-ima kada su svijetom harale prve naftne krize. Osigurali su tada subvencije i krenuli s pionirskim pokušajima u proizvodnji biogoriva. Tako su dosegli

svjetske rekorde i zadovoljavali čak 40 posto potrošnje u transportu koji koristi benzin. Brazil je štedio i ogromne novce. U razdoblju 1976.-2004. ušteda, odnosno razlika između investiranog novca u proizvodnju etanola i smanjenog plaćanja u dolarima za uvozu naftu je ogromnih 60,7 milijardi dolara, a kad se uključe izbjegnute kamate na vanjski dug koji bi se otplaćivao zbog uvoza nafte ušteda se penje na 121,3 milijarde dolara.

Tada su bili pametni – uvidjeli su što se događa s naftom i kako melje u sve veći krug vanjskih dugova zemlje koje je moraju uvoziti i koristili lokalni etanol za lokalne potrebe uz malu potrošnju. Danas su glupi, jer imaju iluziju kako će bez radikalnog uništenja okoliša moći namiriti ogromne apetite SAD-a. Dosad je Brazil bio toliko uspješan u svom programu biogoriva, jer su proizvodili za lokalne potrebe, što bi obnovljivi izvori energije trebali i biti, te zato jer su se trudili zaokružiti cijeli proces iskorištavajući i otpad. Ostatak od proizvodnje etanola se koristio kao gorivo za pokretanje energije tvornica koje proizvode etanol. Pepeo bogat fosforom koji ostaje nakon paljenja suhog dijela u pećima i kvasni dio koji ostaje nakon berbe bogat dušikom, koriste se kao organsko gnojivo za polja šećerne trske. No glavni razlog uspjeha je taj što su Brazilci imali potrošnju goriva manju od 10 posto američkog prosjeka. A onda i biogoriva imaju smisla kao ekološka goriva.

Posljednje najave i trendovi u Brazilu pokazuju kako će krenuti stopama SAD-a u proizvodnji biogoriva čime će izgubiti sve dosadašnje prednosti u održivosti. Prošlogodišnji susret brazilskog predsjednika Lule i američkog Busha, u kojem je ovaj potonji kao gost imao jedan jedini cilj – da glumata divljenje domaćoj industriji etanola kako bi dogovorio što veći izvoz u narednim godinama, potvrđuje nam strahove mnogih u organizacijama za zaštitu ljudskih prava i okoliša. Biogoriva lošom i neodgovornom politikom mogu umjesto obnovljivog resursa za lokalne zajednice postati prljavi biznis i uzrok kršenja radničkih i ljudskih prava te čak i ugrožavanja ekosustava i klime. Prije su se krčile tropske kišne šume kako bi se dobile površine za pašnjake za meso namijenjeno izvozu u zapadna bogata društva. Kako li smo samo napredovali na ljestvici eko-osviještenosti.

Najveća svjetska ekološka organizacija WWF, iznijela je podatak kako čak 80 posto emisije stakleničkih plinova Brazila ne potječe od transporta i korištenja automobila, već od deforesterizacije, spaljivanja i krčenja tropskih kišnih šuma pri čemu se emitiraju velike količine ugljičnog dioksida pohranjenog u šumama.

Početak 2007. godine, brazilska je vlada ohrabrena Bushevom podrškom najavila povećanje investicija u proizvodnju biogoriva za 6 milijardi dolara u sljedeće četiri godine. Brazil je najveći svjetski izvoznik etanola i od svojih 16 milijardi litara godišnje proizvedenih,

izveze petinu uz tendenciju rasta. Najveći uvoznik etanola iz Brazila je SAD s 58 posto od ukupnog izvoza, odnosno 1,74 milijarde litara. Premda i sami proizvode etanol, u SAD-u su svjesni kako njihov genetski modificirani kukuruz ne može mjeriti u iskoristivosti sa brazilskom trskom. I kako nas lijepo uči povijest o nafti, treba na početku stvoriti kontrolu nad energetskim resursima. Ako bi SAD pokušao zadovoljiti 10 posto svoje sadašnje potrošnje benzina uvozom iz Brazila, Brazil bi svoje sadašnje površine šećerne trske trebao samo za tu svrhu povećati peterostruko, što je suluda ideja koja će rezultirati trajno negativnim posljedicama za okoliš. No, naši se novopečeni eko-energetičari u Riju i Washingtonu prave kako to ne vide. I to je samo još jedan dokaz kakve slijepe mufljoze vode ovaj svijet.

MEKSIKO - PRVA EKONOMSKA ŽRTVA BIOGORIVA

Namjerno su stavljeni iza Brazila. Nećemo ovdje niti naglašavati koliko su važni SAD-u kao drugi izvoznik nafte tik iza Kanade. Niti zato što priznaju vrhunac iskorištavanja nafte u svojem najplodonosnijem polju Cantarellu. Ovdje su jer su oni prve ekonomske žrtve biznisa biogoriva. Naime, zbog sve većeg korištenja biogoriva, kulture od kojih se proizvode postaju tražena roba te im cijena raste. S obzirom da se radi i o važnim prehrambenim kulturama, siromašno stanovništvo treba plaćati više da se prehrani. U SAD-u je cijena kukuruza u posljednjih par godina skočila za gotovo 70 posto zbog povećane proizvodnje etanola. S obzirom da su SAD sa 40 posto glavni opskrbljivač svijeta kukuruzom, to je povećalo cijenu i u zemljama koje taj kukuruz uvoze. Meksiko je nekad bio značajan proizvođač hrane, ali je prihvaćanjem neoliberalnog modela postao uvoznik hrane i to najviše iz SAD-a. Tako se povećanje cijene kukuruza u SAD-u prelilo i na tržište Meksika. Cijene su početkom 2007. godine bile 40 posto veće od onih u zadnjem kvartalu 2006. godine. Početkom veljače 2008. godine glavni grad Meksika preplavile su desetine i desetine tisuća prosvjednika koji su prosvjedovali protiv poskupljenja tortilja, glavne prehrambene namirnice u Meksiku koja se radi od kukuruznog brašna. Koliko je njih bilo svjesno da su zapravo žrtve bogataških tlapnji sa sjevera o resursu koji će zamijeniti naftu? Resursu kojeg bi oni radije pojeli.

SAD

najveći žderači planete

Da previše ne kenjkamo s uvodom, ajmo mi odma u glavu – kada bismo svi na planeti živjeli kao prosječna osoba u SAD-u trebalo bi nam pet planeta. Jedan, dva, tri, četiri, pet. Pet lakih komada. Sad bar znamo gdje se najviše slavilo kad je objavljena vijest o pronalasku 581c, navodno pogodnom planetu za život nas Zemljana. Znači fali još svega tri. Ima da nas isporučuju letećim kontejnerima uz prigodno tapšanje i jednosmjernu kartu.

Dakle, kada bismo svi na ovom još uvijek jedinom planetu željeli imati takvu potrošnju energije, vozili takve aute, trošili toliko drva i ostalih prirodnih resursa, jeli takvu hranu, imali tolike kuće, bacali toliko smeća i da skratimo, imali takav životni stil, trebalo bi nam još četiri planeta kao što je ovaj po kojem gazimo. A toga jednostavno nema. Samim tim je zanimljivije što je to životni stil koji se promovira kao najpoželjniji za cijeli svijet, pa vrišti iz svake reklame prijeko potrebnih stvarčica kao što su instant *cappuccino* s okusom nenadjebnosti, automobil s papučicama za gas i kuplung koje masiraju stopala i žvakaće koje čine zube toliko bijelima kao da nas je netko netom našopao vapnom. Samim tim je zanimljiviji stav američke elite na čelu sa sadašnjim predsjednikom kada ih gnjave s onim minornim Kyoto protokolom, a stav kaže kako „američki način života nije za pregovaranje“. A čiji je? Kineski? Peruanski? Makedonski?

Ajmo dalje u glavu kad smo već tako počeli. Trenutna moć korporativno/političko/vojne elite SAD-a nema premca u američkoj povijesti, a ruku na srce niti u svjetskoj, ako isključimo otvoreno diktatorske kutke na planeti. Krajem rujna 2006. godine tada još Bushu sklioni Kongres izglasao je *Defense Authorization Bill 2007* kojeg je dio i preinaka zakona *Posse Comitatus Acta* iz 1878. godine. Bushu se dozvolilo da samostalno proglasi izvanredno stanje te je dobio i pravo na razmještaj borbenih trupa unutar SAD-a, zapovijedanje Nacionalnom gardom što je inače bilo privilegija državnih guvernera. Tako je Bush zagospodario svim oružanim postrojbama i unutar SAD-a što je situacija koju je Ustav trebao spriječiti.

Općenito su tri gore nabrojane elite međusobno ovisne i ideološki rođaci se rotiraju na položajima kako kome karijera napreduje ili nazaduje. Korporacije (naftne, bankarske, prehrambene, automobilske...) su pumpači neodrživog apetita koji ždere cijelu planetu, vojska SAD-a je čuvar pumpi, jamac sigurnosti da prijeko potrebni resursi i robe ne završe

na krivoj adresi, a politika uz pomoć medija ima cilj uvjeravati nas kako pumpanje nema vijek trajanja te kako može teći u nedogled. Time služi interesima moćnih, a ne narodu i običnim ljudima.

Zadnjih par godina primjetan je, koliko nezadrživ, s obzirom na nastale okolnosti, toliko i neodrživ ne samo za cijeli svijet, već i za ekonomiju SAD-a, rast slijevanja love u vojni sektor. Prema podacima organizacije National Priorities Project (NPP) koja nadgleda u koje sektore od prikupljenog poreza građana vlada SAD-a ulaže, u 2007. godini je gotovo 40 posto poreznog novca odlazilo na vojsku i sektore koji podržavaju vojsku. Sljedeći dio otpada na zdravstvo (21 posto) te otplaćivanje kamata za nacionalni dug (19 posto). Na vojsku se troše stotine milijarde dolara, a za 2007. je zatraženo nevjerovatnih 563 milijarde dolara. U razdoblju 2001.-2005., 34 najveće korporacije vezane za vojsku, ostvarile su rast profita od 189 posto. I plaće direktora tih korporacija zabilježile su neslućene visine pa je prosječna plaća od 3,6 milijuna dolara godišnje prije 11. rujna 2001., u razdoblju 2002.-2005. skočila na 7,2 milijuna dolara. Opčinjenost vojskom i naoružanošću rezultira sa čak 737 vojnih baza SAD-a po čitavom svijetu, a sam Pentagon troši godišnje 320.000 barela nafte dnevno, za što im treba 17 milijardi dolara godišnje. U to nije uključena potrošnja vanjskih suradnika i plaćenika čije usluge vojska SAD-a sve više koristi posljednjih godina. Slično kao i njihovi vojni pandani, direktori najvećih naftnih korporacija, prema izvještaju „Executive Excess“ koji su načinili organizacije Institute for Policy Studies i United for a Fair Economy, u 2005. godini su zaradili u prosjeku 32,7 milijuna dolara u kompenzacijama. S druge strane, od početka '90-ih naftne su korporacije u SAD-u političarima dale 192 milijuna dolara donacija. Glavni cilj ove degutantne simbioze biznis-politika-vojska je osigurati prijeko potrebne količine najvažnijeg resursa na planeti - nafte. Jedan od vodećih energetske teoretičara Michael Klare točno ističe kako se vojska SAD-a zapravo pretvara u „uslužni servis za zaštitu nafte“. Od oko 84 milijuna barela nafte koliko se godišnje u svijetu proizvede, samom SAD-u (šest posto stanovništva) treba otprilike četvrtina godišnje da dosegnu „životni stil koji nije za pregovaranje“. Najvažniji energent je potrebno namiriti čak 65 posto iz uvoza i taj omjer će se povećavati i u narednim godinama, jer je SAD doživio vrhunac iskorištavanja nafte na svom teritoriju još u '70-ima. A sustav pet lakih planeta zahtijeva sve veći i veći unos nafte. Zato je nevidljivo mali korak između Bushevih misli o „životnom stilu koji nije za pregovaranje“ i ratu protiv terorizma kao „presudnoj ideološkoj borbi 21. stoljeća“.

Ajmo to isto direktno u glavu - stavljamo znak jednakosti između činjenica iz sljedeće dvije rečenice. Točnije, stavljamo znak kauzalne veze. Struja koja se u SAD-u potroši kako bi radili svi klima uređaji (nevjerovatnih 18 posto ukupne potrošnje struje), premašuje ukupnu

potrošnju struje u Indiji i Indoneziji zajedno. SAD je već izgradio ili trenutno gradi vojne baze u 11 zemalja Bliskog istoka, pet zemalja Centralne Azije i tri u Africi. Jasno, kako smo spominjali u prethodnim poglavljima, u područjima bogatima naftom ili područjima gdje prolaze naftovodi. Zato smo rekli kako je rast ulaganja u vojsku nezadrživ jer treba sve te čuvare blaga rasporediti po planeti i platiti, ali i neodrživ jer to fakat više nije normalno.

No, ajmo mi odmah otkantati i zajapurene antiameričke poletarce koji se narajcaju čim se nešto loše desi SAD-u, neovisno radi li se o terorističkom napadu 11. rujna ili o rafalima po školskim klupama, uz zlorado „neka malo i vama“. I u samom SAD-u su sakriveni čitavi milijuni onih koji bi dobili ono gore tapšanje i karte za iseljenje jer se nisu dobro pozicionirali u sjedištu neoliberalnog laktarenja pa se gomilaju na dnu društvene ljestvice. Kada zadužena antiamerička proklinjala blagoslivljaju pravedničku kaznu jer je uragan razorio New Orleans i okolicu, netko bi trebao pokucati na glave tvrde kao ebanovina i podsjetiti znalce kako u tim „zaslužnim osvetama“ uglavnom strada najranjiviji i najsiromašniji sloj SAD-a. Ili jasnije, onaj omraženi kružak američke elite koji igra monopoly na cijeloj planeti, teško da je makar i okrznut takvim kaznama.

SAD ima najveću nejednakost od ekonomski razvijenih zemalja između najbogatijih i najsiromašnijih. Gini koeficijent im iznosi 0,469 (mjeri se od 0 do 1, što je manji to je manja nejednakost u društvu), a kada je veći od 0,4 radi se o društvu izražene nejednakosti. 37 milijuna ljudi, od čega trećinu čine djeca, živi ispod granice siromaštva, a to je 12,7 posto stanovništva. Njihov broj zadnjih godina raste. Preko 20 milijuna ljudi ovisi o javnim kuhinjama i drugim programima za pomoć u prehranjivanju. Zadnji podaci Američkog ministarstva poljoprivrede (USDA) ističu kako se posljednjih pet godina glad u SAD-u povećala za 43 posto. Čak 24 posto zaposlene radne snage radi na slabo plaćenim poslovima zarađujući manje od 9 dolara na sat. Premda za zdravstvo izdvajaju duplo više od drugih ekonomski razvijenih zemalja poput Njemačke, Velike Britanije, Kanade, Australije, Novog Zelanda i ostalih, imaju najgoru zdravstvenu uslugu u toj konkurenciji plus nevjerojatnih 45 milijuna ljudi koji su potpuno izvan zdravstvenog sustava i nemaju nikakva prava. Po studiji objavljenoj u časopisu Health Affairs godišnje dva milijuna stanovnika SAD-a proglašeni bankrot, jer nemaju dovoljno novaca za platiti zdravstvene usluge i račune. Izgubiš zdravlje – dobiješ bankrot.

Eto, tu negdje apeliramo na naše antiameričke ebanoglavce da probaju pronaći smisao za kontekst, nijanse i preciznost. SAD je ogromna zemlja isto tako ogromnih razlika koje su se Bushevom vladavinom još više i produbile. Ovo jasno ne znači da odrješujemo narod

odgovornosti kakvu vlast ima sebi na lice i naličje, posebno u demokratski uređenim zemljama, ali isto tako ne namjeravamo upasti u zamku linije manjeg otpora gdje se ljudima koji imaju barabe na vlasti šalju telegrami za što bržom kolektivnom propašću. Između ta dva ekstrema, postoji čitav niz utjecaja određenih okolnosti, velike moći tradicije, manipulacije medija i edukativnog sustava, (ne)formalnih oblika kontrole i još koječega. I trenutno SAD tu nisu nikakva iznimka.

Dodatni razlog zašto bismo u ovom trenutku SAD-u trebali poželjeti sve najbolje u smislu da nađu snage, političke mudrosti, građanske osviještenosti i aktivizma koji bi ih odveli prema socijalno pravednijem i ekološki održivijem obliku življenja jest koliko magična, toliko već pomalo dosadna riječ globalizacija. Da, totalno iznenađenje za naše antiamerikaniste, svijet je danas povezan kao nikad prije, a posebno je povezan sa samim SAD-om, kako se to lijepo kaže i u dobru i u zlu. Napraviti nekontroliran i neplaniran razvod od SAD-a može rezultirati samo brutalnim obiteljskim nasiljem i trajnim ožiljcima na potomstvu. Ukoliko SAD doživi ozbiljniju recesiju ili ekonomsku krizu na čemu bi se sladili mnogi kauč antiglobalisti, posebno ako do nje dođe u kratkom razdoblju, s obzirom na ekonomsku i financijsku pa donekle i političku povezanost svijeta, i ostatak svijeta bi dobrano fasovao. Kad smo se već počeli toliko šutirati u glavu, red je da ovo malo detaljnije objasnimo.

Najveći izvozni proizvod SAD nije demokracija, a ruku na srce nije niti rock glazba. Najveći izvozni proizvod SAD je dolar, a najuspješnija tiskara na svijetu zove se FED (Sustav federalnih rezervi), centralna banka SAD-a. Majke ti mile, ti ga štancaju k'o da je džaba. A njima maltene i je. Ako je nešto najveći izvozni proizvod najmoćnije zemlje na svijetu, jasno je da to netko uvozi i da se taj proizvod traži. Dolar je globalno zagospodario početkom '70-ih, kada je Nixonova vlada odlučila ukinuti vezanost dolara za zlato kako je bilo dogovoreno pred kraj Drugog svjetskog rata. Ta veza je trebala osigurati ekonomsku stabilnost poslijeratnog razvoja. Svaka zemlja je mogla izabrati hoće li čuvati svoju zaradu i rezerve u dolarima ili u zlatu. No, dolari su se sve više nagomilavali u bankama posebno europskima, a rat u Vijetnamu je zahtijevao dodatno tiskanje novca kako bi se namirili troškovi agresije. Da su svi tada poželjeli dolare zamijeniti za zlato to bi bilo nemoguće, dolara je bilo previše. Kako bi se izbjeglo urušavanje sustava, Nixon je rekao zbogom dogovoru iz Bretton Woodsa (1944.) o povezanosti dolara i zlata i od tada je dolar slobodna valuta. Zanimljivo, ekipa iz MMF-a i Svjetske banke je fićukala s pogledom u plafon i plela prste kao da se njih to ne tiče, premda su kasnije bili prvi na kućnom pragu zemalja u razvoju kad bi nanjušili opasnost monetarne nestabilnosti. Nixonova odluka samo je zacementirala prevlast dolara na svjetskom tržištu, što je bilo vidljivo još od kraja Drugog svjetskog rata.

Ako želite nešto kupiti na svjetskom tržištu, postoji 70 posto šanse da će vam za to trebati dolari. Najvažniji resurs današnjice nafta, na svjetskom tržištu u potpunosti se plaća u dolarima. U posljednjih 30 godina FED je tiskao stotine milijardi dolarskih novčanica koje je pokrivala trgovina naftom. Zato je i moguće da u SAD-u benzin bude gotovo 60 posto jeftiniji od svjetskog prosjeka. Zemlje u razvoju trebaju dolare kako bi otplatile dugove stranim bankama sa Zapada. Dolari se čuvaju u rezervama centralnih nacionalnih banaka zbog eventualnih intervencija na tržištu i kao osiguranje konkurentnosti domaćih valuta. Inače, sve druge zemlje na svijetu ukoliko pretjerano štancaju svoju valutu, a to nema pokrića u realnom rastu ekonomije, valuta gubi na vrijednosti i dobar dan inflacija. Samo SAD ima pravo tiskati svoju valutu koliko god želi, jer smo tu svi mi da pokupimo višak. Zemlje gomilaju dolare i kupuju s njima naftu te ostale energente, robe i usluge. Sada zemlje koje izvoze naftu, druge energente, robe i usluge ostaju nafilane s gomiletinom dolara. Ako bi zamijenile dolare za svoju valutu, podigli bi joj vrijednost i time smanjili konkurentnost izvoza. Dio čuvaju u svojim centralnim bankama kako bi imale tvrdnu vrijednu valutu za reakcije na tržištu, ali nisu lude da čuvaju sve jer je isplativije uložiti i okrenuti lovu. Gdje će sa svim tim dolarima kako ne bi postali prilično bezvrijedne hrpe papira? Tko na ovoj planeti može ponuditi najbolje uvjete, najveću stopu oplodivanja, najpovoljnije kamate za dolare?

Zemlje pune dolara vraćaju ih nazad u SAD, gdje kupuju vrijednosne papire, obveznice, dionice, nekretnine i ostale vrijednosti. To je svih ovih godina i omogućavalo građanima SAD-a da imaju veću potrošnju i životni standard, nego da su je pokrivali vlastitim prihodima. Ovako vanjski prihodi postaju njihovi. Financial Times je objavio kako je kupovina vrijednosnih papira stranih centralnih banaka, osigurala pokrivanje budžetskog deficita 2003. godine za čak više od 80 posto. Koje god gore nabrojane vrijednosti kupovali većina te love na kraju završi u američkim bankama. Onda FED može dati najmanje kamate svojim građanima za potpuno suludu kviki gric potrošnju, gdje je vjerska mantra - kupi, potroši, baci i tako ukруг dok će biti svijeta.

To ti dođe kao savršena ironija današnjeg svijeta - SAD se kretenski ponaša, a jamac smo im svi mi, neovisno o našim prosvjedima protiv rata u Iraku ili paljenju američkih zastava. Bog ima smisla za crni humor. I to jako crni. Cijeli svijet je garant, bankovni jamac neodrživom načinu života u SAD-u i jedno drugo ohrabruje. Zato im se i može biti najzaduženijom zemljom na svijetu s najvećim trgovinskim deficitom. Do početka 2007. godine, Busheva ekipa povećala je javni dug za 3 bilijuna dolara u šest godina pa sadašnji nacionalni dug stoji na 9 bilijuna dolara, a trgovinski deficit na gotovo 850 milijardi dolara godišnje. Koliko su SAD sve ranjivije zbog ovisnosti o uvezenoj nafti, dovoljno govori podatak kako uvoz nafte u

godišnjem trgovinskom deficitu zauzima trećinu iznosa. Problem SAD-a je što previše troše, a premalo proizvode. Trenutno u SAD-u potrošnja zauzima nevjerojatnih 76 posto ukupnog godišnjeg ekonomskog rasta. Cijeli SAD se pretvara u jedan veliki trgovački centar. Dok je 1970. godine 30 posto radne snage radilo u proizvodnom sektoru, danas je taj broj pao na 11 posto. To je cijena utrke prema dnu, gdje tvornice odlaze u zemlje s niže plaćenom radnom snagom, nepostojanjem regulative o zaštiti okoliša i gdje su oslobođene od plaćanja poreza.

Nismo dugo, pa ajmo sad opet u glavu. Najmoćnija grupacija u SAD-u nije Republikanska stranka, niti grupacija Carlyle, nisu to niti obitelji Clinton i Bush, a nije niti neka tajna loža ili komitet. Najmoćnija grupacija u SAD-u je Komunistička partija Kine. 2006. godine SAD su imale trgovinski deficit od 763,6 milijarde dolara, od čega s Kinom trećinu – 232,5 milijarde dolara. Slijedi EU čiji trgovinski višak sa SAD-om zauzima 15 posto njihovog deficita, i Japan čiji višak zauzima 11 posto. Nakon njih dolazi čitav niz zemalja, uglavnom iz jugoistoka Azije i Latinske Amerike od kuda SAD uvozi većinu robe široke potrošnje. Rekli smo u poglavlju u Dalekom istoku i jugoistočnoj Aziji kako je Kina pobjednik utrke prema dnu i najveća tvornica na svijetu. Čak više od petine kineskog izvoza završi u SAD-u, gdje ih gladni potrošači razgrabe i prije nego prestanu biti trend zamijene ih novima. Tako Kina ima najveći trgovinski suficit sa SAD-om.

Tragikomično je što svako toliko u samom SAD-u proključaju najniže strasti kvazipatriotskog zanovijetanja pa se počne trućkati o potrebi oštrije politike prema kineskim proizvodima i uvozu s konačnim zahtjevom da se uravnoteži odnos dolara i kineskog yuana. Kako smo spomenuli ranije, Kina namjerno održava tečaj yuana niskim kako bi im izvoz bio konkurentan. Kada bi se yuan i dolar stavili više u ravnotežu, manje bi se kupovala roba iz Kine jer bi bila skuplja i trgovinski deficit s Kinom bi se smanjio. No tada bi Kina manje zarađivala i tako dolazimo do još važnijeg dijela velikog utjecaja kineske komunističke elite na SAD. Jasno da tu namjerno karikiramo, ali rekli smo da lelujanje neodrživog balona SAD ovisi o ulaganju izvana, jer američki potrošači nisu sami dovoljni da ga održe dovoljno napuhanim. A Kina sa svojom ogromnom zaradom i zalihama dolara koje nagomilaju od izvoza igra veliku ulogu u recikliranju dolara. Došli smo do sustava u kojem Kina ima pohranjeno u stranim valutama i nekretninama čak bilijun dolara. U SAD odlazi najviše, ne samo iz Kine, nego i iz svih drugih zemalja koje negdje moraju sa brdima zarađene love. Kina i Japan trenutno posjeduju 1,7 bilijuna dolara u valuti i nekretninama SAD-a. Naši kvazipatrioti zaogrnuti zastavom na „zvijezde i pruge“, zanemaruju uobičajenu poštapalicu „it's economy, stupid“. Uostalom da je problem SAD-ovog deficita isključivo u preniskoj vrijednosti drugih valuta, ne bi imali deficit i s Europskom Unijom čija je valuta jača od SAD-

a. SAD ima trgovinski deficit, jer kao što smo rekli samo troše k'o blesavi, a sve manje proizvode. Ako bi se prčkalo po tečajevima i prisililo Kineze da ojačaju yuan, onda bi Kinezi manje zarađivali i manje ulagali u američko tržište. Tko bi onda pokrивao dug koji SAD nameće cijelom svijetu?

Taj dug i deficit je moguć samo pretjeranom potrošnjom u SAD-u, ovisnošću cijeloga svijeta o nafti i ovisnošću cijeloga svijeta o dolaru.

Većina aktera ovog neodrživog randevua osjećaju zamor materijala i kao u svakoj vezi kad dođe do zasićenja, počinju škicanja u drugim pravcima i razmišljanja – joj da mi se izvuć iz ove gabule. Svaki dan svijet treba uložiti u SAD 2,8 milijardi dolara kako bi se neodrživi sistem i dalje rolao. Problem se nazire u priznanju Ministarstva financija kako su u prosincu 2006. godine, SAD uspjele privući samo 15,6 milijarde dolara ulaganja, što je najmanje u posljednjih pet godina. Situacija se poslije donekle popravila, ali je porastao i broj prodanih bypassa u centru ekonomske i političke moći. Dolaru vrijednost pada jer je u padu i cijeli sustav koji mu umjetno održava vrijednost. Svijet je umoran od spašavanja SAD-a koji kao kakav blentavi utopljenik kad mu baciš pojas za spašavanje, probuši ga i traži novi. Čim je iz Kine najavljeno krajem 2007. godine kako razmišljaju o usporavanju kupovanja dionica, obveznica i nekretnina na američkom tržištu, vrlo brzo je tamo u posjet poslana prvo krema ekonomskih čuvara SAD-a kakvu rijetko tko drugi može dobiti: predsjednik FED-a Ben Bernanke, ministar financija Henry Paulson, ministar trgovine Carlos Gutierrez, ministrica rada Elaine Chao, ministar zdravstva Mike Leavitt i ministar energetike Sam Bodman, te direktorica za trgovinske odnose SAD-a Susan Schwab. Poruka je bila: *dajte se ne zajebavajte s ovim, jer smo onda svi doviđenja*. Ukoliko vrijednost dolara nastavi s padom, Kina i ostale zemlje mogle bi dodatno smanjiti svoju, kupovinu na američkom tržištu kapitala pa će vrijednost dolara još više pasti, a kamate porasti, upozorio je 31. svibnja 2008. godine UN-ov Ured za ekonomske i socijalne odnose (DESA). I ovdje je dobro poslušati one koji imaju dobre informacije. Gospodin Dick Cheney je 2007. godine investirao svojih poštenim radom zarađenih 25 milijuna dolara u fondove kojima kamata ili prati inflaciju ili su čak i zaštićeni od udara inflacije. Ne samo to, nešto manju svotu novaca uplatio je u obveznice i fondove na tržištu EU. Zna stručnjak za energiju i veliki patriot gdje treba ulagati.

Dok god se nafta plaća dolarima, centralne banke će se grabati za njima. No, svijet se mijenja i nije više isto mjesto kao prije deset, a kamoli 30 godina. Dolar je još uvijek broj jedan, ali da se klima klima se. 2003. godine su centralne banke držale 70 posto svojih rezervi u dolarima, a krajem 2007. godine 66 posto svjetskih rezervi u centralnim bankama

bilo je sačuvano u dolarima. Bank for International Settlements (BIS) je 2004. godine objavila kako su zemlje OPEC-a smanjile svoje dolarske rezerve u centralnim bankama sa 75 posto u 2001. godini na 61,5 posto u 2004. godini. Nakon najave Kine pred kraj 2007. godine kako će čak 200 milijardi dolara diverzificirati, što je petina vrijednosti koju posjeduju u stranim valutama, nekretninama, dionicama i obveznicama, pokrenuta je lavina. Magičnom riječi diverzifikacija okoristili su se i u centralnim bankama Italije, Rusije, Švedske i Švicarske koje su također na svjetskim tržištima odlučile kupiti euro i funtu, te smanjiti udio dolara. Iz centralne banke Ujedinjenih Arapskih Emirata najavili su prebacivanje 8 posto svojih dolarskih rezervi u eure. Diverzifikacija se koristi kako se ne bi koristilo - daj razguli više s tim dolarima - i ovo je sada k'o tiha priprema terena, nevidljivi oblici vježbe za evakuaciju ako se desi najgore. Ako dolar sklizne još niže. Europska centralna banka je već savjetovala centralnim bankama svojih članica da smanje kupovinu obveznica FED-a.

Sve to treba povezati i s počecima sumnje u trgovanje naftom isključivo dolarima. Taman kad se nekako uspio zaustaviti Irak s takvim glupiranjima, počeli su sa zezanjem Iran, Venezuela, Rusija i drugi, a onaj euro lukavo stoji iza žbunja i čeka svoju priliku o čemu ćemo u sljedećem poglavlju. Mnogi komentatori smatraju kako bi široko odbijanje trgovanja naftom u dolarima, imalo utjecaj na ekonomiju SAD-a između ozbiljnog i fatalnog. Kada bi zemlje OPEC-a zamijenile dolar eurom za trgovanje naftom, prestale bi čuvati dolar u svojim rezervama i zamijenile ga eurom što bi uzrokovalo daljnji pad dolara za nekih 20-40 posto. A onda se niti obveznice, nekretnine i ostalo ne bi kupovale u SAD-u. Kako će padati potražnja za obveznicama i dionicama u SAD-u, u FED-u će biti prisiljeni povećati kamate kako bi i dalje ostale interesantne, ali će to imati utjecaj na težu otplatu kredita građana i građanki SAD-a.

A njima i ovako u džepu jedva da ostaje pokoja mrvica i oni također pokazuju znakove da im je došlo do grla. Nivo štednje je dosegao gotovo nulu što se nije zabilježilo desetljećima. Jednostavno, ljudi imaju na grbači toliko kredita, a troškovi života su sve veći da im ništa ne ostaje za u čarape.

Posebno je ozbiljno stanje u sektoru nekretnina, a kupovina kuća je u siječnju 2008. pala na najnižu razinu u posljednjih 13 godina. Sektor nekretnina, kupovina kuća i stanova je posebno važna za ocrtavanje snage unutarne američke ekonomije, odnosno potrošnje. Podaci govore kako je za izlazak iz recesije 2001. godine, sektor nekretnina i sve što se veže za njega (graditeljstvo, instalacije, trgovci, pokućstvo, selidbe...) zaslužan za čak 30-40 posto

svih novih poslova. Situaciju dodatno pogoršava i totalni kaos na tom dijelu financijskog tržišta, gdje su napušteni prostor zauzeli legalizirani oblici lihvarjenja. U ludilo potrošnje uvučeni su i oni koji s obzirom na svoju ekonomsku situaciju ili na probleme s otplatom trenutnih kredita ne bi mogli dobiti povoljne kredite za kupovinu nekretnina koje garantira FED. Tu su onda za najsiromašnije nastupili lešinarski kreditori mameći ih da uđu u tzv. „subprime loans“, bez detaljnijih objašnjenja kako se radi o nepovoljnijim kreditima s visokom mogućnošću gubitka nekretnine. 2006. godine takvi lihvarski krediti zauzimali su čak 20 posto tržišta kredita i vrijedili 625 milijardi dolara, što je veliki rast u odnosu na 2001. godinu kada su vrijedili 120 milijardi i zauzimali svega 5 posto tržišta. Kako smo rekli, takve sekundarne kredite su dobivali oni siromašniji – 2005. godine polovica svih kredita koje je uzimalo afroameričko stanovništvo imalo je lihvarske klauzule. Sada desetine i desetine tisuća ljudi mora napustiti svoje domove i proglašavaju bankrot jer nisu u stanju otplaćivati takve kredite, a na tržištu koje je to i pokrenulo primjetna je prava bježanija pa neki od najvećih igrača „kredita drugog ranga“ otpuštaju zaposlene i gase poslovanje. Zato nema frke za onaj najbogatiji društveni sloj na koji George Bush uvijek pomisli prije odlaska na spavanje. Prodaja kuća vrijednih iznad 5 milijuna dolara 2007. je godine porasla za 11 posto u odnosu na prethodnu.

Eto, sad kad smo toliko izudarani i osjećamo se nokautirano, poentirajmo s onim lijepim željama SAD-u. Svijet je još uvijek previše povezan da bi se mogli zlorado smijuljiti na probleme preko velike bare. Ukoliko padne potrošnja na američkom tlu, cijeli sustav počinje klecati jer k'o će onda kupovati sve one playstatione treće generacije, najnovije hladnjake koji javljaju kad je potrebno izbaciti pokvarenu hranu iznutra i kvazizatvorske memoare razmaženih bogatašica. Uspješan izvoz, pa onda i zarada dolara, pa onda i vraćanje tih dolara u SAD-u, ovisi i o tome da sami potrošači i potrošačice SAD-a ostanu takvima kakvi jesu. A to ne postoji bez uspješnog dolara.

Da je tome tako, dovoljno govori i kratka recesija u 2001. godini uzrokovana uglavnom padom vrijednosti visokotehnoških korporacija i dot.com slomom na burzama te kasnijim terorističkim napadom na SAD. Te godine je zbog recesije uvoz SAD-a pao za 79 milijardi dolara, što i nije nešto sad pretjerano puno, oko 6,3 posto tadašnjeg uvoza. No, i to je bilo dovoljno da se izvoz roba u toj godini na svjetskom nivou smanji za 4 posto, što je tada bilo najveće smanjenje od 1982. godine. E, tih sitnih 4 posto ima puno jači utjecaj na zemlje koje žive od izvoza, puno jači nego što izgleda na prvi pogled. Izvoz je pao u 11 od 16 najjačih izvoznički orijentiranih zemalja, a u svim na jugoistoku Azije. Dajemo podatke o postocima pada izvoza za pojedine zemlje 2001. godine, a to je za njih značilo unutarnje ekonomske

probleme: Tajvan (-17,1 posto), Filipini (-15,6 posto), Japan (-15,6 posto), Južna Koreja (-12,5 posto), Malezija (-9,8 posto), Indonezija (-8,7 posto), Tajland (-7 posto), Kina (-5,9 posto), Meksiko (-4,7 posto) i tako dalje. Radi se o desetinama izgubljenih milijardi dolara, a nije se radilo o dugotrajnoj recesiji. Sad se naši ebanoglavi antiamerikanisti češkaju po glavi i njurgaju: a kak to? Ili uobičajeno egosektaški poruče kako i onako svi zaslužujemo propast jer su ljudi pošast svijeta.

A danas smo još i povezaniji. Rekli smo kako od kineskog izvoza američki potrošači pokriju čak petinu? Gdje bi Kina našla dostojnu zamjenu kada bi se u SAD-u pojavila ozbiljna recesija? Koliko je SAD ovisan o potrošnji, toliko je Kina ovisna o proizvodnji za van. Vijeće za međunarodne odnose objavilo je u lipanjskom broju svog časopisa Foreign Affairs, kako je u kratkom razdoblju 2000.-2003. u Kini otvoreno nevjerojatnih 60.000 tvornica i proizvodnih pogona te skladišta. Ovo ne samo da čitaš dva puta, nego koliko god puta čitao i dalje ne možeš vjerovati. 60.000 tisuća zgradurina u svega četiri godine? Kineska ekonomija je iznimno ovisna o izvozu i stranim ulaganjima okrenutim izvoznom sektoru na što otpada preko 80 posto kineskog BDP-a. Isti je slučaj i sa drugim izvozno orijentiranim zemljama u jugoistočnoj Aziji i Latinskoj Americi. Europa i neki drugi krajevi trebali bi manje patiti u tom slučaju, ali i mi bi osjetili lepet krila rušenja „ekonomskog Iraka“ koji sada lebdi nad planetom.

Cijelo vrijeme stižu upozorenja iz najuglednijih ekonomskih krugova kako je sadašnji put SAD-a opasan ne samo za njih same, nego i za cijeli svijet. SAD je zasigurno i dalje najveća svjetska sila, ali količina posrtanja i prepreka koje doživljavaju u daljnjim jurišanjima na „žderanje planete“ počinje mutiti sliku neprikosnovenosti. Premda i dalje kontroliraju gotovo četvrtinu svijeta svojom vojskom, sve je teže dati jasan i odlučan odgovor na pitanje: „Dečki, a di sad da pokrenemo novi rat?“ Trenutno smo u fazi odgađanja panike. Logično, jer kako smo probali pokazati u poglavlju svi su ovisni jedni o drugima. Nitko od uključenih igrača ne želi povući prvi nagli potez kako ne bi izazvao paniku, ali nitko ne želi biti zadnja jajara koja će popušiti kad svi shvate o čemu je riječ i počnu masovno hitati dolare kroz prozor kao što se radi sa stvarima koje ništa ne vrijede. Ovo je sada masovna klackalica i premda se svi i dalje igraju, mnogi gledaju kako da s jednom nogom vani doskoče na tlo, a sebe što manje ozljede.

KANADA - DOVIĐENJA KYOTO, ZAIGRAJMO LOTO

Kanada je, ako niste znali, nova naftna sila i svi naftomani slave reklame o Kanadi kao svjetskom spasu energetske krize. Razlog? Kanada je 2006. godine uključila sav svoj katranski pijesak u dokazane naftne rezerve, premda se radi o potpuno drugačijoj (težoj, skupljoj, energetske zahtjevnijoj, štetnijoj za okoliš) vrsti nafte. Odjednom je Kanada postala treća na svijetu u naftnim rezervama, jer su u pokrajini Alberta pronađene ogromne količine katranskog pijeska iz kojeg je moguće derivirati naftu. Iz istih razloga Venezuela je prva na svijetu sa zalihama teške nafte u delti rijeke Orinoco. Kanada je s 4,9 milijardi barela rezervi skočila na nevjerojatnih 180 milijardi. Bez uključivanja katranskog pijeska (mješavine gline, pijeska, vode i bitumena), Kanada bi bila na 22. mjestu u svijetu po zalihama nafte. No, kako smo rekli, katranski pijesak je dobio ulogu meke podloge za cijelo čovječanstvo nojeva kako bi dok zabijamo glavu unutra imali osjećaj da je sve u redu i kako nema problema. To sve uzrokuje i radikalne promjene u okolišu na sjeveru Alberte. Zbog miniranja je iskrčeno tisuće i tisuće hektara šuma, ostavljene su ogromne rupe u tlu i zagađena jezera koja se pune otpadom i ostacima od procesa miniranja. Za iskoristiti naftu iz katranskog pijeska, mora se iskopati dvije tone pijeska da bi se dobio jedan barel nafte. Čak je i „neoliberalnom progresu“ skloni Financial Times opisao pejzaž u Alberti „distopijskom fantazijom“. Proces rafiniranja bitumena emitira tri do četiri puta više stakleničkih plinova, nego vađenje nafte iz tradicionalnih polja. Francuska naftna korporacija Total kao jedni od prvih igrača na tom području, toliko eksploatiraju tlo na sjeveru Kanade u potrazi za naftnim blatom da su zatražili izgradnju nove nuklearne elektrane u tom području, jer je proizvodnjom nafte iz katranskog pijeska uvelike uvećana potrošnja energije.

Upravo zbog istraživanja i proizvodnje teške nafte Kanada ima velikih problema u smanjenju emisije svojih stakleničkih plinova, tako da su najavili i potpuno odustajanje od Kyoto protokola. Trenutna emisija plinova veća je za 24 posto od zadanog cilja, a raste prema 30 posto. Prema istraživanju koje je objavio University of Toronto, od zemalja skupine G8, Kanada provodi najmanje kvalitetnih aktivnosti i napora u borbi protiv klimatskih promjena i emisije stakleničkih plinova pa se i ona aktivno uključila u kockanje sa sudbinom cijelog svijeta.

Ukoliko i zažmirimo na energetske i ekološke cijene katranskog pijeska, postoji i financijska. Dok je za iskorištavanje nafte u Saudijskoj Arabiji potrebno potrošiti manje od 5 dolara za jedan barel, a svjetski prosjek se kreće ispod 15 dolara po barelu, u Alberti je potrebno potrošiti i do 40 dolara da nam počne teći fina tekućina opojna mirisa. No, sada kada je

nafta skupa, isplati se financijski ulagati u takve oblike iskorištavanja. Jasno je u skladu s tim kako nafta neće nestati još nekoliko desetljeća, ali neće ni pojeftiniti i sve će biti veći teret siromašnijem dijelu planete. Opet, ni ta financijska isplativost neće spasiti svijet od potrebe preispitivanja nas samih zbog narušenog odnosa prema resursima i energiji, jer je trenutna infrastruktura potrebna za značajniji unos nafte iz katranskog pijeska nedovoljna. Čak i Međunarodna agencija za energiju (IEA) predviđa da će nekonvencionalni oblici nafte do 2030. godine zauzimati tek oko 8 posto od ukupne proizvodnje, što je kikiriki s obzirom na ono što nas čeka s izvorima lake i jeftine nafte. Jasno je zbog koga se toliko ruje po nekad prelijepim predjelima Alberte. Čak 75 posto proizvedene nafte od katranskog pijeska u Kanadi (preko milijun barela dnevno 2005. godine), odlazi u SAD, pa ih nije malo koji krste katranski pijesak „energetskim pokrivačem američke sigurnosti“. Pa zašto se onda uopće išlo u Irak po naftu? Postoji 9 bilijuna razloga da se prešuti odgovor.

Kada su Georga Busha upitali nakon terorističkog napada na SAD, koji bi bio najpatriotskiji čin za učiniti, on je iskreno rekao: „Trošite!“. Govorio je američkoj javnosti, ali se zapravo obraćao cijelom svijetu, svima nama. Još ga uvijek slušamo.

EUROPA

dame i gospodo, predstavljamo vam euroatlantske dezintegracije?

Ako čitate ovu knjižicu i živite u Europi (ajde, za ovu priliku ćemo malo nategnuto tu uključiti i Hrvatsku), čestitamo – po svim trenutnim podacima i pokazateljima živite na kontinentu na kojem je ostvaren najveći stupanj kvalitete života za najveći broj ljudi. Ovdje je ostvaren najveći stupanj ljudskih prava, socijalnih davanja, zdravstvenih i obrazovnih usluga, prava žena, zaštite okoliša, dostupnosti javnog transporta, ekipa bira svoje predstavnike na izborima i da dalje ne nabrajamo. Čak i krajnje crni scenariji energetske krize u budućnosti, kakvih se ne bi posramio ni uobičajeni vjerski fanatik što krade Bogu dane iščekujući sudnji dan s iste te adrese, predviđaju najveće mogućnosti za nastavak kako-tako normalnog života upravo na kontinentu kojeg obitavamo.

Jasno, tu sad žestoko povlačimo kočnicu svjesni kako kao i kod svih priča do sada, i u samoj Europi imamo čitave nizove na lepezi s jedne strane ratova za resurse i održivog razvoja s druge strane. Općenito je Europa toliko razlomljena između sebe da ti nekad nije jasno tko ili što sve to drži na okupu? Imamo u Europi države, regije i gradove koji su nekoliko desetljeća ispred ostatka svijeta u održivim rješenjima, ali imamo i one koji saugaju li ga saugaju kao da im je učo bio osobno Dick Cheney. Imamo nezapamćeni razvoj korištenja energije vjetra na obalama oceana ili u Njemačkoj, ali će zato narednih godina u jugoistočnu Europu preko europskih razvojnih agencija i banaka sliti 18 milijardi dolara u projekte iskorištavanja fosilnih goriva i u nuklearnu energiju, a u obnovljive izvore energije svega 253 milijuna dolara. Imamo Španjolsku koja naprednom vizijom pokušava integrirati u društvo (ilegalne) imigrante, ali imamo i Poljsku čijeg se odnosa prema manjinama ne bi odrekla ni izdajnička vlada endehazije. Imamo pokušaje da se uspostave drugačiji principi u vođenju vanjske politike, ali imamo i nuđenje EU teritorija, ugleda i dosljednosti za bagatelnu, neovisno radi li se o mučenju ilegalno zatočenih ljudi, raketnih štitova ili držanja tute SAD-u dok se ovi prosipaju po cijelom svijetu.

Nekadašnji ponos različitosti koje se sjedinjuju u zajedničke vrijednosti i politiku koja poštuje socijalna i ljudska prava te zaštitu okoliša, prečesto prijete izobličiti se u suprotstavljene uskogrudne brloge, gdje caruju lokalni kaprici. U tom smislu strukturalne klimavosti, sporosti povezane s neučinkovitošću te opće neusuglašenosti oko temeljnih pitanja, Europskoj Uniji su jedina konkurencija Ujedinjeni narodi.

No, ne kaže narod džaba da se treba bojati zla, a ne dobra. Tako i nas nije strah poboljšanja tih uparenih klimavaca, dapače, već nam je upravo vuna da od pretjeranog čačkanja po njima ne kolabiraju i otvore prostor još gorima. Tako i nije bez vruga dok grintamo na UN, zapravo imamo prpu da im mjesto ne zauzmu globalne siledžije koje samo čekaju da ih se spusti s lanca i da se ugase kamere. Isto, dok opravdano zahtijevamo od EU birokrata da se prisjete onog ponosa različitosti, treba s drugim okom gledati i paziti na nanovo upakirane feudalne nacoše koji bi opet pjevali ode krvi i tlu, a vrebaju iza sve većeg broja grmova pa čak i onih nakindurenih žutim zvjezdicama.

I čovjek se onda zbilja može zapitati pa dobro, ali što njih onda sve u Bruxellesu drži skupa? Istina je da EU rjeđe od prekooceanskog rođe možemo optužiti za bombardiranje demokracijom, ali kako lijepo kaže pjesma, isto je tako istina i da para vrti tamo di burgija ne može. A uspješna EU para vrijedi više od neuspješnog EU Ustava. Tako se EU voli hvaliti kako po glavi stanovnika daju više od SAD-a ili Japana za pomoć siromašnim zemljama, ali će manje spominjati sitnicu kako po glavi stanovnika od te pomoći više calta za prosječnu kravu europaljanku, a kamoli za poljoprivredu općenito. Dakle, za isti sektor od kojeg siromašni ljudi siromašnih zemalja ovise. Uvijek se pomoć siromašnim zemljama veže za dolazak europskih korporacija koje onda zagospodare određenim sektorom k'o u dobra stara vremena. Uvijek tamo gdje EU para vrti: banke, telekomunikacije, visoka tehnologija, hrana, gospodarenje otpadom, voda i gospodarenje vodom...

Umjesto kolateralne štete, dobiješ kolateralnu štetu.

Ali ima i još nešto što kao nevidljivo, ali opako omamljujuće ljepilo, veže ekipu u Bruxellesu. To je moć. Gotovo sa sigurnošću možemo tvrditi kako se namiriše izdaleka i kako su svi koji ondje rade kao birokrati, lobisti, ili parlamentarci svjesni težine tog mirisa. Jasno, ta moć skrene i na grbave kaldrme pa ih popločava više uglancanim kockama (sjetimo se samo di bi mi bili da nisu uvijek spremne EU packe na domaće svinjarije), ali biti svjestan moći daje i osjećaj važnosti. U tom smislu EU zaista postaje moćna gomilica na okupu - radi se o gotovo pola milijarde i više nego solidno potkoženih potrošača, a i ukupna godišnja zarada smanjuje razmak od SAD-a. Unatoč svim parolama o globalizaciji, u trgovini kao da su u 20. stoljeću jer od ukupne trgovine Europske Unije, na međusobnu trgovinu njezinih članica otpada velikih dvije trećine.

Kad se sve to zbroji i stavi na trpezu jasno je kako je EU najvažniji i jedini ozbiljni, istovremeno i partner i pandan SAD-u. No, upravo je taj ambivalentni odnos prema potomcima starog kontinenta jedan od trenutno najvećih problema Europske Unije. Europa

je tradicionalni partner SAD-u, a i svoj poslijeratni razvoj duguje prekooceanskom bratu (premda jasno ovi to nisu potpomogli bez svog interesa), no što je veći stupanj odsustva zdravog razuma u vrhovima moći SAD-a, to je teže izražavati zahvalnost zbog skladne prošlosti. Nakon odlaska Blaira, Bush za svoje globalne agresije može očekivati bezrezervnu podršku još uglavnom iz nekadašnjeg istočnog bloka, posebno ako to ide kontra bivšeg tiranina Rusije. EU ima i dodatni problem koji nadilazi dimenzije nesimpatija prema metodama „najvećih žderača planete“.

Fora je u tome kako jest točno da je Europska Unija manji žderonja od SAD-a, ali da ga i oni vole papati, vole: i energije i stakleničkih plinova, i hrane i pesticida, i čistog neba i jeftinih letova avionom. I to sve u količinama puno puno većima nego što ovaj planet pa i ljudi na njemu mogu podnijeti. A dodatna je fora što se i SAD trenutno sapliće sam sebi o izraubane noge koje su donedavno mišićavo šutirale u guzicu koga god su htjele. Bratska podrška je tada išla ovako - mi vama jeftinu energiju, a naće se i koja kinta, a vi nama samo ponavljajte *yes yes* - euroatlantske integracije su milinica. No, sada sve veći dio EU-a vidi da oni nogari nisu više tako mišićavi, već puni rana, a vene strše k'o norveški fjordovi. I tu je sad isto ona klackalica koju tako često spominjemo jer EU nema tako moćnu svoju vojsku da glumi još jednu američku konjicu, vlastitih energetske resursa također ima sve manje, a kako smo rekli nije da su neki uzor u maloj potrošnji na razini cijele Unije, čast iznimkama. EU je sve više ovisna o uvozu energenata i tamo gdje bi oni sve riješili, kako se to lijepo kaže, direktnim stranim ulaganjima, SAD i dalje burgija k'o kakav tumpasti rmpalija bez obzira na posljedice, a za EU to uzrokuje dodatno drmusanje klackalice. Zalihe nafte i plina u Sjevernom moru, koje su godinama bile energetske zaleđe Europske Unije i posebno pojedinih članica, sada se polako približavaju svojim vrhuncima iscrpljivanja i tu se sad klackanje komplicira jer je bogata i naftom i plinom u susjedstvu rebrendirana energetska goropadnica Rusija. EU je o Rusiji posebno ovisna zbog opskrbe plinom. Kako bi zadovoljili odredbe iz Kyoto protokola, zemlje EU su počele s izgradnjom elektrana na plin koje manje emitiraju stakleničkih plinova od onih na ugljen i naftu, ali umjesto da se potrošnja smanji pa da taj prijelaz ima i neke dugoročne pozitivne posljedice, potrošnja se povećala i sada plina treba sve više. Europa uvozi više plina nego SAD, Kanada, Indija i Kina zajedno. Čak pet zemalja EU, 100 posto ovisi u opskrbi plinom od Rusije, a deset ih ovisi za više od polovice svojih potreba. Svjetski energetske gigant iz Rusije Gazprom, opskrbljuje Europu sa trećinom plina, s godišnjom prodajom od 25 milijarde dolara.

Tu se sad naziru i ozbiljne pukotine između stare i nove Europe. Stara troši više energije i tu ih nikakva niti tradicija, niti povijest, niti autokracija Putinovog stila vladanja ne dotikavleju.

Rusija gradi 1200 kilometara dug plinovod prema Njemačkoj, od kuda dalje ide prema ostatku kontinenta. Glavni udio u projektu vrijednog 4,7 milijarde dolara ima ruski Gazprom, a onda slijede njemačke korporacije BASF i E.On, a konzorcijem za izgradnju predsjeda bivši njemački kancelar Gerhard Schroeder. Plinovod ide ispod Baltičkog mora i zaobilazi Poljsku, baltičke zemlje i Ukrajinu - zemlje koje se smatra lojalnima SAD-u.

To se tom kružoku nove Europe, one koja je živjela u totalitarnim sustavima istočnog bloka nikako ne sviđa pa ponekad imaš dojam kao da žele izgraditi novu željeznu zaštitu, ovog puta prema Rusiji. Poljski je ministar obrane usporedio budući plinovod s dogovorom Hitler-Staljin iz 1939. godine koji je raskomadao Poljsku na dva dijela. To uzrokuje mnogo tapkanja u mjestu EU kao kolektiva pa se gomilaju teme na pat pozicijama. Rusija jasno ne skriva političke implikacije svojih odluka i gotovo da možemo vidjeti Putina kako se ceri dok traju unutareuropske razmirice, jer kako god bilo, struja se mora upaliti, a radijatori odvrnuti. Rusija uvijek čuva u rukavu druga gladna tržišta, gdje kao najvažnije vidi Kinu i Indiju. Ruski Transfet gradi naftovod od istočnog Sibira prema Dalekom istoku uglavnom za Kinu, ali i za ostatak istočne Azije. No, kao što smo napomenuli u poglavlju o Rusiji i Centralnoj Aziji, pitanje je koliko će još dugo Putin uživati u tom cereku, jer ni ruske mogućnosti opskrbe energentima nisu vječite. Prošla zima u Europi je bila iznimno blaga, pa potrošnja nije bila prevelika, no uz koju težu, pa i uobičajenu zimu plus suludi ljetni sindrom klima uređaja, energenata će trebati sve više. Rastu zahtjevi i stanovništva u samoj Rusiji gdje su cijene energenata niske, no ukoliko se smanji zarada izvan granica, niti doma cijene neće moći biti još dugo povlaštene. Rusiji su potrebna investicije i ulaganja da se svo to blago u tlu iscrpi do kraja, a Europa kako smo to rekli ima i voljna je uložiti.

Tampon zona zemalja bivšeg istočnog bloka ima sve manje prostora za ucjene jer je sve više strateških pravaca koji ih zaobilaze i mogli bi ostati na suhom kao posljednja zakerala na kontinentu. U godinama koje dolaze, zaštitnici iz Bijele kuće će imati sve više problema sa namirivanjem vlastitih potreba, a kamoli da razmišljaju još o drugima. No, možemo biti sigurni da razmišljaju o najslađoj europskoj simbiozi između para i osjećaja moći - zajedničkoj valuti euru.

Euro je zasigurno jedan od žešćih razloga osjećaja važnosti svih koji vode EU i usmjeravaju njenu politiku. Posebno je slađe uživati u njegovim trenutnim uspjesima, jer su predviđanja većine vodećih ekonomskih stručnjaka prije svečane inauguracije europske valute bila, jadni ne bili, k'o da se radi o otvaranju europske Pandorine kutije. No, k'o se tada kladio na euro, danas masnih brka juhu večera. U razdoblju 2001.-2005. vrijednost dolara je pala za 28

posto u odnosu na euro, a kliznuće se nastavlja i do dana kada dovršavamo knjigu. U prošlom poglavlju smo spomenuli kako i centralne banke u cijelom svijetu smanjuju udio dolara u odnosu na euro (pa i druge valute) u svojim rezervama.

Dodatno u Washingtonu konzumiraju povećane doze Gastala i zbog sve glasnijih razmišljanja u samom OPEC-u o prelasku na euro u trgovanju s naftom. Ne treba smetnuti s uma kako zemlje OPEC-a uvoze iz EU-a gotovo 40 posto svoga uvoza, a zemlje OPEC-a su glavni opskrbljivači naftom EU-a. Danas EU trguje sa zemljama OPEC-a više nego te zemlje sa SAD-om.

A sjećate se kad smo u poglavlju o Bliskom istoku spomenuli odluku Irana da potpuno izbaci dolar iz trgovine svojom naftom isto kao onomad onaj bivši „our son of a bitch“ Saddam Hussein. Tada je nezahvalna uloga glumatala zapala glasnogovornicu Amelie Torres, koja je odbila komentirati odluku Irana kao „ijuuu, pa nemojte mene, pa što baš to pitanje, a lele, baš mi nešto neugodno“ pa lijepo smuljala kako je za glavešine EU to pitanje „slobodna volja vlade ili kompanije da koriste određenu valutu za prodaju vlastitih proizvoda“. E, a isto se sjećate kako smo spominjali već svima poznatu Skupinu za energiju potpredsjednika SAD-a Dicka Cheneyja koja se sastojala od probranih glavonja republikanske elite, preplaćenih savjetnika za energetiku i drmatora najmoćnijih naftnih i energetske korporacije. Vrijeme paklenog sastančenja bilo je nekoliko mjeseci prije terorističkog napada na SAD, u rujnu 2001. godine i slinilo se nad mapama nafnih polja, rafinerija i glavnih pravaca za prijenos nafte u Saudijskoj Arabiji, Ujedinjenim Arapskim Emiratima i Iraku. Taj sastanak je dosta spominjan i u nekim medijima i brojnim knjigama. A puno manje je poznata i razglabana Rezolucija Europskog parlamenta od 14. lipnja 2001. godine u kojoj se ističe kako je potrebno poraditi na dijalogu (pazi ti to - dijalogu) sa zemljama OPEC-a da se nafta za EU počne plaćati u eurima. Glasnogovornica Torres bidna, nije tada bila na svom trenutnom radnom mjestu, inače se ne bi onako snebivala na pitanje o odluci Irana da počne koristiti euro umjesto dolara za trgovinu svojom naftom. U prošlom poglavlju smo opisali što bi to značilo, ne samo za SAD, već i za cijeli svijet. I dok se većina zemalja OPEC-a i dalje klacka s tim pitanjem, Rusija je još 2004. godine pristala prodavati Njemačkoj plin u eurima te se razmatra takva transakcija za cijelu EU. Klackalica je sve više klimavica. Eh, sad si striček Huntington misli, a joooj kakve li sam ono pisao bljezgarije o sukobima civilizacija na koje se onda napaljivali balkanski autokrati i njihovi lakeji, a vidi ti ovo danas.

Veze između Europe i SAD-a su jake i teško je za očekivat njihovo rušenje preko noći. Dapače, ukoliko se ta klackalica zbilja do kraja rasklima, to neće proći bez posljedica niti po

samu EU, posebno s obzirom na očitu neslogu unutar same Unije oko odnosa prema SAD-u. Ipak, danas Washington ne može očekivati da će na svaki njegov agresivni napadaj kihanja, Europljani kolektivno trčati s maramicama i tapšati ga po leđima. Ili, kako smo rekli na početku, da će baš svi držati tutu. Napredniji dio Europe je svjesniji kako i sam SAD još uvijek sipa iz rukava obećanja kao prije deset i više godina, ali ih sve teže ispunjava.

A kako se mi u tome snalazimo saznajemo na kapaljku između vijesti o mafijaškim obračunima, estradnom žmulju i n-toj zavjeri protiv Hrvatske. No, i to nešto govori o nama.

HRVATSKA

odozgo zeleno, odozdo plavo - a naprijed?

E jadni li ti smo ga mi. Predsjednik Republike, koji može polovici svijeta držati lekcije iz predanosti u borbi protiv fašizma svih fela te tvrdoglavog inzistiranja na važnosti uređenih odnosa presudnih za razvoj svakog normalnog društva (dobro, našli bismo i niz lekcija koje bi on mogao primiti), nakon gledanja filma *Neugodna istina* ovjenčanog Oskarom za najbolji dokumentarni film, jedino zaključio - mmmnda, zbilja je frka i naložit ću ovim mojima u Predsjedničkom uredu da zamijene sve žarulje onim štednima. Eto, nakon godina i godina od prvog korištenja štednih žarulja u svijetu, došli smo do razine osviještenosti kako nam je potreban Al Gore da posegnemo za njima. Baš nas zanima je li taj projekt gigantskih razmjera za Hrvatsku započet i ako je, je li dovršen?

Da odmah opravdamo ovo picajzlanje. Jasno da podržavamo korištenje štednih žarulja jer nam to daje nebrojene međupovezane koristi: veća iskoristivost, duže trajanje, uštedu energije i manju emisiju ugljičnog dioksida te manje opasnog smeća. No, isto tako je jasno kako to smatramo u boljoj varijanti tek prvim korakom u naporima za smanjenje utjecaja klimatskih promjena, a u lošijoj varijanti dobrano nedovoljnim, posebno ako ga naglašavamo kao da ispred toga ide: „Eureka“!

No, dobro, pustimo mi našeg predsjednika na miru, jer za razliku od '90-ih, kroz tu se funkciju na sreću, više ne vedri i oblači u zemlji, pa niti oko klime.

Pogledajmo što o svemu bitnome za temu naše knjige - korištenju energije i resursa, klimatskim promjenama i stanju ekosustava te proizvodnji hrane - kažu drugi gospodari vremena u Hrvatskoj.

U Strategiji Republike Hrvatske za ispunjenje obveza iz Kyoto protokola koju je 2007. godine izradilo Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva (MZOPUG) u suradnji s Institutom za energetiku i zaštitu okoliša - Ekonerg, kao jedan od ciljeva povećanja energetske efikasnosti potrošnje struje u sektoru zgradarstva stoji i cilj zamjene po dvije obične žarulje onim štedljivima, u svakom kućanstvu do 2010. godine. Ovdje napominjemo kako je to prilično ambiciozan cilj, i trenutno nije jasno kako će se ispuniti bez aktivnije uloge države, što se kod nas još uvijek izražava u futuru drugom. Naime, u Velikoj Britaniji svijest o klimatskim promjenama je veća nego kod nas, imaju educiranije

stanovništvo, raširenije tržište energetske efikasnijim proizvodima, a to znači kako su ti proizvodi jeftiniji, i veću kupovnu moć stanovništva. Ipak, danas u Velikoj Britaniji imamo manje od jedne štedne žarulje po kućanstvu. Ako ih mi do 2010. godine uspijemo prestići, kako predviđa Strategija, to će nam uštedjeti 2,1 posto ukupne potrošnje električne energije. I tu smo onda tek na početku puta. Ako ovdje stanemo, k'o da nismo niti krenuli.

Upravo je to i naš najveći problem. Kretanje u mjestu. Nepoštivanje vlastitih zakletvi. Nesuvislo buljenje u ogledalo i tepanje krezubici kako ima lijep osmijeh. Tako sa Energetskog instituta Hrvoje Požar ističu kako čak 83 posto današnjih zgrada ne zadovoljava toplinske propise niti iz daleke 1987. godine, a kamoli iz 2005. godine kad je donesen novi stroži propis. A nije baš da smo ih većinu gradili u sumrak komunizma. S obzirom da ne poštujemo niti davno donesene zakone, onih dvije žarulje po kućanstvu zaista izgledaju kao gigantski korak. Očito je kako država nema dovoljno moći i odlučnosti te osposobljenih ljudi i volje da prisili, u konkretnom slučaju građevinski lobi pa i same ljude kada grade kuće, na poštivanje zakona. I očito je da kod nas nema niti dovoljno svijesti niti dovoljno educiranosti za iskreno i predano suočavanje s klimatskim promjenama, energetskim resursima i stanjem ekosustava.

Nadalje se u temeljnom državnom dokumentu o našem odnosu prema klimatskim promjenama i energiji najavljuje investiranje u energiju vjetra i biomase (5,8 posto ukupne energije do 2010. godine te deset posto do 2020. godine), smanjenje gubitaka toplinskih gubitaka u zgradarstvu (hahaha, vidi gore), povećanje energetske efikasnosti potrošnje struje, instaliranje 5000 solarnih sustava za toplu vodu i grijanje, do 100.000 hektara uljane repice namijenjene transportu, reforme u industriji te sektoru gospodarenja otpadom kako bi se smanjila emisija stakleničkih plinova, i još čitava hrpa hvalevrijednih namjera i želja.

Zlobniji među vama će sada pitati, dobro tu svašta lijepo piše, ali što ili tko garantira da će oni koji imaju vlast to zaista i provesti? I mi ćemo se tu praviti toše jer odgovara nema. Još smo uvijek na stupnju političkog razvoja gdje smo sretni kad političare natjeramo da objave koliko imaju satova, a koliko čokota, koliko su firmi prepisali na supruge ili muževe, a koliko na zaove ili jetrve. Vjeruj meni - ne, vjeruj meni, jedino odzvanja iz slatkorječivih megafona. U Hrvatskoj ne postoji sustav nadzora nad ispunjavanjem predizbornih obećanja niti postoji minimum odgovornosti političara i političarki prema definiciji funkcije koju obavljaju, a to je služiti ljudima. Kad se uoči nepoštivanje obećanog programa s kojim su dobiveni glasovi, nestručnost i sklonost korupciji, ili nekontrolirano izlivanje bahatosti, pritisak i zahtjev za odgovornošću gotovo nikad ne dolazi iz samih stranaka o čijim se članovima radi. Sve ostaje

na još nedovoljno razvijenoj građanskoj svijesti, civilnim inicijativama i udrugama, pritisku medija i nezavisnih intelektualaca te uspjesima od prilike do prilike. Jasno, uvijek dižemo palac gore za aktivizam obične raje, nezavisnu i kritički ljubopitljivu ulogu medija te hrabre istupe intelektualaca kojima nije jedino važno što su zasjeli na udobne predavačačke fotelje visokog obrazovanja. Ali, ukoliko sustav nema vlastite mehanizme nadzora te usmjeravanja, ukoliko nema pristojnu dozu samokritičnosti i skromnosti, a s obzirom na stupanj educiranosti i građanske hrabrosti u Hrvatskoj, onda taj sustav brlja i na području štednih žarulja i toplinskih propisa, a di neće na području ukupne održivosti razvoja.

Pa tu iz usta vladajuće elite slušamo: nećemo Družbu Adriu, a zapravo možda bismo ipak mogli, jedino nam preostaje graditi nuklearnu elektranu, ma jok nuklearka kad vidi molim te koliko imamo vjetra i sunca, živjela ekološka poljoprivreda, ali treba okrupniti malo gospodarstva jer su ona nekonkurentna i daju male prinose, a nas ništa malo ne veseli. Odnos vladajuće elite prema resursima i energiji pokazuje kako odnosa zapravo i nema, već se radi o probnim balonima, marketinškim trikovima i nepovezanim nabacokama. Majstori kupovanja vremena. Ima se, može se.

Tako naša plavo-zelena kiflica ostaje bez preciznih, jasnih i opipljivih koraka prema održivijem društvu, a to je ono što joj je najpotrebnije, kao i ostatku svijeta. U trenutku kada smo sve svjesniji potrebe za hitnim djelovanjem u odnosu na galopirajuće klimatske promjene, uništavanje najvrijednijih ekosustava i živog svijeta u njima, probleme s opskrnom najvažnijih energenata i pripadajućih ratova za resurse, pored općih ciljeva i deklarativnih načela, potrebni su nam i primjenjivi i povjerljivi kratkoročni koraci prema održivom društvu. Kratkoročni koraci koji gaze po stazama dugoročnih vizija. Znači, primjerice, za koliko će se zbog štednje i boljeg dizajna u godinu dana smanjiti emisija ugljičnog dioksida na državnoj razini u sektorima zgradarstva, transporta, poljoprivrede i drugih, za koliko će se povećati površine lokalno proizvedene i lokalno potrošene hrane, a za koliko organski uzgojene, za koliko će se povećati udio obnovljivih izvora energije, i tako redom. Pa onda opet za slijedeću godinu, a nemoj nam brate dragi i sestro mila, što ćete napraviti do tamo neke 2012. godine i kraja mandata, jer ćemo tako šepati kroz prostor i vrijeme pa izgubiti ono najvrednije što imamo, a to je upravo spomenuto bogatstvo i kvaliteta zeleno-plavog sustava. Nakon što smo u ekonomiji izgubili ili degradirali najvrednije poluge svakog društva: sektor proizvodnje i sektor bankarstva, odnosno financija općenito, kao najvredniji resursi nam ostaju šume i zalihe pitke vode. Od našeg ukupnog teritorija, prostori koje karakteriziramo ekološki učinkovitim šumama, zauzimaju čak 37,5 posto površine, što se u svjetskim razmjerima smatra ekološki izvrsnim. Ukoliko uračunamo ukupna šumska

zemljišta dolazimo do 43,5 posto površine RH pod zelenim plaštem. Na posebno mjesto svjetske karte nas stavlja i činjenica kako se od tih površina, čak 95 posto smatra prirodnim šumama, riznicama bioraznolikosti i kvalitetnih ekosustava. Ne treba nas čuditi što nam onda upijaju više od polovine naše ukupne emisije ugljičnog dioksida.

Plavo koje nam dolazi odozdo smatra se i budućim razlogom za ratove, premda se već i sada mogu pratiti prva koškanja i sukobi oko pitke vode. Prema podacima FAO-a, Hrvatska je prva u Europi, a treća u svijetu (iza Kostarike i Paname) po količinama obnovljive vode u odnosu na površinu. Ukoliko računamo obnovljive zalihe vode u odnosu na broj stanovnika, Hrvatska je, također na visokom osmom mjestu, što predstavlja 32.800 litara godišnje po stanovniku. S obzirom da živimo u svijetu gdje 1,1 milijarda ljudi nema pristup pitkoj vodi, 2,2 milijarde ljudi nema zadovoljavajuće sanitarne uvjete, a da godišnje na globalnoj razini izgubimo 4000 kubnih kilometara pitke vode, ispada da mi ovdje ležimo na zalihama sretne budućnosti.

No, upravo nam ti zeleno-plavi temelji održivosti stenju pod našim razvojem zadnjih godina. Potrošnja nam je sve veća, a sposobnost ekosustava da je hendlaju, odnosno da je upijaju i prerađuju sve slabija. To je cijena i opsjednutosti pukim ekonomskim rastom i slijepe jurnjave za profitom bez da se pogleda u retrovizor, a kamoli unaprijed. Nije utjeha što nismo usamljeni u svijetu koji ne uči iz povijesti kako niti jedna civilizacija nije pozdravila svoje sutra bez održivog odnosa prema hrani i energiji. Kada pogled usmjerimo prema stanju u našem lokalnom sokaku s tim početnim stranicama kajdanke održivosti svakog društva, vidimo da piše: piši kući propalo je. 2007. godine smo spiskali 2 milijarde dolara na uvoz hrane a proizvodimo svega 7 proizvoda dovoljno za naše potrebe (pšenica, kukuruz, jaja, peradarsko meso, vino, masline, i mandarine), premda bismo s obzirom na količinu i kvalitetu plodnih polja mogli hraniti i daleko šire od naših granica.

U ovom trenutku ne proizvodimo sami niti polovicu svojih potreba za energijom, a ukoliko nastavimo ispisivati sadašnje note rasta potrošnje energije, do 2020. godine trebati će nam je 60 posto više, ali ćemo tada pokrivati niti trećinu vlastitom proizvodnjom. Kakve klimatske promjene, kakvi bakrači. Povežimo to s apsolutnom ekonomskom ovisnošću o rastu naše zaduženosti koja je dva od dva i pol puta brža od naše godišnje zarade i - kukulele. Znači, točno je kad se od samog vrha piramide, premijera Hrvatske, pa naniže svi sklanjaju i kukumavče vezanih ruku kao, eto nafta, energija i hrana svuda poskupljuju pa mora i ovdje, odnosno kaže vlast nije do nas. Ali je isto tako točno da ne može biti točnije kako su upravo oni odgovorni što smo toliko ovisni o vanjskim manipulacijama opskrnom i

cijenama i nafte i hrane. A taj dio rečenice nikako da prevale preko usta k'o da bi im se osušila za vjeka vjekova. A i lijep su mi oni primjer održivog odnosa prema krkanju hrane i štedljivog prema potrošnji energije.

Sve je to još i tužnije jer imamo kvalitetnih kandidata za orkestar što se trudi svirati simfoniju održivosti. Sisačko-moslavačka županija daleko od najbogatijih županija u Hrvatskoj, od travnja ove godine kao prva u zemlji subvencionira kupovinu solarnih sustava za toplu vodu. Međimurska županija podržava uvođenje organske hrane u vrtiće, grad Koprivnica osvaja europske nagrade za rješenja urbanog transporta, otok Krk prelazi europske ciljeve pravilnim gospodarenjem i smanjenjem otpada, u Karlovcu kroz suradnju civilnog društva, gradskih firmi i građana sade se stabla za zeleniji i ljepši grad, a i nakupilo se brojnih akcija i kampanja samih udruga i građanskih inicijativa koje su uspješno čuvale okoliš i društvo od zagađenja iz elektrana na ugljen, korištenja genetski modificiranih usjeva, povećane promenade tankera Jadranskim morem, uništavanja javnih i zelenih gradskih prostora i svašta još. E, to su već note koje i drugima mogu biti inspiracija za glazbu koja je zvonka radost.

Prema izračunima Instituta Global Commons, ekonomski najbogatije zemlje svijeta trebaju smanjiti svoju emisiju po glavi stanovnika za 60, pa čak i 90 posto do 2050. godine, ukoliko prihvatimo ravnopravnu i pravednu prosječnu globalnu emisiju po stanovniku.

Postoje znanja, vještine i tehnologije kojima se mogu postići i te naizgled nedostižne razine. No, za njih je potrebna promjena nas samih, iskrena ljubav i toplina prema planeti i njenoj budućnosti, te vrijednosne orijentacije i znanje utemeljeni na praktičnoj održivosti. Dobitna simbioza odgovornosti i odlučnosti. Hrvatska bi s obzirom na očekivana demografska kretanja trebala smanjiti svoju trenutnu emisiju za 25 posto. To je značajno manje nego što će biti potrebno za „najveće žderače planete“, ali i ta četvrtina zahtijeva neodgodivo djelovanje sa transparentnim ulogama, obvezama i koracima prema ispunjenju tog cilja.

No, i mi još uvijek živimo u svijetu gdje ekonomska zarada i rast potrošnje donose bodove i ovacije. Zato nam u svim svojim litanijama niti jedan političar ili političarka neće obećati zadržavanje, pa čak i povećanje kvalitete života uz manju potrošnju i štednju energije.

Uostalom, tko bi glasao za njih?

ZAKLJUČAK

pajdo, pošto ti plaćaš kilovat?

Red je da se osvrnemo na sve dosad napisano o razdoblju od godinu, godinu i pol dana koliko smo pokrili. Doduše, tu upadamo u onu klasičnu dilemu je li čaša polupuna ili poluprazna. Oni koji se vide u prvoj skupini, naći će čitav niz događaja i situacija kojima će potkrijepiti stav kako smo svjedočili važnim događajima. Klimatskim promjenama je konačno zabijen barjak na vrhovima globalne političke agende, a svjetska je raja svjesnija povezanosti ratova za resurse i eventualne energetske krize. Bushevi republikanci više ne drmaju zakonodavnom vlasti u SAD-u, odnosno Kongresom i Senatom, prijeti im metla iz Bijele kuće, a i većina stanovništva se kontinuirano i jasno opredjeljuje protiv nastavka agresije na Irak. Najodaniji fanovi već pomalo zaboravljenog alterglobalističkog pokreta sladili su se vijestima, u mainstream medijima gotovo prešućenima, o općoj degradaciji povjerenja u nekadašnje mrcine globalne ekonomsko-političke moći Svjetsku banku i MMF. To je rezultiralo gotovo opsjednutom utrkom zemalja u razvoju da im vrate dugove i skinu ih sa grbače, a MMF je čak zbog smanjenja potražnje za svojim cijenenim uslugama, morao zaviriti u vlastite zalihe i prodati zlatne poluge kako bi namirio gubitak jer je sve manje „luzera“ koji kucaju na njihova vrata i nude im sva svoja bogatstva u zamjenu za iluziju napretka.

Oni koji gledajući u istu sliku, odnosno u isto razdoblje, smatraju kako je čaša poluprazna, zaključit će kako sve to i nije previše bitno jer i dalje veselo jurišamo prema dnu. Upravo je nespremnost prihvaćanja pa zatim suočavanja s klimatskim promjenama dokaz koliko nam je kolektivno ubrizgan kulturni mem tudum, koji je nesposoban preispitati brisanje vlastitih guzica, a kamoli kreirati viziju života u sljedeće dvije, tri generacije. U odnosu na klimatske promjene, kao čovječanstvo smo hrabro ustali jalovim globalnim koncertima upamćenima više po ekonomsko-propagandnim porukama i gomiletini smeća od osviještene publike da bi 2007. godinu završili sveopćom brbljaonicom na Baliu gdje smo se značajno dogovorili kako ćemo se i dalje dogovarati. Pecnut će nas oni koji čašu vide polupraznom poentom kako se još uvijek ne treba ufati niti u onu svjesniju globalnu raju koja kuži temu naše knjige, povezanost potrošnje i energije te stanja u svjetskim ekosustavima i klimi, jer se njena osviještenost u ovom trenutku uglavnom svodi na prigodno-humanitarne popevke i namjenske uplatnice te tijek misli koji ide otprilike: Je, grozne su klimatske promjene i fakat nas je prpa za našu djecu i unuke, al' dajte k vragu, hoćemo niže cijene nafte i plina, mada

nam je i taj rat u Iraku bljak bljak, a posebno bi nešto trebalo učiniti po pitanju ekoloških tehnologija.

Oni koji ne samo da vide čašu polupraznu, već vide i rupe na čaši iz kojih sumanuto štrca van dodali bi kako i promjena raspoloženja oko nastavka i smisla rata u Iraku nije posljedica sveopće mirotvornosti i masovne epidemije ljubavnosti među američkim stanovništvom, već reakcija na povećanje robnog uvoza iz Iraka: mrtvačkih lijesova naših dečkiju. Poslani su kao roba, na isti tužan i beščutan način se i vraćaju, bez danjeg svjetla, jeftinih konfeta i prštavih kamera.

Ovdje bismo možda mogli doliti nešto vode u korist onih koji čašu vide polupunom jer to znači da tolerancija stanovništva SAD-a na smrt vlastitih mladih lavova opada, posebno ako usporedimo s gotovo 60.000 mrtvih u agresiji na Vijetnam. Sad smo nalili kap u čašu, pa radi fer igre treba vidit gdje curi. U drugoj polovini 2007. godine, Bush je dva puta vetoirao program ulaganja u zdravstvenu skrb siromašne djece vrijedan 35 milijardi dolara za sljedećih pet godina, a demokratski obojeni Kongres odobrio daljnjih 70 milijardi dolara za nastavak rata u Iraku za sljedećih jednu godinu. Ne da curi, nego šiklja.

Ipak, kako god gledali u čašu, ostaje nam zabilježiti par činjenica iz proteklog razdoblja:

>>> Klimatske promjene su dobile međunarodno priznanje i to čak prije Kosova. Od konačnog priznanja i Međunarodnog panela za klimatske promjene (IPCC) kako možemo s 90 postotnom točnošću zaključiti da ljudi utječu na trenutne promjene klime do ovjenčanja Nobelovom nagradom za mir. No, kao što znamo iz regionalne povijesti, međunarodno priznanje ne znači da su sve kockice posložene. A s klimatskim promjenama se čini upravo tako - slože se kockice, dvije, a onda neki klippan dođe preko noći i sve sruši pa opet ispočetka. Tu se vraćamo na ono gotovo opće glavinjanje političara, dijela znanstvenika i ekoloških udruga, te većine medija i javnosti, gdje ispada da se postigao konsenzus o klimatskim promjenama i utjecaju ljudi na njihovo trenutno kretanje, a opet ispada kako rijetki znaju što bi trebalo učiniti po tom pitanju i svi čekaju Godota da učini prvi korak, a znamo kako se to završi. Institute for Public Policy Research (IPRR) iz Britanije, proveo je analizu 600 novinskih članaka, kao i TV vijesti i reklama. U značajnoj većini tih radova, naglašavali su se problemi, začinjeni katastrofičnim predviđanjima, a iznošenje praktičnih rješenja kako usporiti i ublažiti utjecaj klimatskih promjena i energetske krize tražilo se na male prste. Tako se stvara „holivudizacija klimatskih promjena“. Kolumnist magazina Newsweek Robert J. Samuelson, istaknuo je kako „u debati oko globalnog zatopljenja postoji velika provalija između retorike javnosti koja je na rubu histerije i ponašanja javnosti koje je

na rubu indiferentnosti“.

>>> Na početku pisanja feljtona za internet portal H-alter, što je temelj i cijele ove knjige, cijena nafte kretala se između 50 i 60 dolara po barelu. Na kraju pisanja feljtona u siječnju 2008. godine prešla je granicu od 100 dolara što ako ste rekli prije godinu dana, dobili biste etiketu ekobabaroge koja plaši malu djecu. Danas kada dopunjujemo knjižicu polovicom 2008. godine, približava se novoj granici od 150 dolara po barelu. Sad mnogi koji su godinama upozoravali da se nafta približava svom vrhuncu pa će logično poskupiti jer nema smanjenja potražnje slavodobitno misle: „Ja govorio, ne govorio“, a neki poput Williama Engdhala i Michaela Chossudovskyog ističu kako nafte ima k'o šodra, a da je glavni uzrok ovom sadašnjem rastu cijena čisto špekuliranje najvećih banaka i investicijskih fondova koji time pokušavaju pokriti nagomilane gubitke zbog krize na tržištu nekretnina. Dečki, dečki pa u pravu ste svi.

Paralelno i povezano s tim je padalo povjerenje u dolar kao najvažniju svjetsku valutu o čemu smo opširno pisali u poglavlju o SAD-u, s tinjajućom ekonomskom recesijom u najmoćnijoj državi svijeta zbog krize na tržištu nekretnina i pada povjerenja potrošača. Za sada to k'o nevidljivi kirurzi krpaju strani ulagači na američkom tržištu, od čega je posebno zanimljiv kapitalističko-komunistički hibrid Kina zbog ogromnog trgovinskog suviška sa SAD-om, ali i ostatkom svijeta. Zadnja takva plastična operacija je bila u prosincu prošle godine kada je iz novo osnovanog državnog fonda The China Investment Corporation teškog 100 milijardi dolara, uloženo 5 milijardi dolara u sam financijski centar američkog giganta, jednu od najmoćnijih banaka na svijetu Morgan Stanley. Znamo za etiketu Made in China. Vrijeme je da se počnemo privikavati na etiketu Controlled by China. Morgan Stanley, kao i druge Wall Street barabe, uzdrmani su krizom na tržištu nekretnina pa su samo u zadnjoj četvrtini protekle godine prijavili gubitak od 3,6 milijarde dolara. Da pokrpaju te brazgotine i nekako upicanjeni završe godinu prigodnim *face-liftingom*, pozvani su džepa puni potomci Mao Ce Tunga. Isti šut kao Morgan Stanley, dobili su i drugi veliki igrači raspucalih temelja, a Citigroup je pomoć potražio u Abu Dhabi Investment Authority fondu koji su im kapnuli 3,5 milijarde dolara. Kako se vremena mijenjaju. Nekada su barabama s Wall Streeta ispadale nezasluženo prikupljene novčanice iz kofera sa šifrom i kaputa od ljama, a sada za šaku riže mole instant injekcije koje lijepe fasadu. Eto, do kakvog li smo samo zaključka došli? Najbolji budući predsjednik SAD-a jer je najreprezentativniji simbol SAD-a bio bi Michael Jackson. *Jacko, rock on!*

Dokad će trajati to spašavanje pacijenta kojem su unutarnji organi prilično šugavi traju

neiscrpane rasprave. S kritičkih strana tjedno možete dobiti najmanje tucet pisanih radova na temu buduće velike recesije u SAD-u, a oni koji kontroliraju šarenilo lijepih fasada, jer tko još ima vremena i informacija da gleda temelje, umiruju da je sve u redu i kažu: pa molim vas lijepo, pogledajte nove fasade. Mi smo rekli na početku knjige da se nećemo baviti špekuliranjem, već samo činjenicama, i nemamo dovoljno znanja da stopostotno najavimo budući smjer SAD-a, a onda i dobrim dijelom ostatka svijeta. Jedno je sigurno, s obzirom na kretanje dolara, pad povjerenja potrošača te tihu recesiju i usporavanje ekonomskog rasta u samom SAD-u, klimatske promjene i rast cijena najvažnijih energenata, kao i potrebu većeg izdvajanja love vojnom osiguranju kolanja tih energenata prema najvećim konzumentima, ukoliko se neoliberalni kapitalizam izvuče iz ove stupice koju si je sam postavio, treba mu reći: E stari, fakat ti svaka čast!

Dodatno treba naglasiti kako s obzirom na važnost nafte za naša društva, njena je skupoća stvorila lančanu reakciju i povećala cijenu ostalih važnih energenata, resursa te proizvoda, od kojih posebno izdvajamo hranu.

>>> Da, hrana. Bravo mi ljudi, konačno smo shvatili koliko je hrana bila prejeftina i koliko je to imalo veze s jeftinim fosilnim gorivima koje smo nekontrolirano ulupavali u proizvodnju, transport, procesuiranje i prodaju hrane. 2007. godina će sigurno biti upamćena kao godina u kojoj smo osvijestili da hrana kao energija potrebna nama da živimo, neće više biti jeftina. Od sada kada poraste cijena nafte možda više nećemo gledati razočarane razmažence na benzinskim pumpama koji se vozeći do obližnjeg dućana po kruh i mlijeko ljutito cmulje da se to više ne da izdržati i da šta vlada misli, već ćemo prije zaviriti na police koliko dođe štruca kruha.

Da bude potpisano još brutalnijim otrežnjenjem, pored rasta cijena osnovnih prehrambenih usijeva padale su svjetske zalihe istih. Zalihe pšenice pale su za 11 posto u odnosu na prošlu godinu. Organizacija za hranu i poljoprivredu (FAO) UN-a ističe kako su to najmanje razine od 1980. godine kada su počeli s praćenjem, a američko ministarstvo poljoprivrede (USDA) ističe da su svjetske zalihe na najmanjoj razini u zadnjih 47 godina. Slično stanje je i s kukuruzom, sojom, i drugim osnovnim namirnicama. Takvo stanje svjetskog prehrambenog sustava u FAO-u procjenjuju „neočekivanim i nedoživljenim dosad“. Njihov direktor Jacques Diouf ističe kako „usporedba rasta cijene nafte i hrane daje elemente krajnje ozbiljnih društvenih kriza u budućnosti“.

Sad se svašta lupeta o razlozima skuplje hrane i to što je zanimljivije najviše upravo od onih koji snose priličnu količinu odgovornosti. Naime, i za naftu i za hranu pa i za ostatak

najvažnijih resursa već godinama su poznata argumentirana upozorenja o trendovima i analize koje su pokazivale kako nam ukoliko nešto ne promijenimo u svojem odnosu prema hrani i energiji, slijedi upravo ovo što nam je i uslijedilo. Ipak, već spomenuti generalni direktor FAO-a Jacques Diouf na utemeljenu kritiku kako ništa nisu učinili da pripreme teren ili ublaže krizu cijena i dostupnosti hrane, odgovara kako „nije FAO taj koji svaki godine na svijet donese 78,5 milijuna beba“. E moj Jacques, pa ti k'o da si s kruške pao. Kruške koja je nekad bila jeftina pa sada iste takve fore prodaješ. Slično je pao na svoj položaj i predsjednik Svjetske banke Robert B. Zoellick koji sipa munje i gromove na razvijene države zbog njihovih ogromnih subvencija svojim poljoprivrednim gigantima što onda osiromašuje poljoprivrede manje razvijenih zemalja te izbacuje s tržišta male farmere širom svijeta. Stavimo sad na stranu da tako ne bi trebao govoriti predsjednik organizacije koja je godinama uvjetovala kredite zemljama u razvoju privatizacijom poljoprivrede te liberalizacijom trgovine hranom pa danas većina tih zemalja zapravo stoji u redu čekajući komad kruha jer nemaju više razvijenu vlastitu proizvodnju hrane. Ali ima nešto da prostrate huljski kad to čuješ od samog Zoellicka koji je, da malo osvježimo sjećanje, do 2005. godine obavljao funkciju predstavnika SAD-a za trgovinu. Kao takav je preko WTO-a tucao u zdrav mozak sve zemlje u razvoju da učine jednu nevjerovatnu stvar, a to je da maknu subvencije za svoje poljoprivrede i ukinu carine za poljoprivredne proizvode koji dolaze iz SAD-a koja ima godišnje poljoprivredne subvencije vrijedne nekoliko desetina milijardi dolara. Posebno je brutalio Zoellick za vrijeme pregovora na sastanku WTO-a u Dohi početkom 2002. godine uz nježnu napomenu kako će protivljenje prihvaćanju sporazuma iz Dohe SAD smatrati s obzirom na svježe rane od 11. rujna, svrstavanjem uz osovine zla i terorizam. Usput je još i osobno vodio na sudu WTO-a slučaj tužbe SAD-a protiv EU zbog genetski modificiranih usjeva i hrane. Eto ljudi, pazite što jedete, očito da hrana nafilena genetski modificiranim organizmima uzrokuje gubitak pamćenja.

Kao što smo rekli, sada se svašta u medijima pored nafte navodi kao dodatni razlog poskupljenja hrane, od čega neke razloge treba staviti pod upitnik, a druge u najmanju ruku pojasniti:

- ističe se pad prinosa u velikim proizvođačima hrane (Australija, Ukrajina) zbog vremenskih nepogoda i ekstremnih uvjeta. To je točno, no ne navodi se kako je i ove godine ponovno ostvaren rekordan urod na svjetskoj razini. Stavimo ovdje privremeno na stranu da bismo hranu mogli proizvoditi ekološkim metodama uz čak i veće prinose. Hrane ima. No, kao i s drugim resursima, ovdje je problem neodrživo korištenje i nepravedna raspodjela. Time dolazimo do drugog, puno važnijeg razloga za povećanje cijene hrane.

- urbanizacija i povećanje potražnje za hranom u zemljama kao što su Kina i Indija, te drugim zemljama koje pokušavaju uhvatiti korak s razvijenim kapitalizmom. Problem je što raste neodrživi životni stil koji veže na sebe prehranu baziranu na prekomjernom unosu životinjskih namirnica. A proizvodnja mesa zahtijeva ogroman unos žitarica uz nepovoljni energetske prinos. Znači uložimo nekoliko puta više energije, nego što je dobijemo nazad u kalorijama koje nam stoje na bogatim trpezama. I onda rastu cijene žitarica koje su osnovna namirnica siromašnima. No, ovaj se razlog češće prešućuje jer bi to bilo kao da diler kritizira narkomana što papa previše droge. Zemlje u razvoju samo žele biti kao mi: gledali su filmove, gutali reklame, upijali savjete šarenih časopisa, slušali su plaćene znanstvenike i savjetnike, sve zajedno sa samo jednom jedinom porukom - radite što vam kažemo i onda ćete biti super kao što smo mi.

Tko bi ih krivio? Žele svoj dio kolača. Problem je što su nezasitni potrošači kapitalističkih zemalja već proždrali popriličan dio kolača, a namirnica potrebnih da se popuni pojedeno ili napravi novi sve je manje. To je bolna istina koju će sada prpošni potrošači u zemljama u razvoju morati čuti - nikad nećete moći biti kao vaši uzori na Zapadu, barem ne u takvom omjeru jer jednostavno nema toliko resursa, nema toliko zemlje, nema toliko tla, nema toliko žita i nema toliko krava Šarulja i koka Dakica.

- sljedeći razlog povećanja cijena osnovnih namirnica jest, kako smo već u poglavlju o Latinskoj Americi naglasili, slijep pokušaj nadoknade potrošnje goriva za transport kakav imaju SAD i EU biogorivima, odnosno hranom. Evo nešto da se malo gorko nasmijemo: vozila u SAD-u su 2004. godine prešla kilometara koliko bi nam bilo dovoljno da 430 puta odemo do Plutona i vratimo se nazad. I sad ti rođo sij tu genetski modificiranu kuruzu da to natanka. A nije taj Pluton baš iza ugla. Ako ćemo ikada pisati top listu kvazi rješenja energetske krize, srljanje da se od lokalnog resursa biogoriva napravi globalna roba agrogoriva kao dodatna potpora visokosubvencioniranim velikim zemljoposjednicima i poljoprivrednicima, biti će zasigurno pri vrhu liste.

- negativan utjecaj klimatskih promjena na prinose će se nastaviti. Sve duža sušna razdoblja, nestajanje plodnog tla, poplave, zagađenje poljoprivrednih površina i okoliša dio su zajedničkog napada na kvalitetu ekosustava. Gdje su sada one umne glave koje su nas umirivale lovačkim pričama kako se ne trebamo ništa brinuti jer će nas spasiti plodna tla Sibira ili Aljaske? Da, samo koje godine?

- kako to inače biva, ova situacija postala je neodoljivi mamac za najprizemniju šaržu bjelosvjetskih špekulanata koji na svjetskim burzama hrane kupuju usjeve tamo di su jeftiniji

i prodaju di su skuplji, ili jednostavno zakupe velike količine zaliha i maknu ih sa tržišta kako bi ih za koji mjesec prodali po znatno skupljim cijenama. Tako se igra globalni kasino i tako se igra proizvodnja gladi.

Ne samo to, upravo zbog važnosti hrane, a za sada poprilično skriveno od javnosti, sve veći broj bogatuna te investicijskih fondova iz SAD-a i Rusije kupuje plodna polja po Latinskoj Americi i Istočnoj Europi kako bi zauzeli položaje za godine koje dolaze. Plodno tlo postaje jedno od najvažnijih resursa na planetu i možda nas ne dijeli puno od naoružanih čuvara i osmatračnica oko kombajna i traktora. Kao i njihovi naftni pandani, najveće prehrambene i biotehnoške korporacije poput Cargilla, Archer Daniels Midlanda, Monsanto i drugih, broje šolde k'o nikada, a skladišta ima puno.

A sjećate se Richarda Heinberga s čijom smo zloslutnom prognozom o „svijetu za kojeg nitko od nas nije spreman“ započeli knjigu? Upravo jer je britak u svojoj kritici neodrživosti kapitalističkog sustava i jasnom iscrtavanju posljedica koje donose paralelni procesi sve većih cijena najvažnijih energenata i širenja negativnog utjecaja klimatskih promjena, Heinberg je godinama tovario u klubu ekobabaroga, uz pripadajuće ignoriranje pa čak i pljučkanje. No, u zadnje vrijeme od brojnih intervjua, predavanja, knjiga i ostalih oblika gostovanja u javnosti, naš dragi Hajnbo će zaboraviti svirati svoju prvu ljubav violinu jer nema vremena za uživanje u klizanju gudala. Dapače, u međuvremenu je postao dio tima Oil Independent Oakland 2020 Task Force, koji radi strategiju prilagodbe na nadolazeću energetska i klimatsku krizu kalifornijskog grada Oaklanda s glavnim ciljem da se zbog reformi u proizvodnji i potrošnji energije, gradskom transportu, proizvodnji hrane i drugim bitnim područjima, do 2020. godine grad pretvori u zonu koja nije ovisna o nafti za normalno funkcioniranje. Tim stručnjaka je angažiran direktno na zahtjev gradonačelnika Oaklanda. To ti je maltene kao da zagrebački gradonačelnik Milan Bandić kao savjetnicu za gradski urbanizam zaposli hrabru Veru Petrinjak-Šimek iz Zelene akcije. Da, da znamo da je smiješno, a zapravo tužno. No, zbog vlastitog iskustva, Heinberg se makar na osobnom nivou mora demantirati i priznati kako neki ipak žele biti spremni za svijet 21. stoljeća.

Krenuli smo u knjigu s njegovim mislima, red je da tako i završimo.

On uočava četiri scenarija, ne nekih futurističkih ki bi da bi bajki ili noćnih mora, već trenutnih obrazaca po kojima sada stvaramo svoje stavove, ponašanje i životne odluke. Scenariji su:

1. Do posljednjeg daha

Daljnja malkljaža i ratovi za preostale resurse. Scenarij u kojem se nastavlja suludi odnos prema planeti kao da ih imamo na bacanje, a ne svega jednu. Ovo predstavlja duboko podijeljen svijet u kojem paralelno opada sposobnost globalnih ekosustava da namiruju naše napade na njih, raste geopolitička i ekonomska nesigurnost uz sve teže ostvarivanje zaštite ljudskih prava na globalnoj razini.

2. Čekanje magičnog lijeka

Vječito iščekivanje spasenja. Nada u bezbolnu tranziciju koju će omogućiti tehnološko čudo, još neotkriveni izvor energije, trenutni evolucijski skok. Svodi se na kupovanje vremena i daljnje vezanje uma i tijela svjetskom stanovništvu. Poruka je: ništa se ne brinite, sve je pod kontrolom i stručnjaci rade na rješenjima, a vi se i dalje prepustite svojim najboljim prijateljima - daljinskom upravljaču i aspartamu skrivenom u mjehurićima.

3. Gradnja „Noinih arki“

Izgradnja eko-socijalnih zajednica u ruralnim područjima i urbanim prostorima koji funkcioniraju na održivi način. Najbolji primjer bi bila ekosela ili gradski kvartovi u kojima se održivi razvoj primjenjuje u praksi, a ne samo kao deklarativna poštapalica nafilana neuvjerljivošću. Ovdje se naglašava, da ne kažemo slavi, kretanje prema decentralizaciji i lokalizaciji, gdje se centar života počinje okretati prema užoj regiji ili (pri)gradskom prostoru.

4. Smanjenje potrošnje energije („Powerdown“)

Kako je prethodni scenarij orijentiran na lokalna rješenja i prakse, tako se ovdje naglasak stavlja na inicijativu odozgo. Jasno je kako ozbiljna politika smanjenja potrošnje energije bez čega će biti nemoguće usporiti i ublažiti utjecaj klimatskih promjena, nije ostvariva bez inicijative koja dolazi od gradskih, regionalnih i državnih uprava i vlasti pa čak i određene međunarodne suradnje.

U knjizi smo se trudili pokazati svu opasnost prvog scenarija. Pripreme za pozicioniranje idu toliko daleko da je neokonzervativni ideolog Robert Kagan u jednom od travanjskih brojeva Washington Posta 2006. godine postavio pitanje što misle učiniti SAD i EU s obzirom da Rusija i Kina oko sebe okupljaju „neformalnu ligu diktatora“ nabrojajući pri tom Bjelorusiju, Uzbekistan, Sudan, Venezuelu, Iran i Angolu. Zaključio je: „Na žalost, Al Qaeda možda i nije jedini izazov s kojim se danas suočava liberalizam, a možda nije niti najveći“. Situaciju dodatno pogoršava činjenica kako su gotovo sva područja koja se trenutno navode kao zamjena bliskoistočnoj jeftinoj nafti ili ih se slavi kao nova nalazišta, locirana u područjima koja su ili udaljena ili je do nafte teško doći ili se radi o područjima koja su obilježena

nemirima i mogućim sukobima: zaštićeno područje na Aljaski, ledena područja Arktika, kolumbijske džungle, sjeverni Sibir, kaspijsko područje, delta rijeke Niger, Uganda, Čad, Sakhalinsko otočje na krajnjem istoku Rusije i tako dalje.

Trudili smo se naglasiti i svu jalovost drugog scenarija. Medijska znanstvena nekritičnost prema energiji vodika, nuklearnoj energiji, skladištenju i nadoknadi ugljika, ukapljenom plinu i drugim „alternativama nafti“ samo pokazuju koliko nam još nedostaje do ozbiljnog suočavanja s tabu temom naše civilizacije – resursi zahvaljujući kojima smo razvili napredna društva polako nestaju.

No, kako to obično i biva, lakše se obrecnuti na probleme što prvi i drugi scenarij jesu, nego uočiti što se krije u rješenjima. Ključni cilj je spojiti treći i četvrti scenarij pri čemu treći ide odozdo, a četvrti odozgo u pristupu.

Ukoliko se nastavi intezitet i širenje negativnog utjecaja klimatskih promjena te problem sa skupoćom najvažnijih energenata preraste u pravu energetska krizu, bogato znanje i iskustvo, desetljećima sakupljano u brojnim zajednicama i edukacijskim centrima, mogli bi ostati zakopani u prošlosti i neiskorišteni. U svijetu koji bi bio bliže društvenom kaosu i glavnoj mantri mizantropije čovjek je čovjeku vuk, eko-socijalni projekti kao modeli održivosti, neovisno nalazili se u gradovima ili selima, mogli bi ostati u najboljem slučaju izolirani i prepušteni sporom odumiranju ili bi ih neprijateljska okolina preko noći pregazila u suludom stampedu prema plodovima njihovog rada. U tom smislu trebamo biti svjesni, kako s obzirom na složenost i opseg problema klimatskih promjena te osiguranja energetske resursa, nije moguće izolirati primjenjivati održivi razvoj. Nemoguće je dugoročno ostvarivati održivost u neodrživom svijetu. Za sada imamo još nedovoljno jaku razvijenu suradnju između inicijative odozdo i odozgo, ali imamo nekoliko krasnih simbioza koje nas mogu inspirirati i učiti, poput brazilskog grada Curitiba, indijske države Kerale, projekta Transition Towns u Britaniji pokrenutog od ekipe iz permakulturnih krugova gdje rade s gradskim upravama i stanovništvom na tranziciji prema održivom razvoju, suradnje ekosela kao što je Findhorn u Škotskoj ili Sieben Linden u Njemačkoj sa sveučilištima i znanstvenim institutima, i mogli bi nabrajati dok ima struje. Ipak, trenutno s obzirom na situaciju, odnosno značaj i veličinu potrebnih koraka to nije dovoljno. Oni koji idu odozdo vrlo često se samogetoiziraju režeći na ostatak društva kako je nepravedno i bez razumijevanja. Oni koji su na položaju odozgo prečesto su nedorasli zadatku i poziciji koja bi trebala značiti prije svega spremnost da se služi ljudima, pa oni od odozdo često izgube najbolje godine svog života pokušavajući upaliti lampice ovima gore. Traganje za praktičnim

i primjenjivim odgovorima na klimatske promjene te energetske i političke nestabilnosti vode nas prema zaključku kako trebamo otvorene i uporne aktere odozdo koji iskustvom i znanjem mogu ponuditi održiviji razvoj, ali trebamo i osviještene te educirane aktere na upravljačkim pozicijama, jer mogu pomoći u širenju onog presudnog iskustva i znanja prema javnosti odnosno cijelom društvu.

Jasnije rečeno, bez daljnjeg pritiska odozdo kad bahati tutleki gore zaslužuju, odnosno bez suradnje s predstavnicima lokalne, regionalne i državne uprave kad su dovoljno pametni da shvate kako trošimo svijet i preuzmu svoj (poveliki) dio odgovornosti, nema održivog razvoja kakav svijet treba. Dapače, za velik dio tema o kojima smo u knjizi govorili biti će nam potrebna sinteza u globalnim ugovorima i deklaracijama jer se jedino i mogu riješiti na globalnom nivou na zadovoljstvo svih.

Možemo slobodno zaključiti kako će osiguranje energije i borba za resurse odrediti svijet u godinama koje dolaze. Ovo je zalazak jedne ere i ukoliko se ne promijeni smjer i način kretanja u iskorištavanju i potrošnji resursa sve je izvjesniji svijet pun nemira i kaosa.

U knjižici smo se trudili pokazati povezanost između suludog potrošačkog životnog stila, uništavanja najvrijednijih svjetskih ekosustava i klime, ratova za resurse i teže dostupnosti, odnosno sve većih cijena najvažnijih energenata i hrane. Isto tako treba biti jasno, u skladu s posljednjim rečenicama knjižice kako bez zajedničke suradnje na problemima koje smo gore spomenuli nije moguće uspjeti. Moramo se suočiti sa činjenicom da solo brijači, etički potrošač kao zasebni samodopadni akter u društvu, izolirani eko rajevi i slična uskogrudna tapkanja, nemaju utjecaja na društvo, a to je ono što tražimo. Na društvo utječu educirani i predani, aktivni građani i građanke (jasno i seljani i seljanke) koji su svjesni važnosti suradnje i međusobnog pomaganja. No, svjesni su i važnosti potrebe za organiziranjem te važnosti specifične osobne odgovornosti svakoga od nas za budućnost svijeta.

Naša knjiga *Kako potrošiti svijet - mala škola ratova za resurse* priča upravo o tome i možemo njenu poentu objasniti kroz poznatu anegdotu: Skupina ljudi gasi požar na kući. Muče se, skaču oko vatre, zalijevaju, a jedan čovjek stoji sa strane i gleda ih. Ovi i dalje gase, a ovaj i dalje stoji i gleda. Nakon nekoliko minuta vatra se proširi i zahvati cijelu kući te ona izgori. Ovaj što je stajao cijelo vrijeme promrmlja: „Ha, reko sam vam da nećete uspjeti, nema vas dosta!“ I aj' sad ti budi šupak i stoj sa strane.

Dražen Šimleša

Rođen 1976. u Bjelovaru. Diplomirao, magistrirao i doktorirao na Odsjeku za sociologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Zaposlen je na Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar u Zagrebu. Glavno područje njegova rada su globalizacija, permakultura, ekonomija i održivi razvoj. Trenutno na Institutu vodi trogodišnji projekt iPRESENT – Installation Project for REsearch about Social ENTrepreneurship. Radi i kao projekt menadžer na EU projektu MYPLACE – Memories, Youth, Political Legacy and Civil Engagement koji istražuje utjecaj povijesnih zbivanja na političke stavove i aktivizam mladih. Autor je brojnih knjiga i znanstvenih studija. Koordinator je programa Centar znanja za društveni razvoj – područje održivog življenja i razvoja permakulture u udruzi Zelena mreža aktivističkih grupa (ZMAG). Aktivan je u Zadruzi za dobru ekonomiju gdje je Predsjednik Skupštine.

Objavio: *Ekološki otisak : kako je razvoj zgazio održivost* (2010); *Kako potrošiti svijet : mala škola ratova za resurse* (2008, 2013); *Zeleni alati za održivu revoluciju* (s Brunom Motikom, 2007); *Četvrti svjetski rat : globalni napad na život/Drugačiji svijet je moguć : priče iz našeg dvorišta* (2006, 2008); *Snaga utopije : anarhističke ideje i prakse u drugoj polovici 20. stoljeća* (2000, 2011).

Biblioteka Online

knjiga 104

Dražen Šimleša

KAKO POTROŠITI SVIJET

mala škola ratova za resurse

© 2013 Dražen Šimleša

© za elektroničko izdanje: Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, 2013, 2015, 2016

Izdavač

Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, Zagreb

Za izdavača

Aleksandra David

Urednici

Krešimir Pintarić
Dario Grgić

Ilustracija

© Smulsky

ISBN 978-953-7669-57-7 (HTML)

ISBN 978-953-345-045-2 (EPUB bez DRM)

ISBN 978-953-345-046-9 (PDF)

ISBN 978-953-345-047-6 (MOBI)

Prvo izdanje

Što čitaš?, Zagreb, 2008.

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu

Grada Zagreba i Ministarstva kulture Republike Hrvatske.